Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně
Psychologický ústav
Studijní rok 2007/2008

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Zralost osobnosti jako psychologická kategorie
Petra Vrtišková

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Marek Blatný, CSc.

Brno 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a jiné prameny, které jsem použila.

V Brně 27.4. 2008 ……..Podpis

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Marku Blatnému, Csc. za podnětné vedení mojí diplomové práce.

OBSAH

1 ÚVOD ... *5*

2 TEORETICKÁ ČÁST ... *7*

2.1 Utváření a vývoj osobnosti ... **7**
2.1.1 Vývoj osobnosti ... 7
2.1.1.1 Pohled vývojové psychologie ... 9
2.1.1.2 Adolescence, dospělost a stáří – kdy přichází zralost? ... 9
2.1.2 Teorie a výzkumy v souvislosti s vývojem osobnosti a zralostí ... 17
2.1.2.1 Rozvoj osobnosti učením a činností ... 17
2.1.2.2 Rozvoj osobnosti v kontextu náročných životních situací ... 17
2.1.2.3 Model vrstev duševního dění osobnosti ... 19
2.1.2.4 Normální osobnost ... 20
2.1.2.5 Vývojový model osobnosti podle Loevingerové ... 24
2.1.2.6 Další výzkumy a teorie zralosti ... 26

2.2 Humanistický přístup k osobnosti ... **29**
2.2.1 Abraham H. Maslow ... 31
2.2.1.1 Teorie motivace ... 33
2.2.1.2 Sebeaktualizace ... 36
2.2.1.3 Vrcholné zážitky ... 37
2.2.1.4 Kritika ... 38
2.2.2 Carl R. Rogers ... 39
2.2.2.1 Teorie osobnosti ... 40
2.2.2.2 Teorie plně fungujícího člověka ... 43
2.2.2.3 Zhodnocení ... 46
2.2.3 Validizace sebeaktualizace ... 47
2.2.4 Současná humanistická psychologie ... 49
2.2.4.1 Carol D. Ryffová ... 50
2.2.4.2 Pozitivní psychologie ... 52

3 PRAKTICKÁ ČÁST ... *54*

3.1 Cíle a předpoklady výzkumu ... **54**

3.2 Výzkumný soubor ... **56**

3.3 Metoda ... **58**
3.3.1 Získávání dat ... 58
3.3.2 Analýza ... 59

3.4 Výsledky a jejich interpretace ... **61**
3.4.1 Charakteristiky zralé osobnosti ... 61
3.4.2 Porovnání s dimenzemi osobní pohody podle Carol Ryffové ... 63
3.4.3 Odpovědi na otázky ... 65
3.4.4 Adjektiva ... 67
3.4.5 Profil zralé osobnosti ... 69

3.5 Diskuse výsledků ... **70**

4 ZÁVĚR ... *81*

5 LITERATURA ... *83*

6 PŘÍLOHY ... *88*

6.1 Tabulky ... **88**

6.2 Přepis rozhovorů ... **105**

1 ÚVOD

Myslím si, že lidé kolem dvaceti - pětadvaceti kromě toho, že řeší otázky partnerských vztahů, bydlení a podobně začínají v přemýšlení o sobě řešit otázku svého osobnostního růstu, respektive vlastní zralosti. Jistě je mnoho takových, kteří si ji díky svému životnímu tempu či různým životním zkušenostem nepoloží, ale troufám si říci, že je hodně takových, kteří se sami sebe táží: *„Je to už ono? Ta dospělost? Ta zralost nebo vyzrálost?“*. Sama sobě jsem si právě v tomto věku začala pokládat podobné otázky a uvědomuji si, že se dnes setkávám se spoustou lidí, kteří to mají podobně jako já. Postupně jsem se ale o otázku osobnostního rozvoje a zralosti začala zajímat hlouběji. Při studování pojmu zralá osobnost jsem zjistila, že sice existuje mnoho koncepcí zralé osobnosti v různých přístupech, ale žádná z definic není jasná a všeobecně uznávaná. Přiznávám, trochu jsem odsunula do pozadí otázku toho, zdali jsem sama zralá, ale pozorováním svého okolí jsem zjistila, že mnoho lidí tuto otázku nepřestává řešit ani ve svých padesáti nebo šedesáti letech.

V regálech knihoven a knihkupectví můžeme nalézt mnoho titulů, které se snaží ukázat lidem cestu k rozvoji jejich osobnosti. Jedná se o tituly vědecké, polovědecké, náboženské i zcela laické. Jedná se o různé rychlé návody jak být šťastnější v životě, jak dospět k duševní rovnováze a vyrovnanosti až po vědecké koncepce, které mluví o zralém člověku v různém názvosloví. Jejich množství svědčí o tom, že o tuto oblast je mezi lidmi velký zájem. Když jsem se probírala touto literaturou, zjistila jsem, že některé názory a koncepce mě dokázaly oslovit a jiné ne.

Odpovědi na tuto otázku jsem nehledala jen v knihách. Když jsem do internetového vyhledávače *„Google“* zadala heslo *„zralá osobnost“*, bylo na tento dotah nalezeno 37 300 výsledků. Nebylo v mých silách se podívat na všechny tyto stránky, ale podobně jako v literárních pramenech by se daly tyto výsledky zařadit do několika oblastí. Jsou jimi následující: náboženství, duchovní rozvoj, vývojová a sociální psychologie, partnerské vztahy, inzeráty pro uchazeče o zaměstnání a v souvislosti s významnými osobnostmi šlo zejména o umělce. Zralá osobnost se zde pojila s termíny vyrovnaná osobnost či člověk, normální osobnost, dobře přizpůsobená osobnost, optimální osobnost, sociálně zralá osobnost a různé další.

Jak jsem již uvedla, došla jsem k názoru a potvrdili mi ho i kolegové, kteří již na toto téma psali své diplomové práce, že neexistuje ucelená koncepce, která by říkala, kdy je

člověk zralý. Vzhledem k tomu, že jsem v žádné knize ani na internetu nenašla odpověď na tuto otázku, a spíše mi mnoho dalších otázek a vyvstalo na mysli, rozhodla jsem se zabývat se tímto tématem ve své diplomové práci. Zajímám se o to, co si o zralosti myslí další lidé a jaké společné znaky a kategorie by se v tomto přemýšlení mohly nalézt.

Je mi blízké humanistické smýšlení, a právě proto se při analýze pojmu zralost a dalších souvisejících pojmů v různých teoretických koncepcích zaměřím zejména na přístupy v rámci humanistické psychologie. Budu se snažit o psychologické charakterizování zralé osobnosti, kterou porovnám s výpověďmi homogenní skupiny studentů pedagogické fakulty. Několik kolegů přede mnou ve svých diplomových pracích započalo výzkum zralé osobnosti a zaměřili se na vyšší věkové kategorie. Výsledky získané z této diplomové práce stejně jako výsledky mých kolegů nebude možné zevšeobecnit na celou populaci. Avšak doufám, že svou prací přispěji dalším dílem do tohoto projektu a najdou se další, kteří by chtěli v této oblasti výzkumu dále pokračovat.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V první části naší práce se budeme zabývat tím jak vzniká osobnost člověka a výzkumy souvisejícími s vývojem osobnosti a zralostí, ve druhé pak humanistickým přístupem. Sice neexistuje jednotná teorie zralé osobnosti, ale považujeme za vhodné alespoň stručně nastínit, jak se na tuto otázku dívají různí autoři a to najdeme právě v části Utváření a vývoj osobnosti. Pro naše výzkumné účely je důležité seznámit se právě s těmito oblastmi pro lepší pochopení dosavadního chápání pojmu zralost a v jakém věku by mohla začínat. Humanistickými teoriemi se budeme zabývat ve druhé části hlavně proto, abychom je později mohli srovnat s výsledky z praktické části. Z historického hlediska jsou podle nás nejvýraznějšími postavami A.H.Maslow a C.R.Rogers. Mezi současnými humanistickými autory pak vyniká C.D.Ryffová svým pojetím osobní pohody.

2.1 Utváření a vývoj osobnosti

Podle Smékala (Smékal, Macek 2002, s 13) je *„nesporné, že kdykoli uvažujeme o osobnosti, hledáme, co po stránce psychické jednoho člověka odlišuje od jiných, co ho vystihuje z hlediska chování a prožívání, zkoumáme, jaká je dynamika jednání, na co se člověk zaměřuje a čemu se vyhýbá, jak zvládá životní situace, jak efektivně řeší problémy (co umí a dovede, na co má schopnosti) a jak je identifikovaný se sebou, se svým prostředím, se svou dominující činností, s druhými lidmi, se smyslem života. A toto vše zkoumáme v kontextu přediva biologických, sociálních, seberegulačních a enviromentálních faktorů.“*

2.1.1 Vývoj osobnosti

Mnoho definic mluví o tom, že člověk je tvor sociální. Samozřejmě je také tvorem přírodním, biologickým. Je tedy beze všech pochybností, že ve svém vývoji jsme determinováni biologicky a sociálně. Vývoj osobnosti v sobě tedy zahrnuje zrání a vzájemné působení jedince s prostředím. Zrání probíhá podle vnitřních zákonů a rozhoduje v něm hlavně dědičnost. *„Zrání je podmínkou dosažení stavu určité vnitřní připravenosti k učení, a tím i k rozvoji různých psychických vlastností“* (Vágnerová, 2000, s 21). Sociální

působení je dané učením, výchovou a komunikací v určitém prostředí. Říčan (2004) přidává ještě rozměr psychologický, který se podle něj různě kombinuje a proplétá s biologickými a sociálními silami duševního vývoje.

Švancara (1981) charakterizuje **psychický vývoj** následovně:

1. realizuje se působením dominantních vnějších podmínek (vliv prostředí a výchovy) na vnitřní podmínky organismu
2. je to proces, v němž se změny dějí skokem, a realizuje se etapami různé kvalitativní úrovně
3. jeho příčinou jsou vnitřní rozpory, které vyplývají ze zvláštností podmínek systému a vyřeší se v procesu samotné geneze a podmiňují tak vznik nových rozporů
4. utváření specificky lidských vlastností probíhá v ontogenezi, v jejímž průběhu si osvojujeme společenskohistorické zkušenosti lidstva
5. lze v něm vymezit vývojové etapy, které jsou optimální pro vznik a vývoj jednotlivých vlastností
6. důsledné uplatnění principu vývoje se uskutečňuje také v aktuální genezi psychických procesů
7. vývojově psychologická zkoumání se provádějí z hlediska jednoty teorie a praxe
8. zkoumají se zvláštnosti psychického vývoje v rozsahu celého životního cyklu a realizují se jako syntéza ontogeneze a životní dráhy člověka
9. učení má vedoucí úlohu v procesu vzájemného ovlivňování vývoje a učení
10. v koncepci o přetváření vnějšího na vnitřní se rozpracovává princip odrazu

Mezi lidmi jsou však velké rozdíly v tom, jak se v nich rozvinou nebo nerozvinou schopnosti, charakter a nejrůznější psychické vlastnosti. Záleží na mnoha faktorech, které v této době nejsme schopni zcela zachytit. Podle Čápa (1996, s 66) *„přítomný stav a činnosti jedince, jeho prožívání a chování závisí jak na aktuálně působících podmínkách vnějších i vnitřních, tak na jeho předchozím vývoji a na budoucích událostech, jak je subjektivně očekává.“* Vliv na vývoj osobnosti má příznivé či nepříznivé životní prostředí, kvalita kulturní stimulace, malá nebo velká příležitost k učení a k činnostem. Tento vývoj pak může být jak po psychické tak po fyzické stránce urychlen či zpomalen.

Říčan (2004, s 33) pokládá vývoj osobnosti za cílevědomou aktivitu: *„Člověk dokáže sám sebe měnit podle ideálu, který přijme, podle cíle, který si stanoví. Může na sobě pracovat jako tvrdě trénující sportovec.* ***Každý člověk je*** *- v určité míře* ***– tvůrcem sebe samého.****“*

2.1.1.1 Pohled vývojové psychologie

Podle Vágnerové (2000, s 15) *„vývojová psychologie usiluje o poznání souvislostí a pravidel vývojových proměn v jednotlivých oblastech lidské psychiky a porozumění jejich mechanismům. Duševní vývoj lze charakterizovat jako proces vzniku a zákonitých změn psychických procesů a vlastností v rámci diferenciace a integrace celé osobnosti.“* Třemi hlavními **oblastmi psychického vývoje** jsou podle této autorky **biosociální, kognitivní a psychosociální vývoj**. Čáp uvádí, že (1996, s 67) *„vývoj osobnosti probíhá po stádiích, jejichž pořadí je zákonité. Každé stadium předpokládá přípravu a v předchozích stádiích připravuje stádia následující.“*

Říčan (2004) uvádí, že duševní vývoj je determinován bio-psycho-sociálně, tzn., že biologické, psychologické a sociální hybné síly duševního vývoje se různě kombinují a proplétají. *„Biologický vývoj organismu zahrnuje i mozek a vývoj mozku usměrňuje duševní vývoj, urychluje ho, nebo naopak brzdí. Biologický vývoj celého těla však působí i jinou cestou: vytváří nové příležitosti pro naše akce, nebo naopak omezení, se kterými se musíme vyrovnávat.“* (Říčan, 2004, s 34-35).

Podle Vágnerové (2000) vývojové mezníky mohou být **biologické** – dané zráním, **psychické** – dané interakcí vnitřních dispozic a učení nebo **sociální** – dané společností. Na tomto místě je vhodné upozornit, že zkušenosti z raného dětství mohou významně ovlivnit další psychický vývoj, ale nemohou jej jednoznačně určit, protože na člověka má vliv i pozdější zkušenost. Pro zdárný vývoj jedince jsou důležité **potřeby jistoty a bezpečí a potřeby změny**, které stimulují další vývoj. Vágnerová (2000, s 26) také uvádí, že *„dosažená úroveň psychického vývoje se projevuje i v zaměření jedince a preferovaném způsobu uspokojování jeho základních potřeb.“*

2.1.1.2 Adolescence, dospělost a stáří – kdy přichází zralost?

Otázka, kdy přichází zralost, není jasná. Je to na konci adolescence, s nástupem dospělosti, v jejím průběh nebo až ve stáří? Přijde vůbec někdy? Na to, kdy přichází

zralost, a další otázky jsme se ptali respondentů v praktické části této diplomové práce. Pokládáme za vhodné se alespoň stručně seznámit s vývojovými stádii adolescence, dospělosti a stáří, protože v těchto obdobích by se dala zralost podle výpovědí respondentů lokalizovat.

Adolescence

Toto období trvá podle Říčana (2004) přibližně od 15 do 20-22 let. *„V této době je člověk nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší. Bere svůj život zodpovědně a svobodně do svých rukou."* (Říčan, 2004 s 191). Je zde psychická, sociální a vzácněji i somatická individuální variabilita. Dalo by se říci, že je přechodným obdobím přípravy na dospělost. Podle Vágnerové (2000) se dá stručně definovat několika důležitými proměnami: je zde lokalizován první pohlavní styk, je ukončena povinná školní docházka, a pokud člověk neaspiruje na vysokoškolské vzdělání, ukončí se v něm i příprava na jeho budoucí povolání a vstoupí do zaměstnání, také dosahuje právní plnoletosti.

Toto přechodné období má za úkol podle Vágnerové (2000) poskytnout čas a možnost dosažení předpokladů stát se dospělým, charakterizuje jej následujícími znaky:

- Adolescent se cítí ve vztahu k budoucím možnostem svobodný, avšak zaměření na budoucnost příliš neovlivňuje aktuální prožitky
- Často přijímá pouze svobodu, ale o zodpovědnost nestojí
- Je čím dál víc akceptován jako dospělý a zároveň se od něho očekává odpovídající chování
- Zevnějšek je prostředkem k dosažení sociální akceptace a prestiže
- Je flexibilní a používá nové způsoby řešení
- Preferuje jednoznačná, zásadní a rychlá řešení, která vedou k jistotě
- Kompromis je chápán jako řešení obecně méně kvalitní a nepříliš žádoucí
- K sebepoznání přispívá i hodnocení jiných lidí, které funguje jako zpětná vazba
- Citové prožitky jsou autentické – nefalšované a intenzivní
- Pro identitu jsou významné partnerské vztahy a příslušnost k nějaké skupině, která obvykle představuje přechodnou fázi a umožňuje překonat nejistotu osamostatňování a hledání individuální identity
- Hledá smysl života, absolutně platné a trvalé hodnoty a potřebuje přesah vlastního života
- Proces separace ze závislosti na rodině by měl být v adolescenci ukončen

- Ke konci adolescence se odpoutává i ze závislosti na vrstevnické skupině

Podle Říčana (2004, s 216) je klíčem k období adolescence hledání a budování identity, je *„vrcholem osobního zápasu o identitu“*. Hledání identity znamená poznávání sama sebe, uvědomování si svých vlastností, které přináší různá překvapení. Znamená to zkoušet žít podle sebe a experimentovat. Identita není otázkou pouze tohoto období, ale celého života. Její základy rostou od raného dětství a vývoj osobnosti v dospělém věku lze chápat jako ujasňování, upevňování, případně přetváření identity. Podle Říčana (2004, s 217) *„mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. Znamená to být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské. Znamená to vědět o své jedinečnosti, znát své nezaměnitelné místo, svou nenahraditelnost – a to všechno nejen intelektem, nýbrž celou hloubkou své bytosti. Znamená to mít větší podíl na vlastním životě.“*

Erikson (dle Říčana, 2004) zavedl termín **adolescentní moratorium**, kterým chce vyjádřit vývojové provizorium, kdy mladý člověk potřebuje určité pozastavení, odklad od náročných úkolů, aby získal čas k práci na sobě, ke skrytému zrání.

Tigon-Weaver, Vitunski a Galambos (2001) se zabývali pěti obrazy zralosti v dospělosti. Ve své studii se zaměřili na subjektivní významy zralosti v adolescenci, nebo také, co to pro adolescenty znamená dospět. Jejich výpovědi byly prozkoumány obsahovou analýzou.

Inkles a Leiderman (1998) se zabývali psychosociální zralostí. Snažili se o multikulturální aplikování konceptu adolescentní zralosti, kterou rozumí připravenost kompletně si osvojit typické role muže a ženy v dnešní společnosti. Měřili šest psychosociálních vlastností: *účinnost* (efficacy), *vytrvalost* (perseverance), *plánování* (planfulness), *zodpovědnost* (responsibility), *individualismus* (individualism) a *kooperativnost* (cooperativeness). Každou z nich zkoumali v pěti oblastech: škola, rodina, vrstevnická skupina, práce a komunita.

M.B. Donnellan, R.D. Conger a R.C. Buzette (2007) zkoumali osobnostní rozvoj od pozdní adolescence do mladé dospělosti z hlediska rozdílů ve stabilitě (differential stability), normativní zralost (normative maturity) a svědectví o předpokládané stabilní zralosti (matrity-stability hypothesis). Použili Multidimensional Personality Qestionare,

výpovědi rodičů a vlastní výpovědi. Zaznamenali rozdíly ve stabilitě (differential stability) a normativní změny ve směru vzrůstající funkcionální zralosti během přechodu do dospělosti. U těch adolescentů, kteří se ukázali v roce 1994 zralejší, byly zaznamenány menší změny v osobnosti v roce 2003. Tento efekt stabilní zralosti (maturity-stability) byl stejný, i když osobnost odhadovali rodiče. Během přechodu do dospělosti může podle tohoto výzkumu být zachována stabilita a stejně tak může docházet ke změnám.

Dospělost

Období dospělosti se dá ve vývojové psychologii různě dělit nebo nedělit, my se budeme řídit rozdělením dle Vágnerové (2000) na **období mladé** (20-35 let), **střední** (35-45 let) a **starší** (45-60 let) **dospělosti**. Tato autorka (2000) za nejvýznamnější psychické znaky dospělosti považuje *„samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování a chování spojenou se zodpovědností ve vztahu k druhým lidem, se zodpovědností za svá rozhodnutí a činy“*

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) bývá za jedno z kritérií dospělosti označeno dosažení osobní zralosti. Uvádějí zde několik *kritérií zralosti*:

- Překoná rozpory dětství a dospívání
- Je nezávislý na svých rodičích, ale podržel si k nim kladný vztah
- Po dokončení dospělosti přijme plnou osobní a občanskou odpovědnost
- Začíná být ekonomicky nezávislý a přispívá k rozmnožování obecných statků
- Rozvinul plně své osobní zájmy
- Našel hluboké a trvalé pouto k partnerovi, přitom si zachoval i širší přátelské vztahy a umí nové navazovat
- Ustavil legalizovaný vztah k životnímu partnerovi
- Přejal očekávané výchovné úkoly vůči svým potomkům
- Přizpůsobuje se svým stárnoucím rodičům
- Plně rozvinul a vyrovnal práci a ostatní aktivity ve volném čase
- Nezmítá se nepřátelstvím k sobě ani k druhým
- Jeho sebehodnocení není příliš nízké ani příliš vysoké
- Je autentický – je sám sebou, vždy pravdivý (cit. dle Langmeier, Krejčířová, 1998 s 162):

Mladá dospělost je podle Říčana (2004, s 231) *„dobou velkých nadějí, optimistického budování a energického až nadšeného životního rozběhu.“* Podle Vágnerové (2000) mladý člověk:

- osamostatnil se
- má větší sebejistotou a sebedůvěrou
- je schopný a ochotný přijmout zodpovědnost, která z této role vplývá, což lze považovat za důkaz dospělosti
- změnil své vztahy s rodiči a ty jsou nyní symetričtější a klidnější
- změnil své vztahy k lidem, je otevřený novým kontaktům
- dosáhl sexuální zralosti
- dosáhl ekonomické samostatnosti, která ho zbavuje závislosti na původní rodině a přispívá k uspokojení potřeby seberealizace
- si je vědom, že jeho rozhodnutí mají své důsledky i pro následující vývojové fáze, protože nastartují změny jako je například rodičovství, které mohou být nezvratné
- **si zvolil profesi, uzavřel manželství** (případně udržuje stabilní partnerský vztah) **a stal se rodičem**
- má dilema, které spočívá v rozporu potřeby nezávislosti a svobody a potřebou vyzkoušet nové role
- kolem 30. roku u něj nabývá na významu potřeba rozvíjení nebo vytváření něčeho subjektivně důležitého (**generativa**) a pak bilancuje svůj dosavadní život, což může směřovat k nějaké změně
- je realistický, uvědomuje si mnohoznačnost životní reality, její rozpory i proměny
- ve svém uvažování je pragmatičtější
- ve svém myšlení dovede být flexibilní a pragmatický
- chápe své znalosti a kompetence jako prostředek k dosažení nějakého konkrétního cíle
- rozvíjí i jiné složky inteligence, než je ta, na níž byl závislý ve škole
- stabilizoval sebehodnocení v oblasti vlastních kompetencí
- změnil myšlení a to se projeví i ve vztahu k vymezení vlastní identity, má potřebu ji naplnit

Období **střední dospělosti** je podle Vágnerové (2000) považováno za vývojově významný mezník a také se mluví o tom, že v tomto věku přichází **krize středního věku**. Říčan (2004) mluví o krizi životního středu, která po jejím překonání má vést ke zralosti. *„V krizi životního středu nacházíme hlubší životní ponor. Nastupujeme – podobně jako kdysi v adolescenci, ale snad vážněji, opravdověji – cestu badatele ve vlastním vnitřním světě, cestu do nitra."* (Říčan, 2004 s 285).

Podle této Vágnerové (2000) člověk v tomto věku:

- má tendenci bilancovat, která přispívá vědomí předělu vlastního života a jeho budoucí časové omezenosti, s níž souvisí i určité zúžení vlastních možností
- bilancuje minulost a srovnává svou situaci s dřívějšími ideály a posuzuje míru jejich naplnění
- posuzuje vlastní aktuální možnosti a získává tím představy o budoucnosti
- mění postoj k mnoha hodnotám
- hledá smysl života, respektive cíle, které by mohly být přijatelné pro druhou polovinu života
- zažívá stereotyp a krize středního věku může být protestem proti rutině
- dále rozvíjí svoji osobnost a vyhraňuje některé své osobnostní rysy
- mění se v oblastech intimity a generativy
- znovu se potýká s vlastní identitou, protože je potřeba ji přehodnotit a nalézt její novou alternativu, která by byla přijatelná i pro období stárnutí
- bilancuje existenciálně a přiznává chyby, kterých se dopustil
- prochází proměnou profesní role, partnerského vztahu a rodičovské role
- všímá si, že jeho děti dospívají a jeho rodiče umírají, což potvrzuje neodvolatelnost vlastního stárnutí
- stárne – a uvědomuje si změny ve své výkonnosti a úbytek jeho tělesné atraktivity

Období **starší dospělosti** je spojeno se stárnutím. *„Je to období, v němž ubývá tělesných i duševních sil, ale zatímco jedni už klesají pod tíhou svých pracovních úkolů a nedočkavě vyhlížejí »den D« (důchod), druzí si dělají – důchod nedůchod – odvážné plány v práci i v soukromém životě"* (Říčan, 2004 s 314). Podle Vágnerové (2000) lidé tohoto věku:

- zhoršují se jim některé funkce a to vede ke zvýšení nejistoty a obav ze selhání, narušenému sebehodnocení a mění se tím jejich postoj k sobě samému

- pod vlivem specifické, dlouhodobé zkušenosti dochází k selektivnímu rozvoji určitých schopností, dovedností a nahromadění zásoby informací
- dovedou lépe využívat všech informací, které mají k dispozici
- jsou ovlivněni zkušeností a mají pak jiný přístup k situacím, s nimiž se setkávají a rozdílně je interpretují než mladší lidé
- se naučili svoje rozumové schopnosti určitým způsobem využívat
- dovedou integrovat a koordinovat jednotlivé znalosti a způsoby řešení problémů v jeden celek
- mění svůj postoj k řešení různých situací
- ještě nemusí mít změněné schopnosti, ale může se měnit jejich aktuální výkon nebo může kolísat
- mohou mít zhoršené kognitivní funkce, což záleží to na dědičných dispozicích, osobnostních faktorech a mnoha vnějších vlivech
- mají nižší výkon – snižuje se flexibilita, nastávají výkyvy pozornosti a krátkodobé paměti, pomalejší reakce a zhoršuje se efektivnost mechanického učení
- postupně uzavírají svoji profesní kariéru
- projevují generativu předáváním zkušeností mladší generaci
- potvrzují svou hodnotu v rodičovské roli
- zažívají fázi prázdného hnízda, kdy děti dospívají a odcházejí a rodiče zůstávají sami
- si neidealizují svého manželského partnera, ale akceptují jej a smiřují se s ním
- mění postoj ke světu, k jiným lidem i k sobě samému a vlastnímu jednání
- setkávají se s rolí prarodiče, která se stává součástí jejich identity
- nejpozději v tomto období získají zkušenost s tělesným či psychickým úpadkem svých rodičů a jejich smrtí
- přijmou fakt stárnutí a projeví se to i změnou vlastní identity

Stáří

Říčan (2004) uvádí členění vývoje po 60 Světovou zdravotnickou organizací: 60 – 65 rané stáří; 75 – 90 let pokročilý věk, vlastní stáří; 90 a více let vysoký věk, dlouhověkost. Gerontologická psychologie, která se zabývá psychickými změnami v průběhu stárnutí, je součástí gerontologie, která zkoumá podstatu lidského stárnutí. Švancara (1981, s 212-213)

definuje stárnutí jako *„souhrn biologických a psychologických změn, k nimž dochází po dosažení dospělosti.“*

V tomto období dochází k dalšímu zhoršení kognitivních schopností. Stárnutí bývá podle Říčana (2004) spojeno se zjednodušováním osobnosti a s psychickou involucí se kombinují psychické poruchy – typická je demence a deprese. Často se mění osobnost – projevují se vlastnosti a sklony, které člověk dříve dokázal tlumit či projevovat přijatelným způsobem. Vágnerová (2000, s 459) diferencuje 3 kategorie změny osobnosti ve stáří:

1. zdůraznění opatrnosti, nerozhodnosti a puntičkářství
2. větší bázlivost úzkostnost a sklon k nespokojenosti
3. vlastnosti projevující se ve vztahu k lidem jako je například egocentrismus, akcentovaná extroverze, podezíravost a vztahovačnost nebo prohloubená introverze

Vágnerová (2000) uvádí, že:

- v dnešní společnosti mají staří lidé nízký sociální status a jsou jim přičítány převážně negativní osobnostní vlastnosti a nízké kompetence dosažení integrity, což vede k pochopení vlastního života jako nedílné součásti generační posloupnosti
- integrita stáří, a tím i zhodnocení vlastního života, závisí na zvládnutí úkolů předchozích vývojových období
- stáří přináší nové zkušenosti, s nimiž se musí každý nějakým způsobem vyrovnat
- zvládnutí zátěže stárnutí je závislé na schopnosti i motivaci aktivizovat přiměřené a účelné obranné mechanismy
- staří lidé mění svoje postoje a sociální chování
- odchodem do důchodu ztrácí profesní roli a mají horší sociální status a omezená privilegia
- manželská spokojenost má ve stáří mírně stoupající tendenci
- ovdovění vede k opuštěnosti a zvýšení pocitu osobní bezvýznamnosti
- identita se pod tlakem okolností mění – role a kompetence jsou zachovány ve formě vzpomínek
- klade důraz na zachované kompetence
- jeho identitu ovlivňuje i jeho zdravotní stav – v důsledku dysfunkce krátkodobé paměti nebo závažnější demence může svoji identitu ztratit
- je pro něj důležité kam a ke komu patří

- očekávaná smrt je chápána i jako ztráta vlastní identity

Zátěžové situace po 75 roce života lze podle Vágnerové (2000) shrnout na nemoc a úmrtí partnera, zhoršení zdravotního stavu a ztrátu jistoty soukromí a vynucenou změnu životního stylu. Ve stáří nabývá na významu víra – v závislosti na omezení různých kompetencí, reakce na zátěže a ztráty a v souvislosti s blížící se smrtí.

2.1.2 Teorie a výzkumy v souvislosti s vývojem osobnosti a zralostí

2.1.2.1 Rozvoj osobnosti učením a činností

Švancara (1981) považuje za mimořádně významný činitel vývoje sebevýchovu. Podle Čápa (1996) činnosti, učení a vývoj osobnosti tvoří jediný složitý proces, kdy se člověk činnostem učí a tím se rozvíjejí jeho předpoklady pro dobré vykonávání této činnosti. Vykonáváním této činnosti a tedy jejím opakováním, zvláště když je přítomna motivace, a učením, se tak dosahuje vyšší úrovně dovedností. Když se člověk učí a vykonává nějakou činnost, jeho osobnost se vyvíjí a rozvíjejí se tím jeho schopnosti, zájmy, vytrvalost a další vlastnosti. Rozvinutější osobnost pak dokáže lépe vykonávat činnosti i se učit.

2.1.2.2 Rozvoj osobnosti v kontextu náročných životních situací

Každý člověk někdy ve svém životě zažije různě těžké a náročné životní situace. Mohou to být různá zklamání a těžkosti, překonávání překážek. Můžeme například zažívat různé vztahové problémy, dostávat se do situací, ve kterých se cítíme bezradní. V takovýchto situacích je naše psychika vystavena tzv. psychické zátěži. Podle Mikšíka (2001, s 163) se *„osobnost utváří, rozvíjí a projevuje jedině v dialogu (konfrontaci) s nároky konkrétních podmínek a okolností její životní praxe a na obsahy a systémy aktivit. V aktivním styku (procesu vyrovnání se) s podmínkami existence člověk permanentně řeší rozpor mezi tím, co již interiorizoval (zpracoval, včlenil do své »výbavy« jako vodítko a systém postojů, přístupů a interakcí), a novými požadavky na obsahy procesy vnitřních a vnějších aktivit.“*

Podle Mikšíka (2001) konkrétní životní nároky, kontexty a situace mohou svou povahou stimulovat další psychický rozvoj osobnosti nebo vést k psychickému selhání. Kdykoli se setkáme s různými životními kontexty, tak se jednak vyjevuje a jednak

modifikuje naše psychická potence a výzbroj, která je integrací vrozeného a toho, co jsme získali životní praxí. Naše osobnost se pak tímto procesem po celý život dále utváří a stále se střetává s nově vznikajícími podmínkami života a činnosti. *„V procesu individuální životní praxe se psychická integrita osobnosti prosazuje v závislosti na vnitřních předpokladech a vnějších podmínkách, vždy na nově dosažené interakční kvalitě“* (Mikšík, 2001, s 164).

Jinými slovy se naše osobnost utváří po celý život a její vývoj nikdy nekončí, protože se stále objevují nové životní situace a podmínky, se kterými se v každodenním životě setkáváme. To, jak se s těmito podmínkami vyrovnáme, záleží právě na naší osobnosti a na našich postojích k životu jako takovému. Záleží na nás, jaké zvolíme postupy a strategie. Někdo používá stále stejné, jiný může zkoušet nové. Záleží na mnoha faktorech. U někoho mohou dominovat vývojově nižší tendence k bezprostředně situační, impulsivně emotivní odezvě na tyto situační kontexty jako jsou prožitky desorientace, nepostačitelnosti, ohrožení, strádání, frustrace či deprivace a další.

Podle Mikšíka (2001), když se systematicky rozvíjejí psychické předpoklady osobnosti a integrovaně se řeší interakce s životní realitou, lze to považovat za proces „zvnitřňování“ našeho vztahu s podmínkami naší existence a podněcování tohoto procesu je základem výchovného úsilí. *„Výchovný proces je v tomto smyslu orientován na usměrňování, překonávání a postupné přetváření živelných projevů bezprostřední situační odezvy dítěte v nejranějším věku do systému integrovaných, cílevědomě řízených interakčních aktivit situačně orientované a tvořivé osobnosti“* (Mikšík, 2001, s 164). Jinými slovy by se dalo říci, že výchovným působením se snažíme o to, aby se z mladých jedinců stávaly zralé osobnosti.

Mikšík (2001) se dále zabývá desintegrací osobnosti, kterou pojímá jednak jako situačně aktualizovaný proces a stav, a jednak jako trvalejší, příznačnou charakteristiku. *„K desintegraci osobnosti dochází působením takových situačních vlivů na psychiku subjektu, které vedou k destrukci řídící role nejvyšších etáží psychické regulace vnitřních a vnějších aktivit“* (Mikšík, 2001, s 165). Takový člověk reaguje bezprostředně na vzniklé okolnosti. Nejedná cílevědomě ani integrovaně. Podle tohoto autora (Mikšík, 2001) o podmínkách destrukce jádra osobnosti rozhoduje:

- motivační struktura osobnosti a její vztah k vyhroceným podmínkám seberealizace, respektive aktualizovaným životním kontextům
- potence a pohotovost daná vrozenými i rozvinutými tendencemi psychodynamické odezvy na aktualizované situační kontexty

- rozvinuté schopnosti racionálně jednat a vyrovnávat se s emociogenními vlivy.

Pokaždé, když se vystavíme prostředí a získáváme tím životní zkušenosti, tak se vyjevuje a modifikuje naše psychická potence, osobnostní vlastnosti a předpoklady. Určujícím spojovacím článkem mezi posuzováním kvality situačních nároků, a vlastnostmi a aktivitami osobnosti z hlediska jejího rozvoje či desintegrace je podle Mikšíka (2001) interpretace tohoto vztahu v kategoriích optimální a pesimální psychické zátěže.

Mikšík (2001) rozlišuje optimální, pesimální, hraniční a extrémní psychickou zátěž. Za optimální psychickou zátěž považuje takovou, kde vzniklé dynamické napětí končí osvojením nových zkušeností, motivačních vlastností, schopností a schémat interakce. Pesimální zátěž je taková, která svými nízkými nároky nepodněcuje či neumožňuje psychický rozvoj osobnosti. S mimořádným vypětím svých psychických sil překonává člověk hraniční psychickou zátěž. Dochází ke značnému rozkolísání a „obětování" některých funkcí, vznikají různé funkční poruchy, rozvíjejí se specifické únikové, obranné a kompenzační mechanismy a způsoby chování, aby se zachovala vnitřní psychická integrita. Při extrémní psychické zátěži jsou jakékoli kompenzační mechanismy neúčinné, nebo je nejsme schopni uplatnit vůbec.

Podle Mikšíka (2001) je objektivním kritériem intenzity, resp. míry či kvality zátěže konkrétní interakce mezi daným subjektem a bezprostředními nároky prostředí, podmínek, situací na chování, jednání, aktivity. Za měřítko zátěže můžeme pokládat psychické prožitky a stavy, charakteristické obsahy a způsoby chování, kvalitu jednání, práceschopnost a výkonnost. Nesmíme opomenout, že do psychiky se promítají i ostatní skupiny zátěží, hlavně fyzická a fyziologická.

2.1.2.3 Model vrstev duševního dění osobnosti

Čačka ve své knize Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika (1997) popisuje „**model vrstev duševního dění osobnosti**". Podle tohoto autora (1997, s 7) *„každá vrstva duševního dění rozvíjející se osobnosti vykazuje odlišné kvality jak »poznávání«, »prožívání«, tak i »jednání«. Zralost každé osobnosti je pak určována tím, ve které nejvyšší vrstvě je momentálně zakotveno její těžiště."* Z hlediska tohoto modelu podle Čačky (1997) spočívá vývoj osobnosti v postupném dosahování stále vyšší úrovně řídících mechanizmů a osobnost se tak postupně stává zralým a kultivovaným subjektem.

Čačkův model vrstev duševního dění osobnosti zahrnuje 4 hierarchicky uspořádané vrstvy, které mají různou úroveň organizace duševního života. Každá vyšší vrstva či dimenze je obsáhlejší a zahrnuje v sobě i složky nižší. Aspekty tohoto modelu uspořádávají funkce osobnosti horizontálně i vertikálně. Jsou tedy vzájemně propojené, funkčně se podporují a doplňují a zároveň tyto vrstvy nemají stejnou úroveň. Mezi těmito vrstvami jsou vzájemné vztahy, které vývojově i hierarchicky navazují a svým způsobem dynamicky zpětnovazebně kooperují.

Vrstvy duševního dění podle Čačky (1997):

1. **elementární duševní procesy**, které se exponují bezprostředně při kontaktu s realitou
2. osvojené a relativně ustálené **řídící složky duševna**
3. projevy reprezentující **nejosobnější**, až utilitární **tendence každého jedince**
4. **nejvyšší a nejobecnější útvary duševního dění** osobnosti, které v běžném povědomí nejvýstižněji vyjadřují pojmy jako „vzdělanost“, „moudrost“ či „charakter“

2.1.2.4 Normální osobnost

Syřišťová (1972) se zabývala normalitou osobnosti. Uvádí několik kritérií normality (v závorce jsou uvedeni autoři, kteří se jimi podle Syřišťové hlavně zabývali):

1. *subjektivní uspokojení* (M. Jahodová) – toto měřítko může být neurčité a sporné, když neodpovídá životní situaci
2. *schopnost správného sebehodnocení* (G.W. Allport, M. Mayman, M. Jahodová, C.R. Rogers, R.B. Cattel) – problém je v tom, co považovat za „objektivní“ a „správné“, podle Rogerse je duševní choroba ve vztahu k hloubce rozporu mezi tzv. „skutečným“ a „ideálním já“ (toto kritérium selhává např. v případě některých se sebou spokojených asociálních psychopatů)
3. *pocit identity* (M. Jahodová, E.H. Erikson)– je předpokladem toho, že člověk dokáže správně rozlišit mezi sebou a objektivní realitou, některá psychická onemocnění začínají nejasnými pocity ztráty nebo ochromení vlastního já
4. *schopnost seberealizace* (H.S. Sulivan, C.R. Rogers, G.W. Allport, A.H. Maslow) – uskutečnění vlastního vnitřního geneticky daného plánu

5. *autonomie, nezávislost, sebeurčení* (G.D. Bateson, T. Lidze, F.C. Redlich, L.C. Wynne) – přímo závislé na hloubce sebepoznání a na správném vhledu do objektivního dění, autonomní jedinec je více závislý na vlastní struktuře hodnot než na vnější situaci

6. *integrace osobnosti* (M. Jahodová, G.W. Allport) – jedna z významných podmínek jednoty osobnosti je pocit smysluplnosti života

7. *rezistence ke stresu, tolerance k úzkosti* (E. Glover, W. Alinsmith, G.W. Goethals, J.R. Ewalt) – u duševně nemocných napětí, úzkost, neuspokojení podstatně narušují jednotu osobnosti, rovnováhu psychických procesů a vědomou racionální regulaci chování

8. *adekvátní percepce reality* (Barron, Wolman, Jahodová) - důležitý je souhlas většiny, její převládající názor, což při hlubším zkoumání může být také sporné

9. *schopnost přežití* – je podle Wolmana analogie mezi duševním a fyzickým zdravím, kde zdraví a nemoc jsou na protichůdných pólech jedné osy. Neschopnost použít svých fyzických a psychických sil k přežití je podstatným znakem duševní choroby. Existují ovšem situace, kdy je pro člověka daleko přijatelnější nežít (Sokrates, Jan Hus)

10. *sociální adaptace* – měřítkem přizpůsobivosti nebo nepřizpůsobivosti jsou v podstatě společenské normy a zákony, může se to zdát sporné vzhledem ke sporné platnosti samotných společenských hodnot a norem

11. *hledisko psychiatrické diagnózy* – hospitalizace na psychiatrii není v mnohých případech směrodatným měřítkem abnormality, vzhledem ke spornosti diagnostiky a také proto, že někteří duševně choří zůstávají celý život mimo ústavní léčbu

12. *statistická norma jako měřítko normality* (J. Lát)

13. *měřítka normální funkce organismu jako psychobiologického celku* – obdoba základních podmínek zdraví organismu jako celku

14. *normalita jako životní „optimum“ – „ideální norma“* – optimální způsob existence osobnosti v optimálních sociálních podmínkách, W. Gray – biologicko-kybernetický model, C.R. Rogers – „plně fungující osobnost“

15. *aktivní přizpůsobivost* (M. Sabshin, M. Jahodová, J.A. Clausen) – vědomé zasahování subjektu do jeho životních podmínek, tak aby umožňovaly pokud možno optimální uspokojování jeho potřeb a schopnost aktivního sebetvoření ve směru vlastních vloh, schopností a možností, uskutečnitelná pouze v sociálním

prostředí, které dovoluje svobodnou, a tím i závaznou účast individua na společném dění

Syřišťová (1972) se také zabývá normalitou z hlediska psychopatologie. Vychází z toho, že otázka po normalitě se klade hlavně jako otázka po realizaci možností člověka, po dosažení jakéhosi optima lidské existence. K tomu je nutné pátrat po podmínkách, které seberealizaci osobnosti umožňují a po těch, které ji brzdí, deformují či zcela znemožňují (ty je nutno záměrně odstraňovat).

Podle této autorky škodlivými faktory, které brzdí nebo deformují normální vývoj osobnosti, a tedy hlavními příčinami psychických poruch je *chronické neuspokojení životně důležitých potřeb a neřešené nebo neřešitelné konfliktové situace*. Frustrační situace v raném dětství se mohou vyvinout v patologické formy chování v dospělosti.

„Osobnost má možnost za stresových okolností rozvíjet na úrovni psychické činnosti celou řadu obranných a kompenzačních mechanismů mezi optimálním stavem dynamické rovnováhy a patologickým příznakem, jímž se může udržovat v rovnováze, jež je ještě fyziologická, tj. nikoli patologická, avšak také ne optimální“ (Syřišťová, 1972 s 80-81).

Pro optimální rozvinutí potencialit osobnosti v optimální sociální interakci, lze podle Syřišťové (1972) odvodit zhruba následující podmínky saturace:

1. Člověk má pocit bezpečí a jistoty v sociálních vztazích - má zkušenost alespoň jednoho zcela spolehlivého mezilidského vztahu, kde není strach, nejistota, nedůvěra a nejsou zde neřešitelné rozpory.
2. Člověk zažije lidskou blízkost, závislost, která ho ovšem nezbavuje svobody, samostatnosti a možnosti sebeuskutečnění v sociální interakci.
3. Člověk má možnost sociálního uplatnění, odpovídajícího potencialitám osobnosti.

Podle Syřišťové (1972) výzkumy v dynamické psychopatologii potvrzují škodlivou působnost některých faktorů a technik v sociálním styku, které mohou vážně narušovat nebo znemožňovat integrované chování a seberealizaci osobnosti. Tyto faktory a manévry v sociální komunikaci spolupůsobí při vzniku určitého psychického onemocnění nebo maladaptivní formy chování. Techniky jsou založené na záměrném vytváření frustračních a neřešitelných konfliktových situacích. Jedná se například o rychlé a ustavičné změny ve slovních a emocionálních projevech.

Podle Kohoutka (2001, s 191) je normální osobnost *„přiměřeně autoregulovaná, integrovaná, socializovaná a dobře přizpůsobená.“* Dále charakterizuje dobře přizpůsobeného jedince:

- bere na sebe odpovědnost související s jeho životní rolí a pozicí, a to i když mu nevyhovuje nebo neodpovídá
- životní boj a odstraňování potíží na cestě jeho vývoje ho v podstatě těší, nachází největší uspokojení v reálné životní aktivitě a zkušenostech a nikoliv ve snění
- plánuje a realizuje aktivity a neutíká od nich
- ujímá se problémů, které je potřeba řešit a nevyhýbá se jim
- činí rozhodnutí s minimem obav, nejistot a nerozhodnosti a neuniká před svým rozhodováním
- trvá na svém rozhodnutí, pokud se nevyskytnou nové a závažné faktory
- učí se ze svých neúspěchů a nesnaží se je ospravedlňovat racionalizací a projekcí
- nezveličuje své úspěchy ani je nepřenáší z oblastí, kde jich původně dosáhl, do oblastí jiných, nepřehání
- dokáže říci „ne“ v situacích, jež jsou pro něj dlouhodobě škodlivé, i když by mu „ano“ mohlo krátkodobě přinést uspokojení
- dokáže říci „ano“ v situacích, které jsou pozitivní, i když pro něho mohou být dočasně nepříjemné
- dokáže najít svoji energii a soustředit ji na svůj cíl
- dokáže projevit rozhořčení, když se mu děje křivda, jedná na ochranu svých práv a snaží se přiměřeným hněvem křivdu odrazit, přičemž síla jeho rozhořčení a obrany je přiměřená rozsahu křivdy
- dokáže se vyrovnat s bolestí a emočními frustracemi, pokud je není možné odstranit
- má dobře zorganizované návyky a postoje a dokáže rychle svolit k nutnému a nezbytnému kompromisu, aby překonal obtíže
- bere lidi takové, jací jsou, kalkuluje s jejich reálnými vlastnostmi, a ne se svými přáními a představami (cit. dle Kohoutek, 2001, s 191-192)

2.1.2.5 Vývojový model osobnosti podle Loevingerové

Loevingerová líčí osobnostní růst jako série změn v regulaci stimulů (impulse control), interpersonálním stylu (interpersonal style) a vědomým zaujetím (conscious preoccupations). Vývojové změny jsou v tomto pojetí popsány v termínech úrovní (term sof levels). Tento termín má zde základní spojitost se strukturou osobnosti. Každá úroveň vývoje reprezentuje referenční rámec, skrze který jedinci vnímají a rozumějí jejich sociálnímu světu.

Podle modelu Loevingerové je „ego development" (zralost) brán jako ukazatel psychosociální zralosti. V rámci jakékoli věkové skupiny bude rozpětí zralosti na nějaké úrovni odrážet individuální rozdíly v regulaci podnětů, časového hlediska a využití příležitostí (perspective taking). Tempo a míra rozvoje zralosti jedince záleží na mnoha vlivech během životní cesty. Nedávné studie identifikovaly některé z těchto vlivů jako odraz životního prostředí a dědičnost.

Tento model je často spojován s vývojovými teoriemi Piageta, Kohlberga nebo Selmana. Opravdu se zde dají najít podobnosti se stádii Loevingerové. Nezapadá ovšem do kognitivně-vývojové tradice, protože to není model kognitivního vývoje nebo usuzování sám o sobě. Podle Blasiho (in Westenberg, Blasi a Cohn, 1998) je primárně zaměřen na podněty a metody pro regulaci podnětů (controlling impulses), osobní zaujatost a ambice, interpersonální postoje a sociální hodnoty, tedy to, co psychologové normálně nazývají osobností.

Vývojový model osobnosti podle Loevingerové zahrnuje devět po sobě následujících stupňů, každý z nich reprezentuje stále složitější cestu uvědomění si sám sebe ve světě:

1. **Infancy** – počáteční stádium
2. **Impulsive** – stádium impulzivity
3. **Self-Protective** – sebe-ochraňující stádium
4. **Conformist** – konformní stádium
5. **Self-Aware** – stádium sebeuvědomění
6. **Conscientious** – stádium svědomitosti
7. **Individualistic** – stádium individualismu
8. **Autonomous** – stádium autonomie
9. **Integrated** – stádium integrity

Novy, Frankiewicz, Liberman, Overall a Vincent (1994) zkoumali strukturální validitu modelu Loevingerové. Výsledky ukazují, že 4 specifické osobnostní konstrukty (regulace stimulů, interpersonální styly, vědomé zaujetí a kognitivní styl) a zralost (ego develpment) jsou částí stejného procesu. Přestože se hierarchická struktura ukázala obhajitelná v tomto procesu, role „ego development“ možná není tak dominantní jak předpokládá Loevingerová. Tyto výsledky jsou zatím předběžné, kvůli nedostatkům měřící techniky.

John, Pals a Westenberg (1998) zkoumali pojmové podobnosti a vazby na osobnostní prototypy a zralost (ego development) u vzorku dospělých žen. Třemi studiemi vyšetřovali, jak jsou 3 osobnostní prototypy podle Yorka a Johna (individualistický, tradiční a konfliktní) vázány na stádia zralosti podle Loevingerové. Jedna studie vyšetřovala jejich podobnosti a dvě jejich vazby. Výsledky poukazují na to, že spolupůsobení osobnostního prototypu a zralosti může ovlivnit životní směřování.

Loevingerová na základě svého modelu vyvinula metodu, kterou měří zralost (ego development) – **STC test** (Sentence Completion Test). Inkrementální validitu krátké verze tohoto testu vyšetřovala Browningová (1987).

Martha Strum White (1985) za použití STC zkoumala zralost (ego development) u dospělých žen. Skóry zralosti byly korelovány se skóry z osobnostních testů a s rozhovory. Vyšší úroveň zralosti se pojila s osobnostním přizpůsobením, péčí o rodinu, zodpovědností, tolerancí, radováním se z dětí, vnitřní kontrolou, životní úrovní (capacity for status) a věkem. Vývoj v úrovních zralosti byl nalezen pouze pro tyto a níže uvedené. Stádium sebeuvědomění (self-aware) testu STC, jak v ní skórovaly ženy, vypadá být částečně senzitivní pro diferenciaci zodpovědné péče ve vztazích (responsible caring in relationships), jako aspekt osobnostního vývoje, který bývá často opomíjený.

Helson a Wink (1987) zkoumali longitudinální studií dva koncepty zralosti. Podle nich třetí skór (kompetence) z revidovaného CPI (California Psychological Inventory) a úrovně zralosti jak je uvádí Loevingerová v STC jsou alternativními cestami jak měřit pojem zralost. Studie ukazuje, jak jsou tyto dva koncepty zralosti zakotveny v průběhu života a jak se navzájem liší.

Metodou STC zkoumali Helson a Roberts (1994) zralost (ego development) a změnu osobnosti v dospělosti. Ukázalo se, že vysoká úroveň zralosti (ego development) byla spojena s konstrukcí nových schémat, které si respondenti vytvořili během těžkých období svých životů.

Měřením individuálních rozdílů ve zralosti (ego development) testem STC monozygotních a dizygotních dvojčat žijících odděleně se zabývali Newman, Tellegen a Bouchard (1998). Výzkum ukázal na totožné rysy v úrovních zralosti a to, že tato shoda nemůže být pouze na základě shodně naměřených kognitivních schopností. Odhad toho, co by mohlo být u zralosti dáno dědičností, byl srovnatelný s hodnotami jiných významných dimenzí osobnosti. Z výsledků vyplývá, že genotypické rozdíly v úrovních zralosti dospělých mají zdroje genetické i environmentální.

Cohn a Westenberg (2004) zkoumali inteligenci a zralost. Jednalo se o meta-analýzu měření rozvoje zralosti osobnosti (personality/ego development) podle Loevingerové. Chtěli zjistit, zda je rovnocenná s měřením inteligence. Prováděli meta-analýzu 52 korelací mezi skóry úrovně zralosti a skóry z testu inteligence. Podle výsledků zralost osobnosti (ego development) a inteligence nejsou zaměnitelné konstrukty. Tyto závěry nepodporují spekulace ohledně snížené důležitosti fáze modelu zralosti, sociálního rozvoje a morálního usuzování.

2.1.2.6 Další výzkumy a teorie zralosti

Laura A. King (2001) se ve svém výzkumu zabývala dvěma aspekty kvalitního života – štěstím a zralostí. Zkoumala, jak se tyto aspekty odrážejí v životních příbězích lidí, kteří vypovídali o svých životech. Ve svém článku (2001) se snaží podtrhnout, jak cesty rozvoje ega (ego development) mohou změnit význam a zkušenost štěstí.

Ve svém dalším výzkumu se King spolu s Hicksem (2007) zabývala otázkou „Co mohlo být“ (What might have been?) v souvislosti s lítostí, štěstím a zralostí. Podle těchto autorů je sice nepříjemné přemýšlet a mluvit o ztracených příležitostech a chybách, ale tyto zážitky mohou hrát roli v osobnostním rozvoji. Výzkum vychází z příběhů o ztracených příležitostech. Autoři přezkoumali souvislosti s politováníhodnými zkušenostmi ve vztahu ke dvěma důležitým a nezávislými aspektům zralosti, štěstí a komplexnosti (complexity). Myšlení na ztracené příležitosti souvisí se současnou lítostí, utrpením a sníženým pocitem duševní pohody (well-being). Nicméně rozebírání těchto ztracených příležitostí kromě lítosti současně souvisí s komplexností (complexity) a predikuje ji do budoucnosti. Podle autorů je role těchto politováníhodných zkušeností v podněcování štěstí a komplexnosti (complexity). V návaznosti na předchozí práce zkoumali potenciální dosažitelnost spokojené zralosti (happy maturity) a navrhují psychologické obsahy, které mohou podporovat spokojenou zralost.

Bauer, McAdams a Sakaeda (2005) se zabývali růstovými vzpomínkami (growth memories) v životě zralých a šťastných lidí. Ve dvou studiích autoři zkoumali autobiografickou paměť, aby ověřili přítomnost dvou vývojových směrů, které by podle očekávání měly odlišně korespondovat se zralostí a duševní pohodou (well-being), které jsou považovány za klíčové faktory kvalitního života (good life) podle L.A. King (2001). Zralý účastník výzkumu vyzdvihoval integrující vzpomínky (integrace pojmů a učení), zatímco šťastný účastník zdůrazňoval vnitřní (intrinsic) vzpomínky (humanistické zaměření). Oba druhy růstových vzpomínek korelovaly silněji s osobním štěstím a blažeností (eudaimonic) než s hédonickou mírou duševní pohody. Vzpomínky na růst (growth memories) byly velkou měrou nezávislé na vlastnostech Big Five ve vztahu ke zralosti a duševní pohodě. Starší účastníci byli spíše než mladší účastníci zralejší (okrajově) a prožívali větší duševní pohodu. To bylo ale vysvětleno tím, že starší účastníci měli větší tendenci mít růstové vzpomínky. Autoři zvažují roli růstových vzpomínek v mezinárodním rozvíjení kvalitního života.

Bauer a McAdams (Growth goals, maturity, and well-being, 2004) se zabývali vývojovými cíli (growth goals), zralostí a duševní pohodou. Ve dvou studiích zkoumali 2 formy růstových cílů (explorativní a standardní), které srovnávali se dvěma formami osobnostního rozvoje (sociálně kognitivní zralost – social-cognitive maturity a sociálně-emocionální duševní pohoda – social-emotional well-being). Účastníci, kteří ve vyprávění o hlavních životních cílech zdůrazňovali koncept explorace, měli tím větší úroveň zralosti (měřeno jako ego development od Loevengerové), zatímco ti, kteří zdůrazňovali standardní zájmy, měli spíše větší úroveň duševní pohody. Účastníci, kteří měli uspořádanou hierarchii růstových cílů na úrovni hlavních a každodenních cílů, měli spíše větší úroveň osobnostního rozvoje. Růstové cíle byly odpovědné za některé vztahy mezi věkem a osobnostním rozvojem. Tyto cíle jsou dále diskutovány v termínech záměrného rozvoje vlastního já (self-development) a specifických cest rozvoje.

Ve své další studii se Bauer a McAdams (Personal Growth in Adults' Stories of Life Transitions, 2004) zaměřili na osobnostní růst v příbězích životních přechodů u dospělých. Jejich práce identifikovala čtyři témata osobního růstu během změn v kariéře a náboženského vyznání: integrativní (integrative), vnitřní (intrinsic), agentická (agentic) a komunální témata (communal). Očekávalo se, že specifická témata budou mít různé vazby na 2 formy osobnostního rozvoje (sociálně-kognitivní zralost a sociálně emotivní duševní pohoda) a ke spokojenosti se změnou (transition satisfaction). Integrativní témata primárně korelovala se sociálně kognitivní zralostí (ego development podle Loevingerové), zatímco

vnitřní témata korelovala se sociálně-emocionální duševní pohodou. Agentická vývojová témata korelovala hlavně se spokojeností se změnou, zatímco komunální růstová témata korelovala s globálním pocitem duševní pohody. Agentická a komunální témata také rozlišovala mezi změnami v kariéře a v náboženském vyznání – podporovala a odporovala tradičním představám o nich. Autoři diskutovali tyto nálezy v termínech tvorby smysluplných příběhů (narrative mening making), zralý a spokojený člověk (mature and happy person) a záměrný rozvoj vlastního já (intentional self-development) během životních přechodů.

Sheldon a Kasser (2001) si položili otázku, zda se také stáváme lepšími, když se stáváme staršími. Měřili psychologickou zralost založenou na osobním boji (personal strivings) podle R.A.Emmonse. Výzkumu se zúčastnilo 108 dospělých ve věku 17-82. Na základě teoretického předpokladu týkajícího se zralosti byl věk hypoteticky pozitivně spojen s jejich dvěma cílově-zaměřenými měřeními integrace osobnosti.

2.2 Humanistický přístup k osobnosti

Podle Balcara (1991) je v tomto směru patrný výraznější posun k objektivně zakotvenějšímu a vnitřně členitějšímu pojetí osobnosti. Název humanistická psychologie je souhrnný název pro řadu různých škol, které vychází z fenomenologie a existencialismu, a které hledají odpovědi na otázky individuálního obsahu lidského poznání a způsobu bytí. Podle Nakonečného (1995) reprezentuje pokus vrátit se k antropocentrické „psychologické psychologii“ a je nesená snahou studovat „lidský psychický potenciál“. Souvisí také s etickým principem humanismu. Spojení můžeme nalézt v myšlence, že když poznáme podmínky, za nichž se lidský potenciál realizuje, povede to ke skutečné humanizaci člověka.

Zakladatelé tohoto směru jej označili jako „třetí sílu“ v psychologii, jež měla být protiváhou psychoanalýzy a behaviorismu. Podle Nakonečného (2003) behaviorismus zdůrazňuje studium chování pomocí objektivních vědeckých metod a jeho metateorií je v podstatě logický empirismus zdůrazňující, že přírodní vědy, kam se řadila i psychologie, jsou založeny na odvozování zákonů z empirických výpovědí za pomoci logických pravidel. Bývá kritizován za zjednodušování lidské psychiky, na kterou se snaží aplikovat poznatky získané studiem zvířat. Humanistická psychologie se snaží oproti behaviorismu zdůrazňovat tvořivost. Jak behaviorismu, tak i psychoanalýze vytýká také to, že se na psychiku člověka orientují až tehdy, není-li s ní něco v pořádku a zdůrazňuje potřebu prevence.

Podle Schaffera (1978) se humanistická psychologie zaměřuje na hodnotu života a vrací se k lidským nejranějším snahám odpovědět na základní otázku existence skrze umění, náboženství a filozofii. Také se podle něj silně identifikuje s hnutím lidského potenciálu ze šedesátých a sedmdesátých let, které se pokouší osvobozovat lidi z dehumanizující kultury sérií specifických technik. Od malých sebezkušenostních skupin, které mají účastníkům pomáhat participovat kontakt a vyjádření jejich pocitů více přímo, až po masáže, meditace a tanec.

Schafter (1978) cituje „Articles of Association“ formulovaný Americkou asociací pro humanistickou psychologii (the American Association of Humanistic Psychology) při jejím vzniku v roce 1962 a popisuje její oblast následovně:

„Humanistická psychologie se primárně zaměřuje skrze celou psychologii raději než na určitou oblast nebo školu. Respektuje hodnotu člověka a bere ohled na jeho odlišnosti,

je nepředpojatá, jako co se týče přijatelných metod, a zajímá se o výzkum nových aspektů lidského chování. Jako »třetí síla« v současné psychologii, se zaměřuje na témata mající málo místa v existujících teoriích a systémech: například láska, kreativita, já/osobnost (self), růst, organismus, uspokojení základních potřeb, sebeaktualizace, vyšší hodnoty, bytí (being), stávání se (becoming), spontánnost, činnost (play), humor, citový stav (affection), přirozenost (naturalness), vřelost (warmth), sebe-transcendence (ego-transcendence), objektivnost, autonomie, zodpovědnost, význam (meaning), fair play, transcendentální zkušenosti, vrcholné zážitky, odvaha a související témata" Schafter (1978, s 2).

Nakonečný (2003) považuje vznik humanistické psychologie v šedesátých letech jako reakci na krizi behaviorismu v USA v kroužku psychologů, v jejichž čele byl významný představitel klinické psychologie A.H. Maslow. Zakládajícími členy tohoto hnutí byli vedle něho Ch. Bühlerová, J.F.T. Bugental, C.R. Rogers a další.

Schaffer (1978) uvádí specifické milníky ve vývoji humanistické psychologie:

1. John Cohen v Anglii publikoval knihu *Humanistic psychology*
2. v roce 1961 byl založen *Journal of Humanistic Psychology* a editován A.J. Suitchem
3. v roce 1962 James F.T. Bugental předložil článek *Humanistic Psychology: A New Breakthrough* Psychologické asociaci v Orange County v kalifornii a později byl publikován v časopise *American Psychologist*
4. v roce 1962 byla založena American Association for Humanistic Psychology, která se později stala mezinárodní organizací – Association for Humanistic Psychology a měla svoji první konferenci v Holandsku v roce 1970
5. v roce 1963 byl založen studijní program humanistické psychologie na Sonoma State College v Kalifornii a tento magisterský studijní program je jedním z mála speciálně humanistických programů v zemi
6. bylo publikováno několik knih z oblasti humanistické psychologie: Humanistic Viewpoints in Psychology (1965), Challenges of Humanistic psychology (1967) a další
7. Americká psychologická asociace založila v roce 1970 divizi humanistické psychologie
8. v roce 1962 byl z důvodu detailního zkoumání a expanze hnutí lidského potenciálu založen Esalen Institute

Schaffer (1978) uvádí 5 základních principů humanistické psychologie, které jsou vzájemně spjaté:

1. Humanismus je silně fenomenologický a založený na zkušenosti: začíná uvědomělým zážitkem.
2. Humanistická psychologie klade důraz na celistvost a integritu.
3. Humanistická psychologie, zatímco oceňuje, že tady jsou zřejmé limity základní lidské existence, klade důraz na to, že lidské bytosti si mají podržet nezbytnou svobodu a autonomii.
4. Humanistická psychologie je ve svém zaměření antiredukcionistická.
5. Humanistická psychologie, v souladu s jejím silným založením na existencialismu, věří, že lidská povaha nemůže být nikdy zcela definována.

Podle Schaffera (1978) několik teoretiků osobnosti rozvinulo své teoretické přístupy, které mohou být popsány jako humanistické, a patří mezi ně Kurt Lewin, Kurt Goldstein, Gordon Allport, Erich Fromm, Henry Murray, Carl Rogers, Charlotte Bühler a Abraham Maslow.

2.2.1 Abraham H. Maslow

Abraham H. Maslow (1908-1970) se pokoušel strukturovat a zviditelňovat humanistickou pozici v psychologii a mluvilo se o něm jako o spirituálním otci humanistické psychologie. Byl jedním z prvních psychologů, kteří formulovali humanistickou teorii osobnosti. Více než kdokoli jiný kritizoval konkrétně americkou akademickou psychologii za její důraz na determinismus a animální pudy a její zanedbávání lidské schopnosti ušlechtilosti a svobody. Výsledkem jeho snah, jak už bylo řečeno, bylo založení American Association of Humanistic Psychologists a přidání divize humanistické psychologie k Americké psychologické asociaci v roce 1970.

Přestože jeho myšlenky získaly v humanistickém hnutí významné postavení, odmítal Maslow sám sebe považovat jak za antibehavioristu tak za antifreudovce. Právě naopak on se považoval současně za behavioristu i za psychoanalytika a svou vlastní pozici označoval jako holisticko-dynamické hledisko. Pokoušel se integrovat a obsáhnout všechny dílčí a jednostranné pohledy – behaviorismus, materialismus, atheismus a subjektivistické

hledisko. Nový v jeho přístupu byl fakt, že se nezaměřoval na psychické poruchy, ale spíše na to, co vede k mentálnímu zdraví.

Podle Coana (1999) Maslow ve svých novátorských pokusech vniknout do rozsáhlých oblastí, což by vyžadovalo rutinní a bezpečný styl práce a trpělivou kontrolu trivialit, prokázal občas svou velkou naivitu, protože jeho pojetí obsahovalo nevyhnutelné mezery. *„Ve snaze o úplnost spředl do struktury svého teoretického systému některé dosti simplifikující předpoklady o lidské povaze a vývoji. Jeho kladem však je, že si byl vědom mnoha svých nedostatků na poli vědy, a pochybnosti o svých metodách a koncepcích plně prožíval. Maslow byl čestným člověkem a nepředstíral, že byl něčím, čím nebyl“* (Coan, 1999 s 193).

Podle Schaffera (1978) dokázal Maslow ve svých pracích začlenit každý z významných konceptů, které ostatní humanističtí teoretici sdílejí společně. Důraz klade na:

1. **holismus**, kdy osoba je jedinečným celkem: každý rys musí být viděn v dynamickém vztahu k ostatním rysům a nemůže být smysluplně studován izolovaně
2. předpoklad, že **typicky lidské osobnostní rysy** (jako je vědomí si sama sebe, soucit a kreativita) **nejsou odvozeny nebo druhotné** k fundamentálním a fyziologicky založeným pudům, **ale** spíše **hlavní fenomény** s jejich vlastními právy
3. pohled, že **lidský organismus má vlastní schopnost vývoje a růstu**, který vzniká nezávisle na prostředí, sebevíce se pak později zesilují, modifikují nebo zmaří tento potenciál
4. přesvědčení, že tyto **predispozice nebo potenciály jsou v podstatě dobré nebo aspoň neutrální** (tj. ani dobré ani špatné); tudíž deformující účinek založený na omylu nebo hostilním prostředí, jsou vždy zodpovědné za vývoj dítěte
5. skutečnost, že **vkládá rovnítko mezi emocionální zralost** nebo zdraví se schopností realizovat jedincův základní potenciál **a akceptování jedincovy individuality** a základní jedinečnosti.

2.2.1.1 Teorie motivace

Jak už bylo naznačeno, Maslow pokládá jedince za integrovaný celek a uznává existenci specifických lidských potřeb, které motivují jeho chování. Ve své teorii motivace uspořádal lidské potřeby do hierarchického celku. Strukturu všech motivačních sil chápe jako kontinuum. Potřeby, které stojí na stupínku níže, musí být uspokojeny dříve než ty, které jsou nad nimi, přičemž nejnižší potřeby jsou fyziologické potřeby.

Všechny tyto potřeby jsou podle Maslowa základní, protože jsou vlastní celému druhu, nemění se a jsou genetického nebo instinktoidního původu. Ty potřeby, které jsou v hierarchii výše, jsou závislé na uspokojení nižších potřeb. Nejsou-li nižší potřeby uspokojovány, vynucují si přednostní pozornost. Nejčastěji se uvádí následující Maslowova hiearchie potřeb, která se dělí na *nižší potřeby* (č. 1. a 2.), které zajišťují fyziologické přežití, *vyšší potřeby* (č. 3. a 4.), které zajišťují duševní pohodu a rozvoj osobnosti a *metapotřeby* (č. 5), které jsou spjaty s nejvyššími vrcholy lidského potenciálu (Drapela, 1997, Hall, Lindzey, Loehlin, Manosevitz, 2002, Plháková, 2006, Schaffer, 1078):

1. **Fyziologické potřeby:** základní potřeby důležité k přežití jako je potřeba kyslíku, tepla, jídla, sexu a spánku. Jsou-li tyto potřeby neuspokojeny, mohou zcela ovládnout chování člověka. Hladového člověka dokud se nenají, přestane zajímat svoboda, láska a podobně a myslí si, že bude nejšťastnější na světě, když bude mít celý život co jíst. Ve své podstatě jsou tyto potřeby homeostatické a snaží se tedy udržovat rovnováhu v lidském těle. Dočasně lze po určitou hranici uspokojit některé fyziologické potřeby jinými aktivitami – např. napijeme-li se, můžeme dočasně zahnat hlad. Také je možné některé psychologické potřeby zamaskovat jako fyziologické – např. člověk může špatně interpretovat potřebu lásky, která mu schází, jako potřebu fyziologickou a přejídat se.
2. **Potřeby bezpečí:** potřeby jistoty, řádu, stability, struktury, ochrany, denního pořádku, zabezpečení po ekonomické a pracovní stránce. Každý člověk se potřebuje cítit v bezpečí, nemít strach, úzkost a zmatek. Ačkoli je zajištění těchto potřeb důležité po celý život člověka, nejsilněji se projevuje v dětství. Můžeme to pozorovat u dětí v reakci na cizího člověka, při špatném zacházení nebo nedostatečnou podporou ze strany rodičů. Rodičovský hněv nebo hádka mohou změnit celý světonázor dítěte. Většina lidí – stejně děti

jako dospělí, upřednostňuje spolehlivý svět, který je bezpečný, uspořádaný, předvídatelný, zákonitý a organizovaný. Potřebují také někoho, v kom by měli oporu a kdo by je ochránil. Mohou to být například silní rodiče. Děti, které mají tyto potřeby uspokojeny, obyčejně nereagují panicky při náhlém a neočekávaném nebezpečí. Dospělý, šťastný a zdravý člověk má obvykle tyto potřeby zajištěny. Ti, kteří jsou ekonomicky nebo sociálně znevýhodněni, zřetelně bezpečí potřebují. Tyto potřeby také můžeme vidět v touze po stálém zaměstnání s dobrým výdělkem.

3. **Potřeby náležení a lásky:** fyzického kontaktu, náklonnosti, členství v rodině a neformálních sociálních skupinách a organizacích. Člověk se snaží o láskyplné vztahy s jinými lidmi, jako je jeho rodina, přátelé, milenec nebo milenka, manžel nebo manželka a děti. Potřebuje někam patřit a být milován, být „zakořeněný“ v rodině, v kruhu přátel a sousedů, v kruhu spolupracovníků. Být osamělý, cítit se vylučován nebo nemít nikde kořeny může být bolestné. Tyto potřeby jsou frustrovány mobilitou společnosti, přetržením tradičního seskupování se rodiny, generačními rozdíly, nepřetržitou urbanizací, a vytrácením se bližšího kontaktu s jinými lidmi. Přátelské vztahy se tak stávají povrchnější. Nenaplnění těchto potřeb lze podle Maslowa najít v jádru většiny forem psychopatologie.
4. **Potřeby úcty či ocenění:** zahrnují potřebu po sebeúctě, sebedůvěře, nezávislosti a uznání či úctě od druhých. Jsou to tedy jednak potřeby související s vlastní zdatností a vědomím zvládání životních nároků a jednak potřeby související s pověstí, prestiží, statusem, slávou, dominancí, důležitostí, důstojností a uznáním. Kromě některých patologických případů mají tyto potřeby všichni lidé. Podle Maslowa tyto potřeby zdůraznil Alfred Adler a jeho následovníci a Sigmund Freud je relativně opomenul. Znemožnění uspokojení těchto potřeb vede k pocitům méněcennosti, slabosti a bezmocnosti. Ocenění od druhých lidí se odvozuje nebo by mělo odvozovat od ocenění sebe sama. Adekvátnost, zvládání věcí, kompetentnost a sebedůvěra, nezávislost myšlení a hodnocení vytvářejí zdravý základ pro hodnocení druhých lidí.
5. **Potřeby sebeaktualizace:** zahrnuje hravost a zvědavost, hledání pravdy a porozumění, pokus o rovnost a spravedlnost, kreativitu a lásku ke kráse. Jedinec, který dosáhne tohoto bodu, postupuje na **B-úroveň**, kde „B“

znamená bytí ve svém nejhlubším významu (being) – chce sjednotit vlastní existenci s veškerou vesmírnou skutečností, a touží se stát vším, čím může. Sebeaktualizací se budeme více zabývat v následující kapitole.

Lidé mohou podle Maslowovy teorie přistupovat ke světu dvěmi způsoby: **B-oblastí** a **D-oblastí**, kde „D“ znamená deficit. V deficitní oblasti se člověk zajímá o uspokojení základních potřeb. Teprve když dosáhne uspokojení v těchto nižších oblastech, začíná se zajímat o potřeby z B-oblasti, kde se nachází sebeaktualizace.

Potřeba sebeaktualizace je zastřešující potřebou, která v sobě obsahuje **17 metapotřeb** nebo také **hodnot bytí**, jak je uvádějí Hall, Lindzey, Loehlin, Manosevitz (2002): pravda, dobrota, celistvost, dichotomie – nepodmíněnost, životaschopnost, jedinečnost, perfektnost, nevyhnutelnost, kompletnost, spravedlnost, pořádek, jednoduchost, bohatství, nenucenost – bez úsilí, hravost, soběstačnost.

Některé z těchto metapotřeb, jak uvádějí Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz (2002) se týkají poznání a porozumění jako je například pravda, spravedlnost a porozumění a jiné jsou estetické potřeby jako je například krása, uspořádanost, jednoduchost a perfektnost. Některé jsou tak podstatné, že patří téměř mezi základní potřeby – například spravedlnost, slušnost, čestnost, sociální pořádek, svoboda projevu, sebevyjádření, možnost dělat, co člověk chce (pokud to neubližuje druhému člověku), zkoumat a vyhledávat informace a bránit se.

Využíváme naše schopnosti vnímání, paměti a učení se, abychom se vyhnuli nepříjemným nebo stresujícím podmínkám, což může být v jistém smyslu negativní. Pozitivně tyto kapacity využívají metapotřeby, které obsahují uspokojení zvědavosti, poznávání, porozumění a vysvětlení. Tyto metapotřeby nejsou hierarchicky uspořádané, mají stejný potenciál a mohou se navzájem zastupovat. Pokud nejsou tyto potřeby uspokojené, člověk se může stát obětí metapatologie jako je apatie, nuda, ztráta odvahy, ztráta smyslu pro humor, odsouzení, sobectví, nenávist a zoufalství.

Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz (2002) uvádějí, že podle Maslowa nikdo nemá na 100% uspokojené všechny základní potřeby. Fyziologické potřeby jsou uspokojovány na 85%, potřeby bezpečí 70%, potřeby lásky a náležení na 50%, potřeby ocenění na 40% a potřeba sebeaktualizace v je průměru uspokojovaná jen na 10%, protože osobní růst může přinášet strach a pocity nedostatečnosti. Popíráme tak naše nejlepší stránky, nejvyšší potenciál a tvořivost. Je to strach z přílišného sebevědomí.

Podle Halla, Lindzeye, Loehlina a Manosevitze (2002) má hierarchický model potřeb svoje omezení – například někteří lidé mohou klást potřeby ocenění výše než potřeby lásky a náklonnosti a u některých zase může potřeba tvořivosti předcházet všechny ostatní.

2.2.1.2 Sebeaktualizace

Podle Plhákové (2006 s 220) Maslow používá termín sebeaktualizace zavedený Kurtem Goldsteinem v poněkud specifičtějším a omezenějším významu: chápe ho jako touhu po sebenaplnění a uplatnění svých možností. Člověk se tedy chce stát tím, čím se může stát. Tento proces nikdy není u konce, člověk není nikdy plně aktualizován, ale stále o to usiluje. Způsob, jak uspokojit potřeby sebeaktualizace jsou u každého člověka jiné. Můžeme je hledat v touze být ideální matkou, vynikajícím atletem, vynálezcem nebo malířem. U lidí s kreativními schopnostmi je tato touha vyjádřena jako přání tvořit, ale u ostatních lidí to tak být nemusí.

Podle Halla, Lindzeye, Loehlina, Manosevitze (2002) se k pojmu sebeaktualizace přibližují další termíny dalších autorů – Jungův pojem archetypu Self, Adlefova tvořivá moc Self, seberealizace podle Horneyové a Rogersova práce o vývoji a růstu Self.

Maslow se rozhodl studovat blíže skupinu lidí, kteří byli podle jeho kritérií opravdu zdraví a sebeaktualizovaní. Domníval se, že lze identifikovat tyto jedince pomocí vědeckých metod, a že u těchto lidí se zjistí v podstatě tytéž charakteristiky, bez ohledu na kulturní prostředí, v jakém se jejich nositelé nalézají. Vlastnosti těchto lidí a jejich hodnoty pak podle něj mohou být východiskem pro vědecký hodnotový systém, protože tyto vlastnosti a hodnoty reprezentují něco, co považoval za vrozeně dobré z hlediska lidského druhu.

Výzkumnými subjekty byli lidé, které Maslow osobně znal a lidé, kteří byli dobře známi v minulosti i přítomnosti. Byli to například Abraham Lincoln, Thomas Jefferson, William James, Aldoux Huxley, Eleanor Roosveltová a další. Tito lidé naplňovali sebeaktualizační kritéria a přitom nebyli nijak závažně osobnostně nebo emocionálně narušeni. Hledal také znaky, že tito lidé naplnili nižší potřeby jako potřeby bezpečí a lásky a náležení. S těmito lidmi potom vedl rozhovory nebo získával informace pomocí biografických výroků. Nezajímal se o kvantitativní údaje, které jsou jinak typické pro studium osobnosti. Na základě svých holisticko-klinických studií vytvořil charakteristiky

sebeaktualizujícíh lidí. Tyto charakteristiky uvádějí Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz (2002):

- mají realistickou orientaci
- akceptují sebe, druhé a přírodní svět takový, jaký je
- jsou spontánní
- orientují se více na problém než na sebe
- je kolem nich atmosféra nestrannosti a mají potřebu soukromí
- jsou autonomní a nezávislí
- lidi a věci hodnotí spíše nově než stereotypně
- většinou mají mystické nebo spirituální, ale ne nevyhnutelně náboženské zážitky
- identifikují se s lidským rodem; mají Adlerův společenský cit (lidský zájem)
- mají tendenci k hlubokým intimním vztahům s několika zvlášť milujícími lidmi a méně k povrchním vztahům s mnoha lidmi
- mají demokratické hodnoty a postoje
- nemíchají prostředky a cíle
- mají spíše filozofický než hostilní smysl pro humor
- jsou vysoce tvořiví
- prostředí spíš mění, než aby se s ním pouze vyrovnávali (cit. dle Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz, 2002, s175)

Kromě toho, že se Maslow snažil o definici ideální osoby, snažil se také definovat dobrou společenskou organizaci, dobrou společnost a také dobro obecně. Snažil se vytvořit etiku podloženou vědou. Poukazoval na přirozený hodnotový systém, který si vybrali zdraví, sebeaktualizovaní lidé, kteří se podle jeho teorie pohybují v B-oblasti. Dobro by podle Maslowa mělo být definováno jako hodnoty, které vyznávají podle něj dobří lidé. Jsou to podle jeho terminologie **B-hodnoty** (being–values). Tyto hodnoty jsou totožné s postoji vyvolávanými **vrcholnými zážitky**.

2.2.1.3 Vrcholné zážitky

Maslow svým výzkumem zjistil, že sebeaktualizovaní lidé mají **vrcholné zážitky**, které by se daly popsat také jako mystické nebo spirituální, a tyto zážitky dále studoval. Tyto zážitky souvisí s okamžiky silného prožitku krásy, dobroty nebo lásky. Podle Shaffera (1978) se Maslow díval na vrcholné zážitky jako na jednoduché a neobyčejné stavy vědomí

a měl podezření, že vrcholné zážitky mají důležité metafyzické důsledky, protože vyjadřují aspekty reality, které jsou normálně skryté nebo přehlížené. Podle Maslowa tvoří to, čeho se nábožensky založení lidé cení jako nefalšovaného zjevení.

Zjistil, že lidé, kteří tímto zážitkem prošli, se cítili integrovanější, více sjednoceni se světem, více ovládali svůj život, byli spontánnější, méně si uvědomovali prostor a čas, byli vnímavější, sebedeterminovanější a hravější. Maslow se domníval, že tyto zážitky má většina lidí, ale jen jednou nebo dvakrát za celý život.

Podle Maslowa (1982) sebeaktualizující se jedinci, kteří mají vysokou úroveň zralosti, zdraví, a sebenaplnění, nás mají mnoho co naučit a občas vypadají jako jiný druh lidských bytostí. *„Sebetranscendující postoj aktualizující se osoby je spjat s* ***B-poznáním*** *(B-cognition; poznání bytí), které stojí v protikladu vůči poznání potřeb na nižších stádiích vývoje. B-poznání je jedinečný Maslowův pojem, nasycený existenciálním přídechem. B-poznání je zaměřeno na existenci v jejím nejhlubším, univerzálním významu a svou povahou vede k »vrcholným zážitkům«“* (Drapela, 2003 s 141).

2.2.1.4 Kritika

Plháková (2006, s 220) uvádí, že Maslowova hierarchie potřeb znamenala široký ohlas, protože představuje vcelku výstižný popis základních pohnutek, které ovlivňují chování a prožívání řady lidí v západní společnosti. Podle této autorky vyvolala také řadu kritických námitek. Příklady lidí z koncentračních táborů za druhé světové války, zpochybňují Maslowův předpoklad, že úsilí o seberealizaci vzniká teprve tehdy, má-li jedinec uspokojeny nedostatkové potřeby. Dalším příkladem mohou být vynikající umělci a vědci, kteří se věnovali tvůrčí práci, i když neměli zajištěny základní existenční podmínky, nemluvě o uspokojování potřeb lásky, sounáležitosti a uznání. Plháková (2006, s 220) také vyjadřuje domněnku, že Maslowova teorie vyjadřuje především organizaci pohnutek ambiciózních mužů západního světa, přičemž hierarchie ženských potřeb přitom může být úplně jiná.

Coan (1999, s 12) kritizoval Maslowovu práci v tom, že se jedná o uvažování v kruhu. Definoval-li dobro termíny vlastností a voleb dobrých lidí, pak se stále podle tohoto autora nemůže vyhnout hodnotovému soudu, když chce přistoupit k identifikaci tzv. dobrých lidí. Při zkoumání sebeaktualizovaných jedinců se musel Maslow spoléhat na svůj předchozí výběr těchto osob. Výchozí premisa je podle Coana zamlžená, protože je

vtěsnána do implicitních kritérií, z nichž vycházel při sestavování svého seznamu těchto lidí. Výsledkem jeho výzkumu, jak už bylo řečeno, byl seznam vlastností sebeaktualizovaných lidí a seznam hodnot, které vyznávali. Tyto seznamy ovšem podle Coana pouze zvýrazňují složku předchozího předpokladu. Autor ovšem vyznává většinu Maslowových hodnot a domnívá se, že svou prací velice přispěl k porozumění věci.

2.2.2 Carl R. Rogers

Hlavní přínos Carla Randsoma Rogerse (1902 – 1987) je v **novém přístupu k psychoterapii**, který se zpočátku označoval jako nedirektivní, později jako **zaměřený na klienta** (client-centered). Terapeut má podle tohoto přístupu vytvořit atmosféru, která umožní osobnostní růst a vytvoření příznivějšího sebepojetí. K tomu, aby takováto atmosféra vznikla, musí být terapeut ve vztahu ke klientovi:

- **autentický** neboli **kongruentní:** otevřeně prožívat pocity a postoje, které se v něm aktuálně vynořují
- **akceptující**: důležitý je zájem a důvěra, navození bezpodmínečného pozitivního přijetí
- **empatický:** terapeut si uvědomuje pocity a osobní významy, které klient prožívá a toto své porozumění klientovi sděluje

Jeho druh terapie byl rozsáhle testován a validizován. Je znám jako teoretik, metodologický inovátor a hlavně jako dovedný a vnímavý terapeut. *„Rogers jako by ve své osobnosti ztělesňoval kvality terapeuta jednoznačně vyžadované při terapii zaměřené na klienta. Je to vřelý, citový člověk s hlubokou účastí a zájmem o cítění jiných lidí. Na většinu lidí, kteří s Rogersem přišli do užšího styku, učinil dojem základní poctivostí, ryzostí a nepřítomností přetvářky“* (Coan, 1999 s 189).

V této diplomové práci se však nebudeme tolik zabývat Rogersem jako psychoterapeutem, ale zaměříme se na jeho **teorii osobnosti** a **teorii plně fungujícího člověka**.

2.2.2.1 Teorie osobnosti

Základní pojmy v Rogersově pohledu na osobnost jsou **organismus, fenomenologické pole** a **Self** („já“, někdy také překládáno jako jáství). Rogersův teoretický systém klade důraz na vědomý prožitek. Pojem organismus zdůrazňuje celkovou organizovanost a biologické základy všech našich prožitků a chování. Je těžištěm prožívání a je i nositelem a zdrojem chování. Na chování bychom neměli pohlížet jen jako na projev biologických potřeb v pojmech jednoduché interakce s fyzickým a sociálním prostředím. Rogers má za to, že organismus reaguje na svět tak, jak jej percipuje a prožívá. Dívá se na organismus optimisticky a pokládá ho za moudřejší než je lidské vědomí.

Organismus považuje za fyzický výtvor, kam patří všechny fyzické a psychologické funkce. Jedná se o uspořádaný celek, který přijímá všechny prožitky vyskytující se v jevovém poli a obsahuje subjektivní skutečnost člověka v každém okamžiku. Nachází se v něm tendence k seberozvíjení, která se uplatňuje prostřednictvím uspokojování potřeb. Obsahuje také fenomenální pole a Self. Chování je funkcí subjektivní reality nebo fenomenologického pole.

Za nejlepší východisko pro porozumění chování považuje Rogers **vnitřní vztažný (referenční) rámec**, což je způsob, kterým jedinec prožívá sebe a svět. Jedná se tedy o pohlížení na věci z hlediska pozorované osoby, ne očima vnějšího pozorovatele. Spočívá v postoji, ne v technice.

Část fenomenologického pole se postupně skrze zážitky diferencuje. A to je **Self**. Utváří se postupně. Vstupuje do vztahu k prožitkům organismu. Jedná se o organizovaný gestalt, který je složen:

- z vjemů charakteristik já
- vnímání vztahu já k jiným lidem a k různým aspektům života
- z hodnot, které se s tímto vnímáním spojují

Drapela (1997) ve shodě s Rogersem uvádí **funkce self**, které když přistupuje k takovým prožitkům, může učinit jednu z těchto tří věcí:

1. symbolizovat a přijmout je jako část „já“ (self)
2. popřít je, protože svou skladbou „já“ (self) neodpovídají
3. symbolizovat je zkresleně, když jsou pojmy a hodnoty introjikovány od rodičů a dalších osob v okolí, avšak v jevovém poli jsou vnímány jako výsledek smyslového poznání

Nykl (2004 s 114-115) popisuje termíny **self, koncept sebe, struktura sebe (self concept, self-structure)** podle Rogerse: *„Tyto pojmy se vztahují na organizovaný, uzavřený pojmový tvar. Tento zahrnuje charakteristiky vnímání Já, vnímání vztahů mezi Já a ostatními životními aspekty, včetně hodnot spojených s těmito zkušenostmi. Tento tvar je přístupný uvědomění si, nemusí však být nevyhnutelně uvědomělý. Jedná se o plynulý a měnící se tvar, o proces, který je v daném momentě specifickou podstatou, která je alespoň částečně zachytitelná operacionálními pojmy jako např. prostřednictvím Q-sortu či jinými nástroji. Pojmy self či koncept self se obvykle používají, když se hovoří o osobě či o jejím pohledu na sebe sama. Pojem struktura self užíváme, když se na tento tvar díváme z vnějšího vztahového rámce.“*

Rogers podle Vymětala a Rezkové (2001) jako první přišel s rozlišením tzv. **reálného** a **ideálního „já“** (self) ve struktuře osobnosti. Jde o vlastní přesvědčení, jací jsme (reálné „já“), jak sami sebe vnímáme a hodnotíme oproti tomu, v co doufáme, čím se staneme (ideální „já“), jaký máme individuální názor a představu o tom, co je žádoucí a správné. Ideální „já“ tvoří dvě motivační části:

1. ideály, které u sebe člověk považuje za možné a dosažitelné
2. ideály, které u sebe člověk nepovažuje za dosažitelné, ale určují obecný směr jeho životního snažení

Normální lidé nemají moc velké rozdíly mezi ideálním a reálným „já“. Pokud je mezi nimi velká diskrepance, je člověk nespokojený a maladjustovaný. Pro zkoumání rozdílů mezi těmito dvěmi „já“ před zahájením terapie a po jejím zakončení používal Rogers Q-techniku třídění, kterou vytvořil William Stephenson. Člověk uspořádává lístky s výroky o sobě pro popis reálu i ideálu.

„Kongruence nebo inkongruence mezi Self a organismem určuje zralost, adjustaci a mentální zdraví. Pokud se symbolizované Self shoduje se skutečným prožíváním organismu – to znamená, pokud vjemy a interpretace člověka v rozumné míře přesně reflektují realitu na základě jejího testování, anebo jak ji vnímají či interpretují jiní lidé – mluví se o tom, že Self a organismus jsou kongruentní. Pokud tato shoda neexistuje, Self a organizmus jsou inkongruentní. Tehdy se lidé cítí být ohrožení a anxiózní, jednají defenzivně, myslí rigidním a omezeným způsobem“ (Hall, Lindzey, Loehlin, Manosevitz, 2002 s 183). Rogers se

zajímal o to, jak se kongruence vyvíjí a jak je možné dosáhnout větší kongruence mezi Self a fenomenologickým polem (subjektivní realitou) a světem jaký je (vnější realita).

Rogers podle Vymětala a Rezkové (2001) přišel s **pojetím průměrného člověka**, které je součástí struktury sebepojetí související těsně se sebehodnocením na základě srovnání s druhými lidmi. Jedná se o naši mnohdy neuvědomovanou představu průměrného druhého člověka, která má motivační sílu hlavně v mladším věku, kdy máme tendenci porovnávat se s ostatními.

Podle Rogerse mají lidé vrozenou tendenci k růstu, zralosti a pozitivní změně. Základní lidskou motivační silou je **snaha o sebeaktualizaci**. Každý jedinec na základě vrozených sebeaktualizačních a hodnotících procesů sám nejlépe ví, jakou cestou se má v životě vydat. Podle Rogerse (1998) je na základě praxe, teorie a výzkumu zřejmé, že se přístup zaměřený na člověka zakládá na obecné víře v lidské bytosti a veškeré živé organismy. *„Mnoho oborů dnes přináší důkazy na podporu následujícího tvrzení: V každém organismu na libovolné úrovni vývoje je skryto neustálé směřování k tvořivému naplnění bytostně vlastních možností. také v lidech je přítomna přirozená tendence k všestrannějšímu a plnějšímu rozvoji. Nejčastěji se v této souvislosti používá termín »aktualizační tendence«, která je nedílnou součástí života všech živých organismů.“* (Rogers, 1998 s 108).

Nykl popisuje ve shodě s Rogersem:

1. **aktualizační tendenci** (actualizing tendency): *„Tento pojem označuje organismu vlastní tendenci k vývoji všech jeho možností, a sice tak, aby sloužily k udržení či podpoře organismu. Obsahuje nejen to, co zahrnuje pojem Maslowa, tedy základní potřeby vzduchu, jídla, vody atd., ale také všeobecnější aktivity. Tento pojem zahrnuje vývoj ve smyslu růstu, zvyšování efektivity používáním nástrojů a rozšiřování a vylepšování reprodukcí. Tím je míněn vývoj směrem k autonomii, vzdalující se od heteronomie či kontroly vnějšími silami“* (Nykl 2004 s 113-114). Rogersova a Maslowova teorie aktualizace bývají často mylně ztotožňované. Rogers (1959) vyjasnil hlavní rozdíl mezi těmito teoriemi definováním aktualizační tendence jako jediného motivačního konstruktu, který organismus projevuje pouze jako celek. Toto pojetí zahrnuje motivační koncepty, které pracují s pojmy jako redukce potřeb, napětí a pudů. Obsahuje také potřebu růstu (growth motivations) a

jako takovou zahrnuje v sobě mimo jiné hledání příjemných tenzí a tendenci ke kreativitě.

2. **tendenci k sebeaktualizaci** (tendency toward self-actualization): *„Sledujeme-li vývoj struktury self, projevuje se všeobecná tendence k aktualizaci také aktualizací části orgasmické zkušenosti, která je symbolizována v self. Pokud jsou self a totální zkušenost organismu poměrně kongruentní, zůstává aktualizační tendence relativně unifikovaná. Jsou-li self a zážitek inkongruentní, může všeobecná organismická aktualizační tendence naopak být v rozporu se subsystémem motivace, totiž s tendencí k aktualizaci self“* Nykl (2004 s 114).

Člověk je od narození v procesu **orgasmického hodnocení**, který umožňuje kladně hodnotit zážitky bránící růstu. Rogers předpokládal, že psychický vývoj dětí probíhá bez větších problémů, když jim rodiče poskytují tzv. **bezpodmínečné kladné přijetí**, kdy děti cítí, že je jejich rodiče milují, i když jejich chování není ideální. Při podmíněném přijetí pak děti z obavy ze ztráty lásky popírají své vlastní pocity a přijímají hodnoty druhých lidí. Jejich sebepojetí pak neodpovídá jejich autentickým prožitkům a může to mít za následek psychické potíže v dospělosti.

2.2.2.2 Teorie plně fungujícího člověka

Teorie plně fungujícího člověka vychází z představy, jak by vypadal člověk po maximálně úspěšné terapii. Jedná se o hypotetického „dobrého člověka“. Takový člověk je optimálně psychologicky adjustovaný, zralý, plně kongruentní, otevřený vůči prožívání. Pro označení způsobu jak plně fungující lidé žijí, zavedl termín „dobrý život“, který znamená pohyb pryč od defenzívnosti k pólu otevřenosti vůči prožívání. V mnoha ohledech je popis dobrého života shrnutím principů, které jsou obsaženy v jeho ostatních spisech.

Při formulaci tohoto konceptu Rogers vycházel ze své terapeutické zkušenosti - z konkrétních pozorování svých klientů, kteří se v terapii nejvíc posouvali. Podle Rogerse (1999) jedinec **v procesu terapie zažívá změny ve vnímání sebe sama**. Mění se třemi všeobecnými způsoby:

1. Vnímá sebe sama jako primárnějšího člověka s větší cenou a možností naplnit svůj život.
2. Dovolí více experienciálním údajům vstoupit do vědomí a tak dosahuje realističtějšího ocenění sebe samého, svých vztahů a prostředí
3. Má tendenci základ svých norem umísťovat do sebe, uvědomuje si, že „dobro“ nebo „zlo“ nějakého zážitku nebo vnímaného objektu není něco inherentního v daném objektu, ale je to hodnota, kterou tam vkládá sám.

Podle Rogerse (1999) klienti během terapie, při stávání se plně fungujícími lidmi, kráčejí následujícími směry:

- pryč od fasád
- pryč od „měl bych“
- pryč od plnění očekávání
- pryč od zavděčování se jiným
- k sebeřízení
- k procesu
- ke komplexnosti já
- jsou otevřenější vůči zážitku
- k akceptování druhých
- k důvěře v sebe

Podle Rogerse (1999) se jedinec se vědomě pohybuje směrem k bytí, akceptuje se a začíná být procesem, kterým ve vnitru skutečně je.

Tento koncept také bývá často mylně chápán jako cíl na klienta zaměřené terapie. Plně fungující člověk však nepředstavuje stav bytí ani třídu lidí jako u Maslowových aktualizovaných osobností a není ani vývojovým stupněm v Rogersově teorii. Jedná se o proces, směřování, které tvoří dobrý život. Ten si volí celý organismus, a pokud má duševní svobodu, dokáže si zvolit kterýkoli směr. Rogers (1999) uvádí **znaky procesu „dobrého života“:**

1. **Narůstající otevřenost prožívání:** přesný opak defenzívnosti, což znamená reakce organismu na zážitky, které jsou vnímány jako ohrožující, nesouhlasné s existujícím obrazem jedince o sobě nebo o světě

2. **Existenciálnější kvalita žití:** narůstající tendence žít plně v každém okamžiku, člověk se stává účastníkem a pozorovatelem probíhajícího procesu prožívání organismu a neřídí ho, znamená nepřítomnost rigidity, přísné organizovanosti, nadvlády struktury nad prožíváním a naopak přítomnost maximální adaptability, objev struktury v prožívání, plynoucí, měnící se organizování sebe a osobnosti
3. **Narůstající důvěra v organismus:** jako prostředek a zdroj nejuspokojivějšího chování v každé existenciální situaci, jedinci stále víc přicházejí na to, že když jsou víc otevření vůči svému prožívání, tak je dostatečným a důvěryhodným vzorem uspokojujícího chování dělat to, co „cítím, že je správné“
4. **Tvořivost jako prvek „dobrého života“:** díky citlivé otevřenosti vůči svému světu, své důvěře ve vlastní schopnosti vytvářet nové vztahy k prostředí žije člověk tvořivým životem
5. **Základní důvěryhodnost lidské podstaty:** člověk zjistí, že svému organismu může plně důvěřovat, protože všechny přístupné údaje jsou přesné a ne zkreslené a jeho chování se tak co nejvíce přiblíží k uspokojení všech potřeb – růstu, lásky, přátelství apod.
6. **Proces lepšího prožívání:** psychologicky svobodný člověk je schopnější plně žít s každým svým pocitem a jeho reakcemi, je schopný více dovolit celému svému organismu, aby svobodně fungoval v celé své komplexnosti, a vybral z množství možností takové chování, které bude momentálně nejuspokojivější.

Chování takového člověka bude plně adaptivní v každé nové situaci. Aby člověk plně fungoval, je důležité bezpodmínečné přijetí druhými a empatické porozumění. Univerzální lidskou vlastností je podle Rogerse to, že se jedinci v procesu stávání se plně fungující osobou fixují v určitém stádiu vývoje, ze kterého není možné se dále vyvíjet a posouvat. Rogers (1959) uvádí podmínky pro plné fungování člověka:

1. Jedinec má **vrozenou tendenci aktualizovat** svůj organismus.
2. Jedinec má **schopnost a tendenci přesně symbolizovat zážitky ve vědomí**. Z toho vyplývá, že jedinec má schopnost a tendenci udržovat svůj self-koncept kongruentní se svým prožíváním.
3. Jedinec **má potřebu pozitivního přijetí.**

4. Jedinec **má potřebu pozitivního sebepřijetí**.
5. Tendence k aktualizaci a přesné symbolizaci mají sklon se co nejvíc plně realizovat, když jedinec **prožívá bezpodmínečné pozitivní** přijetí od signifikantních osob a když pronikavost tohoto bezpodmínečného přijetí se zviditelňuje vztahy, které se vyznačují plným a komunikovaným empatickým **porozuměním vztažnému rámci jedince**.
6. Když jsou tyto **podmínky splněné v maximální míře**, jedinec, který je cítí a prožívá, bude plně fungujícím člověkem.

Plně fungujícího člověk podle Rogerse (1959):

- bude otevřen svému prožívání a nebude projevovat žádnou defenzivitu
- všechny zážitky budou přístupné vědomí
- všechny symbolizace budou tak přesné, jak jen to zážitkové údaje dovolí
- jeho struktura self bude kongruentní s prožíváním.
- gestalt jeho struktury self bude proměnlivý, pružně se měnící v procesu hodnocení
- bude sám sebe prožívat jako místo hodnocení a hodnotící proces bude organismickým procesem
- v každé situaci se bude chovat jedinečně a tvořivě se adaptuje na novost chvíle.
- zjistí, že svému organismickému hodnocení může důvěřovat a když se ním bude řídit, dospěje k uspokojivějšímu chování, protože: všechny dostupné zážitkové údaje budou dostupné vědomí a budou použité; žádný údaj nebude ve vědomí zkreslený nebo popřený; výsledky chování v prožívání budou přístupné vědomí; tedy jakýkoliv neúspěch při dosahování maximálního možného uspokojení, způsobený nedostatkem údajů, bude opravený pomocí tohoto efektivního testování reality
- bude žít s ostatními v maximální možné harmonii díky recipročnímu pozitivnímu přijetí, které má charakter odměny

2.2.2.3 Zhodnocení

Rogersův bezmezný optimismus je často kritizován jako přehnaný a nerealistický. Někteří psychologové pokládají jeho myšlenky za naivní a nesprávné uplatnění

fenomenologie. Také bývá kritizován za ignorování nevědomí, které ověřovali psychoanalytické práce v 80. letech. Rogers trval na tom, že není nutné odkrývat jednu psychologickou vrstvu za druhou.

Kirchenbaum (2004) považuje Rogerse za nejvlivnějšího Amerického poradce a psychoterapeuta. Kromě toho, že přišel s terapií zaměřenou na klienta a i jinde než v terapii využívaný na osobu zaměřený přístup, popularizoval termín klient, byl průkopníkem ve výzkumu psychoterapie, sám psychoterapii zkoumal a inspiroval i další, tím že stimuloval ostatní ke studiu terapeutického procesu. Byl také jedním z vůdců humanistického hnutí. Později aplikoval na osobu zaměřený přístup k řešení skupinových a mezinárodních konfliktů. Práce na jeho přístupu pokračují a v současné výzkumy validizují mnoho z jeho dřívějších příspěvků.

2.2.3 Validizace sebeaktualizace

Leclerc, Dubé, Hébert a Gaulin (1998) se ve své studii pokoušejí o preciznější definování sebeaktualizace, který původně formulovali Rogers a Maslow. Chtějí za pomoci obsahové validizace tuto koncepci blíže vyjasnit. Procedura zahrnovala dva kroky: identifikovat hlavní ukazatele sebeaktualizujících se jedinců prozkoumáním literatury a validizovat tyto indikátory před mezinárodními experty za použití techniky „Delphi“.

K identifikaci nejzákladnějších a nejrozšířeněji akceptovaných ukazatelů sebeaktualizace v literatuře použili 5 kritérií: ukazatele musely být jednoznačně vyjádřeny, nalezeny v pracích průkopníků, jasné a specifické ve svém významu, běžné u dvou nebo více autorů a nesměly být nadbytečné. Validizace takto získaných ukazatelů zahrnovala 3 úkoly: zjistit, které ukazatele se shodují s popisem mezinárodních expertů popisujících sebeaktualizaci, identifikovat další aspekty tohoto konceptu dotazováním se expertů na další ukazatele sebeaktualizace a validizace tohoto nového listu indikátorů stejnou skupinou expertů.

Analýzou literatury bylo nalezeno 49 ukazatelů sebeaktualizace. Některé z těchto ukazatelů popisují aktualizující se jedince jako lidi, kteří žijí v harmonii se sebou, cítí zodpovědnost za jejich vlastní životy a jsou v dobrém kontaktu s realitou. Podle dalších ukazatelů jsou tito lidé otevřeni mezilidským kontaktům, schopni být pravdiví k sobě stejně jako porozumět ostatním a vybudovat vřelé a plnohodnotné vztahy. Některé z ukazatelů svědčí o otevřenosti a oddanosti životu obecně a o širších zájmech jako je prostředí a obecné dobro.

Většina autorů, průkopníků i nedávných autorů trvá na tom, že sebeaktualizace je spíše vývojový proces než stav bytí a že je to základní prvek při zvažování přesného definování sebeaktualizace. Tento aspekt můžeme najít u Maslowa, Rogerse a v pracích o aktualizaci z posledních let.

Konečným výsledkem byl list 36 ukazatelů sebeaktualizace, z nichž 23 bylo nalezeno v literatuře (jsou označeny *) a 13 navrženo experty. **Sebeaktualizující se jedinci**:

- dávají význam svému životu
- mají pozitivní sebeúctu
- považují sami sebe za zodpovědné v jejich vlastním životě*
- dávají smysl životu*
- jsou schopni zakládat smysluplné vztahy*
- berou zodpovědnost za své činy
- jsou si vědomi svých pocitů*
- jsou schopni intimního kontaktu*
- mají o sobě realistickou představu*
- jsou schopni závazků*
- přijímají následky své volby
- jednají v souladu se svým přesvědčením a hodnotami*
- jsou schopni odolávat sociálnímu tlaku*
- věří svému vlastnímu organismu*
- jsou schopni vhledu*
- cítí se svobodní projevit své emoce*
- jsou schopni akceptovat rozporuplné pocity
- jsou otevření ke změně
- užívají si přemýšlení o sobě
- jsou si vědomi svých silných a slabých stránek*
- jsou schopni spontánních reakcí*
- chovají se kongruentně a autenticky
- udržují kontakt sami se sebou a s dalšími lidmi
- jsou schopni empatie*
- mají dobře vyvinutý smysl pro etiku
- jsou schopni nesoustřeďovat se jen sami na sebe*
- neochromuje je úsudek druhých*

- cítí se svobodní vyjádřit své názory*
- používají vlastní kritéria k posouzení sebe samých*
- žijí přítomností (tady a teď)*
- lidský život vnímají pozitivně
- hledají přátelství založená na vzájemném respektu
- umějí se vyrovnat s prohrou*
- jsou schopni dostat se mimo stanovený rámec
- mají realistické vnímání reality*
- mají pozitivní náhled na lidský organismus*

Autoři kategorizací těchto 36 indikátorů podle 2 základních znaků – otevřenost ke zkušenosti (openess to experience) a poukázání na Já (reference to self) – navrhli následující definici sebeaktualizace jako *„procesu, skrze který se kongruentně vyvine jedincův potenciál s vnímáním sama sebe a své zkušenosti“* (Leclerc, Dubé, Hébert a Gaulin, 1998 s 78-79).

Představa stále pokračujícího procesu se zdá být podle autorů základním elementem v definování sebeaktualizace. Žádný z experty vybraných indikátorů primárně nereferuje o sebeaktualizaci jako ideálním produktu vývojového procesu, vznešeném stavu bytí, speciálním typu dosahování (vrcholné zážitky nebo vrcholné výkony) nebo vyšší úrovni rozvoje lidského potenciálu, z kterých by všechny poukazovaly na konečný stav. Raději poukazují na základní charakteristiky dobře fungujících lidí, což jsou lidé, kteří jednají kongruentně v jejich self-strukturách a jsou otevření všem aspektům reality.

Model ideálního člověka se různí od kultury ke kultuře a od jednoho životního období ke druhému, proto se dohadujeme na vnitřních charakteristikách a procesech lidí, kteří fungují v harmonii se sebou samými a s jejich zkušenostmi.

2.2.4 Současná humanistická psychologie

V současné době se psychologie věnuje studiu pozitivních stránek lidského života mnohem více než, jak tomu bylo v minulosti. Studují se takové oblasti jako je osobní pohoda (well-being), kvalita života, životní spokojenost, optimismus, štěstí. Můžeme se setkat s termíny, jako jsou pozitivní psychologie nebo psychologie osobní pohody.

2.2.4.1 Carol D. Ryffová

Podle internetových stránek Carol Ryffové (http://midus.wisc.edu/miduspis/ryff.php), je tato americká psycholožka ředitelkou Institute of Aging (Instutut zabývající se stárnutím) a profesorkou psychologie na Univerzitě Wisconsin-Madison. Centrem jejího výzkumu je **psychologická osobní pohoda**, která má 6 dimenzí (viz dále). Tyto oblasti jsou zároveň zdroji osobní pohody a současně i jejími složkami. Názvem psychologická osobní pohoda chtěla Ryffová zdůraznit zájem o hlubší psychologické aspekty. V této oblasti **vyvinula multidimenzionální hodnotící škálu**, která byla přeložena do více než 25 jazyků a používá se v současnosti v mnoha studiích po celém světě.

Výzkumy této autorky a jejích kolegů se podle jejích dalších internetových stránek (http://psych.wisc.edu/faculty/bio/NewRyff.html) zaměřují na to, jak se psychologická osobní pohoda liší vzhledem k věku, pohlaví, socioekonomickému statusu, statusu menšin, stejně jako vzhledem ke zkušenostem, výzvám, životním změnám v souvislosti s jejich věkem. Současné longitudinální studie, včetně studie MIDUS, která je národní studií Američanů středního věku, vyšetřují téma odolnosti (resilience) a snaží se zjistit, v čem spočívá to, že někteří jedinci jsou schopni zachovat jejich osobní pohodu a zdraví, dokonce i tváří v tvář významným životním výzvám. Na toto spojení mezi pozitivním duševním a psychickým zdravím jsou také zaměřeny její současné longitudinální studie, kde jsou také zahrnuta nedávná zjištění, která spojují osobní pohodu a komplexní baterii kardiovaskulárních, neuroendokrynních a imunitních biomarkerů (comprehensive battery of biomarkers).

Carol Ryffová také podnítila multidisciplinární výzkum témat souvisejících s vývojem životní cesty (life course development) jako jsou rodičovství, přechod do stáří (aging transitions), sociální vztahy, emoce a zdraví.

Ve svém pojetí osobní pohody se Carol Ryffová (2002) inspirovala celou řadou teoretických přístupů, například teorií stadiálního vývoje osobnosti Erika Eriksona, teorií základních životních tendencí Charlotty Bühlerové a koncepcemi zralosti Gordona Allporta, individuace Carla Gustava Junga a sebeaktualizace humanistických psychologů.

Ryffová (2002) uvádí dimenze duševní pohody, jejichž optimálním naplněním člověk dosahuje osobní pohody (mluví o pozitivním psychologickém fungování):

1. **sebeakceptace, sebepřijetí** (self-acceptance): pozitivní hodnocení sebe a vlastního života

2. **osobní růst** (personal growth): pocit nepřetržitého vývoje jako jedince, člověka
3. **smysl života** (purpose in life): přesvědčení že život má účel a cíl
4. **pozitivní vztahy s druhými** (positive relations with others): vyvíjení a udržování vřelých mezilidských vztahů
5. **kontrola prostředí** (environmental mastery): schopnost efektivně organizovat vlastní život (dobře s ním hospodařit) a zvládat vnější, okolní svět
6. **autonomie** (autonomy): pocit či vědomí vlastního sebeurčení

Schmutte a Ryffová (1997) zkoumali spojení mezi osobností a osobní pohodou. Přezkoumávali metody a významy, protože měření osobnosti a osobní pohody sdílí podobné položky.

Singer a Ryffová (2006) analyzovali **šestifaktorový model osobní pohody podle Ryffové** jako odpověď na Springerorvo a Hauserovo tvrzení, že škála psychologické osobní pohody nezahrnuje šest dimenzí. Prokázali, že jejich analýza podporuje šestifaktorový model, přestože jejich interpretace dat ukazují nedostatek porozumění na konstrukt orientovaný přístup k osobnostnímu hodnocení. Také přezkoumali důkazy z pěti kategorií studie (faktorovou validitu, psychologické koreláty, sociodemografické koreláty, biologické koreláty a intervenující studie), které dokumentují charakteristiku šesti dimenzí osobní pohody, včetně sub-škál, které vysoce korelují. Zkoumání uzavřeli s vyšetřením metodologické korelace (negativní, přilehlé a nadbytečné položky) použité Springerem a Hauserem a zjistili, že provedení metody a vědecké termíny jsou problematické. Korelace mezi skrytými konstrukty plynoucí z této analýzy jsou vysoce sporné. Potvrdili tak teorii šesti-faktorového modelu osobní pohody.

Další výzkum se zabýval maximálním využití osobní pohody (Keyes, Shmotkin a Ryff, 2002). Tento termín má podle nich dvě různé tradice. **Subjektivní osobní pohodu** (SWB, subjective well-being), která je zhodnocením života v termínech spokojenosti a rovnováhou mezi pozitivními a negativními emocemi, a **psychologickou osobní pohodu** (PWB, psychological well being) odkazující na vnímání spojené s existenciálními výzvami života.

Užívání prvního z termínů (SWB) se rozšířilo v padesátých letech jako součást vědeckého trendu snahy kvantifikovat kvalitu života (life quality) v klimatu stále většího zaměření na subjektivitu. Druhá tradice (PWB) začala empirickým úsilím v osmdesátých letech, ale zarazily ji dřívější teorie v klinické a vývojové psychologii pro dospělé, které

zdůrazňovaly individuální potenciál pro smysluplný život a seberealizaci tváří v tvář výzvě. Obě tradice ztělesňují humanistické hodnoty, které pozvedají lidské schopnosti zkoumat, co tvoří dobrý život.

Tímto výzkumem byla potvrzena hypotéza, že SBW a PWB reprezentují spojené, ale odlišné koncepty osobní pohody. Použili celostátní vzorek dospělých Američanů a relevantní metody z každé ze dvou tradic osobní pohody. Jejich analýza ukazuje na možné oblasti přesahu mezi těmito dvěma tradicemi a poukazuje na to, že indikátory PWB rozlišují více než indikátory SWB. Závěry autorů dále ukazují na to, že dají-li se tyto tradice dohromady, poukazují na to, že jednoduše nezahrnují překrývající se rozdíly, ale charakterizují ryze odlišné formy toho, co znamená životní pohoda (be well).

Pravděpodobnost optimální duševní pohody (vysoké SWB a PWB) vzrůstá s věkem, vzděláním, extroverzí, a vzrůstající svědomitostí a klesá s neuroticismem. Srovnáním dospělých s vyšším SBW než PWB, dospělí s vyšším PWB než SWB byli mladší, vzdělanější a ukazovali větší otevřenost vůči zkušenosti.

Autoři poznamenávají, že obě tradice SWB i PWB reflektují, to co znamená žít plný a spokojený život, zejména pro lidi ze Západu a snad lidi ze středních a vyšších vrstev.

2.2.4.2 Pozitivní psychologie

O pozitivní psychologii u nás píše Jaro Křivohlavý. Podle tohoto autora (2004) definice toho, co je pozitivní a negativní závisí na úhlu pohledu. Platí to o duševní nemoci i duševním zdraví. Pokládáme-li radost za pozitivní, pak nutně smutek a žal jsou negativní. *„Pozitivní psychologie se soustřeďuje právě na takto definované pozitivní, kladné psychologické jevy, jako jsou duševní zdraví, radost, duševní svěžest a síla atp.“* (Křivohlavý, 2004 s 7).

Pozitivní psychologie chce zdůraznit, že vedle negativních psychologických jevů jsou i jevy pozitivní neboli salutogenetické, které udržují a posilují zdraví.

Křivohlavý (2004) uvádí **přehled témat pozitivní psychologie** podle Snydera a Lopeze:

1. **Témata z kognitivní oblasti (myšlení):** moudrost, touha poznávat, vnímaná osobní zdatnost (self-efficacy), schopnost a dovednost kladení si cílů (setting goals), naděje, optimistický způsob chápání životního

dění, optimismus (i naučený optimismus), životní pohoda (well-being), tvořivost, sebeovládání, sebekontrola a sebeřízení

2. **Témata z oblasti emocionálního života:** místo kladných citů a silných emocí v životě člověka, vrcholné emocionální a životní zážitky (flow), subjektivní emocionální pohoda, emocionální inteligence, emocionální tvořivost, nadějné zvládání emocionálních problémů, emocionální nezlomnost, nezdolnost a houževnatost, kladné sebeoceňování (self esteem)
3. **Témata z oblasti vzájemných vztahů mezi lidmi (sociální psychologie):** soucítění (compasion), sociální blízkost, odpouštění a smiřování, vděčnost, láska, empatie a altruismus, morální motivace
4. **Speciální způsoby zvládání životních problémů, konfliktů a distresů:** hledání smysluplnosti života, humor, meditace, spiritualita, vnímání kladných věcí (kladů dění) a růstu (zrání), připomínání si kladných okamžiků, vyprávění a psaní životních zážitků
5. **Speciální osobní přístupy k životu:** osobní pravost a opravdovost – autenticita, pokora, zacházení s představami a iluzemi, snaha být sám sebou, nejen jako jiní – osobní identita, strategie zvládání a cesta k seberealizaci (cit. dle Křivohlavý, 2004 s 9)

Podle Křivohlavého (2004 s 8 -11) jde pozitivní psychologii o *„doplnění - komplementarizaci celkového obrazu lidské psychiky, v němž byla dosud věnována větší pozornost negativním jevům. Jde o doplnění stávajícího souboru poznatků o ty jevy, které lze chápat jako kladné – provitální (podporující život).“*

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V této části naší diplomové práce se budeme zabývat hlavně výzkumem. Zaměříme se na jeho cíle, metodu, výzkumný soubor a výsledky. Popíšeme, jakým způsobem tento výzkum probíhal a připravíme půdu pro diskusi výsledků, kde se budeme snažit hlavně porovnat získané výpovědi s humanistickými teoriemi z předešlých kapitol.

3.1 Cíle a předpoklady výzkumu

Cílem našeho výzkumu je na základě kvalitativní analýzy výpovědí respondentů v polostrukturovaném interview stanovit psychologický profil zralé osobnosti a porovnat ho s již existujícími koncepcemi. Situace v této oblasti poznání je taková, že na téma zralé osobnosti chybí podobné výzkumy u nás i v zahraničí. Oblast vědeckých poznatků je široká, avšak není jednotně zmapována. Existují zde názory na zralou osobnost v obecných teoriích osobnosti. V tomto výzkumu vycházíme z toho, že například Maslowova sebeaktualizujícího se člověka a Rogersova plně fungujícího člověka lze považovat za zralé osobnosti. Mnoho lidí přemýšlí o své zralosti a pohlíží na toto téma v různých souvislostech. Téma rozvoje osobnosti a hledání vnitřní rovnováhy a zralosti zajímá mnoho lidí a různě o něm přemýšlejí. Hlavním předpokladem našeho výzkumu je skutečnost, že každý z respondentů o tomto tématu nějak uvažoval a má na něj svůj názor. Respondenti nemuseli přímo přemýšlet o zralé osobnosti a vzhledem k jejich věku nemusí mít na ni ucelenou představu. Tyto jejich úvahy se mohou, ale také nemusí shodovat s názory různých teoretiků, kteří se touto oblastí již zabývali.

Na základě teoretických poznatků si klademe otázku, zda existují podobnosti v představě zralé osobnosti u teoretických koncepcí humanistické psychologie a názorů laiků. Přibližuje se něco z těchto teorií zralé osobnosti tomu, jak ji chápou obyčejní lidé? V této souvislosti si připomeňme Abrahama Maslowa, který analyzoval biografie slavných, ale i neznámých lidí. pozoroval je a dělal s nimi rozhovory, aby sestavil profil sebeaktualizované osoby. Maslow nepovažoval vysokoškolské studenty za dostatečně zralé, aby u nich studoval sebeaktualizaci. Nepovažoval je za sebeaktualizované. My si ovšem myslíme, že i když člověk není ještě zralý, může mít utvořenou představu o tom, jak zralý člověk vypadá nebo o tom alespoň nějakým způsobem přemýšlet a o to jde v našem výzkumu především.

Tak jako moji předchůdci i já považuji tento provedený výzkum a jeho výsledky za explorační a myslím si, že by bylo užitečné se touto oblastí dále zabývat. Tímto výzkumem chceme získat pohled do problému zralé osobnosti.

3.2 Výzkumný soubor

Pro účely našeho výzkumu byl vybrán homogenní vzorek populace studentů pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Studenti byli osloveni inzerátem na vývěsce informačního systému MU a na nástěnce pedagogické fakulty. Z celkového počtu lidí, kteří na tyto výzvy odpověděli, se jich 28 dostavilo na smluvenou schůzku a bylo ochotno nechat nahrát svoji výpověď na diktafon. Věkové rozmezí respondentů je od 19 do 34 let. Průměrný věk v souboru je 23,3 roku. Jedná se o 23 žen a 5 mužů.

Na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity studuje k 26.2.2008 podle statistických údajů udávaných na internetových stránkách MU (http://www.muni.cz/general/statistics) 35791 studentů, z toho 17535 žen. Studují zde bakalářské studijní programy, magisterské studijní programy, magisterské studijní programy navazující na bakalářské a doktorské studijní programy. Všechny tyto programy lze studovat i v kombinované formě. Ve vzorku jsou studenti všech těchto oborů. Pro naše účely toto rozdělení není dále důležité.

Někteří z respondentů již jako učitelé pracují nebo mají s prací s dětmi zkušenosti. A právě tyto zkušenosti mohou mít vliv na jejich názory. Složení výzkumného vzorku je uvedeno v tabulce 3.1.

Tabulka 3.1 Respondenti

resp.	*pohlaví*	*věk*	*ročník*	*praxe*
1.	žena	25	5.	ano
2.	žena	21	2.	ne
3.	muž	21	3.	ne
4.	žena	20	2.	ne
5.	žena	29	1.	ne
6.	žena	22	3.	ne
7.	žena	24	1. (navazující Mgr. Studium)	ne
8.	žena	21	2.	ne
9.	muž	22	3.	ne
10.	žena	20	2.	ne
11.	žena	20	2.	ne
12.	muž	26	5.	ano
13.	žena	24	5.	ano
14.	žena	20	1.	ne
15.	žena	20	1.	ano
16.	žena	21	2.	ne
17.	žena	25	1.	ne
18.	žena	21	2.	ne
19.	žena	24	2.	ne

20.	žena	25	5.	ano
21.	muž	32	1. (doktorské studium)	ano
22.	žena	26	5.	ano
23.	žena	24	1. (doktorské studium)	ano
24.	žena	22	3.	ne
25.	žena	34	1.	ne
26.	žena	25	2.	ne
27.	žena	19	1.	ne
28.	žena	19	1.	ne

Na toto téma byly již napsány diplomové práce, ve kterých byl věkový průměr respondentů vyšší. Kunová (2006, 2007) uvádí věkové rozmezí respondentů od 35 do 55 let, Pokorný (2005) od 24 do 61 let a Vrtělová (2005) 63 až 95 let. Vzhledem k tomu, že nebyla zatím oslovena mladší věková kategorie, rozhodli jsme se ji zahrnout do tohoto výzkumu. Studenti pedagogické fakulty byli vybráni, protože je zde předpoklad, že jako učitelé budou dále vzdělávat a pomáhat k osobnostnímu růstu dalším generacím. Mohli by a možná by i měli mít jasnější představu o tom, jak vypadá zralá osobnost.

3.3 Metoda

3.3.1 Získávání dat

Data byla získána formou **polostrukturovaného interview** se studenty pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Tento typ rozhovoru byl vybrán, protože „v*ýhodou polostrukturovaného interview je především to, že dokáže eliminovat nevýhody obou zbývajících variant metody interview (nestrukturovaného a plně strukturovaného) a vytěžit současně maximum jejich výhod.“* (Miovský, 2006 s 161). Kombinují se zde prvky nestrukturovaného i strukturovaného rozhovoru. Velkou výhodou je možnost doplňujících otázek, které mohou následovat po pevně daných podnětech.

U tohoto typu rozhovoru je podle Miovského (2006, s 160) *definované jádro interview*, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Je zde tedy určitý stupeň jistoty, že všechna tato témata budou probrána. Může být však odlišné pořadí otázek, mohou být drobné nuance ve znění a stylu pokládaných otázek apod. Na toto jádro se nabalují doplňující otázky a témata, které se v daný okamžik jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání. Stejně se postupovalo i při získávání dat k tomuto výzkumu. Všichni respondenti byli dotazováni na stejných 6 základních témat. Doplňující otázky byly položeny pro získání více informací, když se to zdálo vhodné.

Otázky byly následující:

1. Jak podle tebe/vás vypadá zralá osobnost?

2. Jak podle tebe/vás vypadá nezralá osobnost?

3. Je/Existuje podle tebe/vás nějaká věková hranice zralosti?

4. Musí podle tebe/vás každý člověk dozrát?

5. Myslíš/myslíte si, že je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

6. Myslíš/myslíte si o sobě, že jsi zralý/zralá?

Tyto otázky byly položeny na základě zkušeností kolegů, kteří psali na téma zralé osobnosti diplomové práce dříve (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005). Záměrem tohoto výzkumu bylo získat představu o tom, co si respondenti myslí o zralé osobnosti, jaké jsou její základní charakteristiky, v jakém věku se člověk stává zralý a zda se každý člověk do tohoto stádia dostane. Otázka po nezralé osobnosti byla zadávána

hlavně pro získání dalších charakteristik zralé osobnosti. Dále jsme se ptali, zda je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý s ohledem na to, že učitelé vzdělávají další generace. Předpokládali jsme, že touto otázkou se také můžeme získat větší představu o tom, jak si respondenti představují zralou osobnost a stejně jako otázkou na nezralou osobnost získat další charakteristiky zralé osobnosti.

Byl zde předpoklad, že mladí vysokoškolští studenti ještě nemají zcela ucelenou představu toho, jak vypadá zralá osobnost a proto se zdálo vhodné dát jim co nejvíce podnětů k přemýšlení. Předpokládali jsme, že tím jim pomůžeme ujasnit si více toto téma.

Podle Miovského (2006, s 160) se u polostrukturovaného interview vnějšímu prostředí přikládá větší váha. *„Prostorové nároky a míra zohlednění enviromentálních proměnných ve výzkumu odpovídají cílům výzkumu a povaze výzkumných otázek“* (Miovský, 2006 s 160). Vzhledem k tomu, že dotazovaní byli studenti stejně jako tazatel, nebylo zapotřebí se této skupině respondentů nějak více přibližovat. Pouze někteří dotazovaní dali přednost vykání před tykáním. Rozhovory probíhaly ve známém prostředí školy, kaváren a restaurací, kolejí a privátů. Tazatel se snažil, aby na něm nebylo vidět, jakou odpověď si přeje slyšet, aby nijak respondenty nenaváděl a ani jinak je neovlivňoval. Odpovědi respondentů byly s jejich svolením nahrávány na diktafon a přepsány za účelem podrobné kvalitativní analýzy. Vynechány jsou ty části, které prokazatelně nesouvisí s tématem zralé osobnosti. Jde například o začátky rozhovorů, které sloužily spíše pro rozptýlení případných obav a navázání kontaktu, dále pak nádechy, výplňová slovíčka a podobně.

Dále byla z výsledků kolegů, kteří psali diplomové práce na téma zralé osobnosti dříve (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005) vybrána všechna adjektiva. Celkem 115 těchto přídavných jmen bylo předloženo na samostatném archu papíru respondentům s instrukcí, aby z předloženého seznamu zaškrtli ta nejdůležitější adjektiva, která popisují zralou osobnost. Počet označených adjektiv nebyl zadán.

3.3.2 Analýza

Byla provedena obsahová analýza získaných výpovědí respondentů, které byly zaznamenány na diktafon a přepsány (viz Přílohy 6.2 Přepis rozhovorů). Účelem analýzy bylo získání charakteristik zralé osobnosti, které budou srovnány s humanistickými koncepcemi zralé osobnosti. Jednalo se o analýzu jednak celého přepsaného textu, abychom získali tyto charakteristiky zralé osobnosti, a jednak shromáždění a popsání

odpovědí na ostatní otázky – zda existuje věková hranice zralosti, zda musí každý člověk dozrát, zda je důležitá zralost osobnosti pro budoucí povolání učitele a zda si respondenti o sobě myslí, že jsou zralé osobnosti.

Charakteristiky zralé osobnosti byly získány následovně. Po tom, co byly přepsány výpovědi respondentů, byly tyto zkráceny tak, že se vynechaly obsahy nevztahující přímo ke zralé osobnosti. Byly redukovány všechny jednotlivé výpovědi a zbyly jen zestručněné podstatné výpovědi z celého textu. Jak jsme předpokládali, také kladením doplňujících otázek jsme se dozvěděli další důležité charakteristiky, a proto i tyto nebyly opomenuty. Mnoho respondentů si během rozhovoru teprve ujasňovalo, jak vypadá zralá osobnost a některé důležité charakteristiky uvedlo až během dalších otázek. Z těchto otázek bylo získáno mnoho dalších charakteristik zralé osobnosti. Předpokládali jsme, že otázkou na nezralou osobnost se dozvíme další charakteristiky zralé osobnosti. Někteří z respondentů se zde znovu rozpovídali, jak vpadá zralá osobnosti oproti nezralé. Několik respondentů také přímo uvedlo, že nezralá osobnost je opakem zralé osobnosti. Kde to bylo vhodné, v částech, kde respondent mluvil o nezralosti jsme převrátili význam a uvedli to jako charakteristiku zralé osobnosti. Takto byl celý text redukován, až zůstaly charakteristiky, které jsme mezi sebou vzájemně srovnávali a zařadili jednak do textu a jednak do kategorií, které z toho vyplynuly. Tyto charakteristiky jsou uvedeny v příloze (viz tabulka 6.1.1). Jednotlivé výpovědi byly také rozřazeny do dimenzí duševní pohody, které uvádí Ryff (2002). Jsou také uvedeny v příloze (viz tabulka 6.1.2).

Zvlášť byla provedena obsahová analýza odpovědí na jednotlivé otázky. Bylo vždy určeno několik typů odpovědí, které jsou zařazeny do přehledné tabulky v příloze (viz tabulka 6.1.3). Abychom zvýšili validitu obsahové analýzy, byla tato analýza, kterou provedla autorka této práce, kontrolována dvěma dalšími kolegy z oboru psychologie. Vzhledem k tomu, že tato analýza je časově náročná a nikdo další se konkrétně zralou osobností ve své diplomové práci nezabývá, došlo ke kontrole následujícím způsobem:

Obsahová analýza provedená autorkou této práce byla shrnuta do tabulky, v níž byly uvedeny výpovědi, zařazené do kategorií, vyplývajících z analýzy těchto výpovědí, spolu s jejich autory. Dvě nezávislé osoby potom:

1. náhodně kontrolovaly, zda se v přepsaných rozhovorech tyto výpovědi skutečně vyskytují;
2. přečetly rozhovory a zjišťovali, zda nebyla některá důležitá výpověď vynechána;
3. společně s autorkou této práce diskutovaly výsledné kategorie, jejichž konsensem vznikla tabulka (viz přílohy 6.1.1).

3.4 Výsledky a jejich interpretace

Výsledkem výzkumné části jsou tedy jednak charakteristiky zralé osobnosti, jejich porovnání s humanistickou teorií Carol Ryffové, shrnutí odpovědí na zbylé otázky a tabulka četností adjektiv, které označili respondenti a která byla vygenerována kolegy, kteří se zabývali zralou osobností dříve (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005).

3.4.1 Charakteristiky zralé osobnosti

Výpovědi byly shrnuty do 20 kategorií, kterými respondenti popisovali zralou osobnost. Při tomto třídění jsme se snažili o to, abychom výpovědi zbytečně nezestručňovaly, ale zároveň jsme chtěli ponechat variabilitu výpovědí. Následuje název kategorie a její popis. V závorce je počet respondentů, kteří uvedli výpověď zařazenou do této kategorie. Zralá osobnost má tedy následující charakteristiky:

1. **Ví, co chce od života** (23): do této kategorie byly zařazeny takové charakteristiky, kterými respondenti vyjadřovali názor, že zralá osobnost má ujasněnou budoucnost, má nějaké životní plány či cíle, za kterými si může jít a snažit se jich dosáhnout, ví, co od života čeká. jednoduše řečeno 23 z 28 respondentů uvedlo, že zralá osobnost má uspořádané představy o svém budoucím životě a část z nich dodává, že tyto představy naplňuje. Do této kategorie byla zařazena také adjektiva cílevědomý a ambiciózní, které vyjadřují, že takový člověk si je vědom svého cíle a má nějaké ambice ho dosáhnout.
2. **Stabilita** (21): do této kategorie byly řazeny výpovědi vyjadřující názor, že zralá osobnost je vyrovnaná, klidná, nepodléhá vlivu ostatních. Snaží se vyjádřit stabilitu psychickou, kterou můžeme vidět v emocích a životě zralého člověka.
3. **Zkušenosti** (15): tato kategorie, jak už říká název, obsahuje výpovědi, ve kterých respondenti zdůrazňují, že zralý člověk má mít nějaké životní zkušenosti, něco už v životě zažít.
4. **Zodpovědnost** (15): zde byly zařazeny takové výpovědi osob, které o zodpovědnosti mluvily přímo a také ty, které na ni odkazovaly a to buď

popisem chování nebo popisem toho, jak to člověk má v sobě uspořádané. Tuto kategorii by také šlo rozdělit na zodpovědnost za sebe a za druhé.

5. **Vyhraněnost** (15): tato kategorie vyjadřuje takové názory, že zralý člověk má jasné víceméně nezdolné názory na život, má uspořádané hodnoty a nehledá už další možnosti.
6. **Sociální vyspělost** (12): tato kategorie vyjadřuje sociální znalosti a dovednosti zralé osobnosti – zralý člověk chápe normy společnosti, má dobré vztahy s lidmi a dokáže s nimi vycházet.
7. **Samostatnost** (11): do této kategorie spadají takové výpovědi, které vyjadřují, že zralý člověk se o sebe dokáže postarat (i finančně), je samostatný, dokáže sám o sobě rozhodovat a dokáže řešit problémy bez pomoci druhých.
8. **Otevřenost** (9): tato kategorie vyjadřuje otevřenost zralého člověka k jeho okolí, o které má zájem, jeho upřímnost a rozhled.
9. **Sebepoznání** (9): zahrnuje výpovědi, které poukazují na to, že zralý člověk našel sám sebe, má na sebe náhled a je k sobě vnímavý. Takový člověk potom umí přijmout kritiku, protože si je vědom sebe, svého chování a jednání, zná své omezení.
10. **Tolerance** (8): tato kategorie znamená kromě tolerance k druhým také respekt a ohleduplnost, přizpůsobivost, které se mohou projevit v tom, že zralý člověk umí udělat kompromis, změnit svůj názor či ustoupit, když získal nové informace a zjistil, že nemá pravdu. Rozhoduje se tak, že neubližuje druhým.
11. **Dospělost** (7): několik respondentů ve svých výpovědích uvedlo, že zralý člověk je takový, který je už dospělý.
12. **Neustále se vyvíjí** (7): respondenti ve svých kategoriích uvedli, že člověk se vyvíjí celý život tím, jak získává nové poznatky a snaží se stále vylepšit svou osobnost. Ukázalo se vhodné tomuto vývoji vytvořit samostatnou kategorii.
13. **Jedná s rozmyslem** (5): tato kategorie vyjadřuje, že zralý člověk přemýšlí nad tím co dělá, nezmatkuje, jedná adekvátně po zralé úvaze.
14. **Realističnost** (5): člověk, který uvažuje realisticky má i uskutečnitelné cíle, dokáže si přiznat chybu, je sebekritický, nebere si nekonstruktivní

kritiku, netrápí se kvůli něčemu, co nezmění a není zklamaný, když mu něco nevychází.

15. **Dokáže obhájit svůj názor** (4): zralý člověk si podle respondentů dokáže stát za svým názorem, který dokáže obhájit a prosadit.
16. **Rozvinutost** (4): respondenti vyjádřili, že zralý člověk je vyvinutý a rozvinutý po všech stránkách. Tato kategorie vyjadřuje to, že člověk již dosáhl nějakého vývoje, ale nemusí to znamenat, že by se už dále nerozvíjel.
17. **Sebevědomí** (4): několik respondentů uvedlo, že sebevědomí a sebejistota charakterizuje zralého člověka.
18. **Spokojenost** (4): vyjadřuje spokojenost obecně, se životem, se sebou, s tím, co chce ten člověk v budoucnosti dělat a také vyrovnanost, smířenost se svými chybami, která na spokojenost odkazuje.
19. **Může vybočovat z většinového mínění** (3): podle tří respondentů je důležité, aby člověk, který dosáhne zralosti nepodléhal stereotypu a mohl vybočovat z většinového mínění.
20. **Další charakteristiky** (16): v této kategorii jsou zbylé charakteristiky, které by se těžko daly zařadit do předcházejících kategorií. Ztrácela by se tak jistá kvalita a variabilita výpovědí. Také se zde objevují protichůdné názory. 4 respondenti uvedli, že zralý člověk je také inteligentní, oproti dvěma, kteří inteligenci nepovažují za důležitou. A naopak je tomu u vzdělání, podle tří respondentů být nemusí a dva uvádějí, že ano.

Přesné znění výpovědí respondentů a rozřazení výpovědí do kategorií lze tabulce 6.1 v příloze. Tato tabulka uvádí také, u kterého respondenta lze kterou výpověď nalézt.

3.4.2 Porovnání s dimenzemi osobní pohody podle Carol Ryffové

Získané charakteristiky zralé osobnosti byly zařazeny do 6 dimenzí osobní pohody podle Carol Ryffové (2002). Přesné rozdělení výpovědí studentů do těchto dimenzí je uvedeno v tabulce 6.2 v příloze. Zde uvádíme stručnou tabulku 3.2, která ukazuje, jak jsou kategorie plynoucí z obsahové analýzy zařazeny do jednotlivých dimenzí podle Carol Ryffové (2002) a kolik respondentů o jednotlivých kategoriích vypovídalo.

Z této tabulky vyplývá, že třetí dimenze zahrnující smysl života není ve výpovědích studentů vůbec zastoupena. Také o dimenze osobní růst mluvilo jen 7 respondentů. Nejvíce jsou zastoupeny dimenze **sebeakceptace, sebepřijetí** (21), **pozitivní vztahy s druhými** (19), **kontrola prostředí** (23) a **autonomie** (26).

Každý z respondentů uvedl nějakou charakteristiku, kterou nelze zařadit do žádné z dimenzí osobní pohody, jak je uvádí Carol Ryffová (2002). Pravděpodobným vysvětlením tohoto nerovnoměrného zastoupení charakteristik je věk respondentů. Také nesmíme zapomínat na to, že se jedná o dimenze duševní pohody a ne o osobnostní charakteristiky. Rozřazením výpovědí respondentů do těchto dimenzí se snažíme o porovnání těchto výpovědí a jedné z humanistických teorií. Předpokládáme při tom, že člověk, který dosahuje duševní pohody je zralá osobnost.

Tabulka 3.2 Zastoupení výpovědí respondentů v dimenzích podle Carol Ryffové

1.	**sebeakceptace, sebepřijetí**	**21**
	stabilita	21
	sebevědomí	4
	spokojenost	4
2.	**osobní růst**	**7**
	neustále se vyvíjí	7
3.	**smysl života**	**0**
4.	**pozitivní vztahy s druhými**	**18**
	sociální vyspělost	12
	otevřenost	9
	tolerance	8
5.	**kontrola prostředí**	**23**
	vyhraněnost	15
	zodpovědnost	15
	samostatnost	11
	jedná s rozmyslem	5
	další charakteristiky	5
6.	**autonomie**	**26**
	ví, co chce od života	23
	zkušenosti	15
	sebepoznání	9
	dospělost	9
	Dokáže obhájit svůj názor	4
7.	**nezařazeno**	**19**
	realističnost	5
	rozvinutost	4
	může vybočovat z většinového mínění	3
	další charakteristiky	12

3.4.3 Odpovědi na otázky

Tabulka č. 6.3 v příloze obsahuje přehled zbylých odpovědí a jejich srovnání s věkem respondentů, pohlavím, ročníkem studia a tím, zda mají praxi. V této kapitole jsou uvedeny odpovědi na jednotlivé otázky.

Existuje věková hranice zralosti?

Odpovědi na tuto otázku jsou shrnuty v tabulce 3.3. Více než polovina respondentů uvedla, že neexistuje věková hranice zralosti, že je individuální. Byly zde také odpovědi, které říkaly pouze, že tato hranice neexistuje. Další respondenti uvedli pouze slovo individuální a našly se také odpovědi, které říkaly, že věková hranice není, protože je to individuální. Vzhledem k významu těchto výpovědí jsme se rozhodly tyto odpovědi zahrnout do jedné kategorie. Jedna respondentka vypověděla, že člověk se neustále vyvíjí a tento proces není ukončen a jestli někdo dosáhne zralosti tak je to možná až na sklonku života v 70-80 letech. Dále se výpovědi daly rozdělit do odpovědí, které uváděly, že člověk dozrává a) kolem 20 let, b) kolem 30 let. 2 respondentů zdůraznili názor, že ženy dozrávají dříve než muži.

Tabulka 3.3 Věková hranice zralosti

odpověď	*počet osob*
okolo 30	**6**
okolo 30	3
po 30	1
do 30	1
25-30	1
okolo 20	**6**
18-19	1
po 20	3
20-22	1
20-25	1
70 - 80	**1**
ne, individuální	**15**
počet osob celkem	**28**

Musí každý člověk dozrát?

Shrnutí odpovědí na tuto otázku se nachází v tabulce 3.4. Více než polovina dotazovaných uvedla, že člověk nemusí dozrát, že existují takoví jedinci, kteří nikdy nedozrají. 7 studentů vypovědělo, že každý člověk dozraje, z toho jeden respondent zdůraznil, že jen do určitého stupně a další, že jen v určitých oblastech. Zbytek

dotazovaných nedal jednoznačnou odpověď: 3 studenti uvedli, že by lidé měli dozrát a 1, že zralost není cílem.

Tabulka 3.4 Musí každý člověk dozrát?

odpověď	*počet osob*
ano	**7**
ano	5
do určitého stupně	1
v určitých oblastech	1
ne	**17**
měl by	**3**
zralost není cílem	**1**
počet osob celkem	**28**

Je zralost důležitá pro budoucí povolání učitele?

Na tuto otázku se vyskytly dva protichůdné názory (viz. tabulka 3.5). 22 respondentů uvedlo, že zralost je pro učitele rozhodně důležitá z mnoha důvodů – bude učit další generace, musí jim být tedy vzorem a vychovávat je. Kdyby sám nebyl zralý, tak jim nemůže dávat adekvátní příklad. Zralostí také může získat podle respondentů učitel respekt a autoritu. Na druhou stanu 6 respondentů uvedlo, že pro učitele je dobré, aby zůstal aspoň trochu nezralý a zůstalo v něm „trochu dětské dušičky“, aby ho to přiblížilo dětem, které učí, a on pak mohl využít dětský pohled na svět a „nezkostnatět“.

Tabulka 3.5 Důležitost zralosti v povolání učitele

odpověď	*počet osob*
ano	**22**
zůstat trochu nezralý	**6**
počet osob celkem	**28**

Považuje se respondent za zralou osobnost?

Tabulka 3.6 uvádí souhrn odpovědí na tuto otázku. Nejvíce dotazovaných uvedlo, že se cítí částečně zralí. Nevyjádřili toto slovo explicitně. Vyjádřili jsme jím takovou kategorií výpovědí, které uvádějí, že se studenti cítí být na dobré cestě ke zralosti, blíží se k ní. Jeden z těchto respondentů uvedl, že se cítí být zralý z 80% a další z 90%. Jeden z respondentů, jehož výpověď je do této kategorie také zařazena, se necítí být ani zralým ani nezralým.10 studentů se cítí být jednoznačně zralých a 7 nezralých.

Tabulka 3.6 Vlastní zralost

odpověď	*počet osob*
ano	**10**
ne	**7**
částečně	**11**
počet osob celkem	**28**

3.4.4 Adjektiva

V tabulce č. 6.4 v přílohách jsou shrnuty počty označení adjektiv, které byly předloženy respondentům. Studenty nejčastěji označovaná adjektiva jsou zahrnuta do tabulky 3.7. Naopak žádný z respondentů nepovažoval důležitá pro charakterizování zralé osobnosti následující adjektiva: adaptovaný, dokonalý, hodný, hrdý, charismatický, logický, nebojácný, normální, oblíbený, odvážný, opatrný, pohotový, praktický, prospěšný, přátelský, snaživý, šetrný, vděčný, věcný, velkorysý, vlídný, výjimečný, přičemž adjektiva vyhraněný a charismatický několik respondentů zmínilo během rozhovorů.

Tabulka 3.7 Nejčastěji označovaná adjektiva

pořadí	*počet označení*	*adjektivum*
1	20	emocionálně vyrovnaný
2	19	zodpovědný
3	17	vyrovnaný
4	15	sebekritický
5	14	charakterní
6	13	morální
7	12	adekvátně reagující
8	12	odpovědný
9	12	ovládající se
10	12	psychicky silný
11	12	spolehlivý
12	12	tolerantní
13	10	zkušený
14	9	asertivní
15	9	čestný
16	9	názorově stálý
17	9	ohleduplný
18	8	cílevědomý
19	8	inteligentní
20	8	přirozený
21	8	samostatný
22	8	spravedlivý
23	8	vnímavý

Jak byla zařazena adjektiva pod jednotlivé kategorie vzniklé z obsahové analýzy rozhovorů respondentů uvádí tabulka 6.5 v příloze. V tabulce Z porovnání adjektiv a vytvořených kategorií je zřejmé, že počet označených adjektiv se liší od výpovědi o zralé osobnosti. Zde uvádíme stručný přehled tohoto porovnání v tabulce 3.8.

V předložených adjektivech, která vyplynula z obsahové analýzy kolegů (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005) nejsou zastoupeny všechny kategorie, které vyplynuly z obsahové analýzy rozhovorů v této diplomové práci. Jmenovitě pod kategorie *„sebepoznání“*, *„neustále se vyvíjí“*, *„dokáže obhájit svůj názor“* a *„rozvinutost“* (v tabulce vyznačeno světle modře) nebylo možno zařadit žádné z adjektiv, která vyplynula z dřívějších obsahových analýz (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005). Pouze jedním nebo dvěma adjektivy jsou obsazeny následující kategorie: *„ví, co chce od života“*, *„zkušenosti“*, *„vyhraněnost“*, *„dospělost“* (v tabulce vyznačeno světle růžově).

Odlišnosti ve výsledcích prezentovaných v této diplomové práci a pracích předchozích (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005) mohou být dány hlavně různým věkem respondentů. Dalším důvodem může být různé chápání významu adjektiv. Například studenti nemusejí dávat rovnítko mezi adjektivem cílevědomý a tím, co vyjadřuje kategorie *„ví, co chce od života“*.

Tabulka 3.8: Porovnání adjektiv a kategorií z obsahové analýzy

charakteristika	*počet respondentů kategorie*	*počet respondentů adjektiva*
1. ví, co chce od života	**23**	**9**
2. stabilita	**21**	**24**
3. zkušenosti	**15**	**10**
4. zodpovědnost	**15**	**27**
5. vyhraněnost	**15**	**0**
6. sociální vyspělost	**12**	**19**
7. samostatnost	**11**	**16**
8. otevřenost	**9**	**12**
9. sebepoznání	**9**	**0**
10. tolerance	**8**	**16**
11. dospělost	**7**	**6**
12. neustále se vyvíjí	**7**	**0**
13. jedná s rozmyslem	**5**	**11**
14. realističnost	**5**	**11**
15. dokáže obhájit svůj názor	**4**	**0**
16. rozvinutost	**4**	**0**
17. sebevědomí	**4**	**6**
18. spokojenost	**4**	**2**
19. může vybočovat z většinového mínění	**3**	**1**
20. další charakteristiky	**16**	**26**

Srovnáme-li výpovědi studentů a předložená adjektiva, zjistíme také, že ve výpovědích jsou obsažena některá adjektiva, která později nebyla označena na později předloženém archu s adjektivy a naopak. Zde může působit hned několik faktorů. Studenti nemuseli mít jasnou představu toho, jak podle nich vypadá zralá osobnost a nevzpomněli si na všechny charakteristiky k jejímu popisu. Později při označování adjektiv mohli být nepozorní nebo i když ve svých výpovědích uvedli určité charakteristiky, nemuseli je považovat za ty nejdůležitější k popisu zralé osobnosti.

3.4.5 Profil zralé osobnosti

V souladu s přeloženými adjektivy je tedy podle našich respondentů zralá osobnost v první řadě vyrovnaná a to hlavně emocionálně. Její stabilita se projevuje hlavně tím, že je psychicky silná, ovládá se a nemění příliš často názory. Má ujasněné plány do budoucnosti, ví co chce od života a snaží se toho dosáhnout. Je tedy cílevědomá. Je zodpovědná sama za sebe a může být zodpovědná i za ostatní. Je charakterní a morální. Jedná čestně a na podněty z okolí reaguje adekvátně.

Dobře se vyzná v sociální oblasti. Umí jednat s lidmi, je empatická, komunikativní, naslouchající. Dokáže druhým pomoci, když je to zapotřebí. Je tolerantní, ohleduplná a dokáže se přizpůsobit svému okolí. Je otevřená světu kolem sebe. Chová se přirozeně. Je samostatná, nezávislá, dokáže se o sebe postarat. Na svět se dívá realisticky. Má nějaké sebevědomí a je v životě spokojená. Je sama sebou a nebojí se vybočovat ze středního proudu a dokáže se obhájit svůj názor. Dokáže být k sobě upřímná a tedy i kritická. Je na ní spolehnutí. Je vnímavá a objektivní. Je dospělá, rozvinutá. Je pravděpodobně inteligentní a vzdělaná.

Kdy člověk dozrává je individuální, ale může to být ve věku okolo 20-30 let. Každý člověk ovšem dozrát nemusí, ale je to pravděpodobné. Pro budoucí povolání učitele je důležité být zralý, ale mohl by si zachovat určitou zralost, která by ho mohla přiblížit dětem.

3.5 Diskuse výsledků

Hlavním cílem naší diplomové práce bylo jednak získat charakteristiky zralé osobnosti vybraného homogenního vzorku populace vysokoškolských studentů pedagogické fakulty a jednak tyto získané charakteristiky porovnat s dosavadními humanistickými teoriemi, které nějakým způsobem o zralosti vypovídají. Jak již bylo uvedeno, neexistuje ucelená koncepce zralosti, jako je tomu u jiných psychologických kategorií.

Naše práce chce přispět ke zmapování tohoto pojmu. Zvolili jsme tedy cestu, kdy jsme oslovili mladou generaci vysokoškolských studentů a snažili se zjistit, jak zralou osobnost vidí oni. Tím jsme získali určitý profil zralé osobnosti. Takto získané charakteristiky zralé osobnosti, které jsou uvedeny v tabulce 6.1 v příloze, jsme se rozhodli srovnat s humanistickými teoriemi.

Nejprve se budeme zabývat výpověďmi respondentů, které jsme roztřídili do kategorií. Tyto kategorie jako takové byly již popsány ve výsledcích v předcházející kapitole. Při tomto třídění jsme se snažili o to, aby při co nejmenším počtu kategorií byly tyto charakteristiky zralé osobnosti co nejvíce vypovídající. Snažili jsme se o co nejlepší zachycení charakteristik zralé osobnosti a o to, aby výpovědi utříděním do kategorií neutrpěly, abychom zbytečně nezestručňovali tam, kde by utrpěl obsah, ale zároveň, abychom ponechali jen to nejvýstižnější z výpovědí.

Na výpovědi respondentů měl určitě také vliv fakt, že většina z nich byla tak trochu zaskočena tématem a tím, že o něm budou mluvit samostatně. Všichni studenti dopředu věděli, o čem rozhovor bude. Mohli tedy již o tématu nějak uvažovat mít rozmyšleno, o čem budou mluvit. Na několika studentech bylo vidět, že tak učinili. Jejich výpovědi byly ucelenější a delší. Je pravděpodobné, že tématem byli zaskočeni, protože není zvykem se o takových otázkách nahlas bavit. Někdo více hloubavý nad tímto tématem určitě někdy již přemýšlel, ale jen málokdo to také udělal nahlas či to někam napsal. U některých respondentů se dalo jasně poznat, že nad tímto tématem dříve moc nepřemýšleli, bylo pro ně nové, čemuž odpovídaly jejich odpovědi.

Podle nás se ve výpovědích studentů pravděpodobně odráží to, co sami respondenti v současné době v životě řeší nebo co právě vyřešili. Jedná se tedy hlavně o ujasnění budoucnosti, plánů do života nebo i třeba vlastních názorů a hodnot, snahu o dosažení

emocionální vyrovnanosti, potřebu dalších zkušeností, které je připraví na budoucí život, dosažení zodpovědnosti za sebe, svůj život, aby případně mohli být později také zodpovědní za druhé. Studenti si také uvědomují, že se pohybují mezi lidmi a k tomu potřebují do života mít se svým okolím dobré vztahy, umět s těmito lidmi jednat, být k nim třeba i ohleduplní, otevření, nejednat zbrkle a umět si udržet svůj názor.

Ne všichni z respondentů již dosáhli samostatnosti nebo její dosažení je pro ně teprve nedávný zážitek, pro který se jim její dosažení může zdát tak významné. Několik respondentů považuje za důležité také to, aby zralý člověk přemýšlel nad tím, co dělá, nezmatkoval, dokázal si obhájit svůj názor a podle některých může vybočovat ze středního proudu, z většinového mínění. Důležitými se některým studentům zdá realističnost, spokojenost a sebevědomí. Zralý člověk se také podle některých neustále vyvíjí a nezabředne na některém stupínku vývoje. V dalších charakteristikách se objevily protichůdné názory – na inteligenci, pracovní postavení a vzdělání. Podle některých je to pro zralou osobnost důležité, podle některých zase tolik ne.

Přemýšleli jsme o tom, zda první kategorii **„ví, co chce od života“** nerozdělit na dvě. Obsahuje totiž v sobě jednak to, že zralý člověk má nějaké cíle a životní plány a jednak to, že se již tyto plány snaží uskutečňovat, což podle nás nemusí být vždy to samé. To je ovšem už další otázka a z rozhovorů vyplývá, že respondenti tím, když mluvili o tom, že zralý člověk ví, co chce od života také mysleli, že si za tím půjde.

Obsah této kategorie společně s několika dalšími se podle nás významem podobají některým kritériím zralosti podle Langemeiera a Krejčířové (1998), které jsme uvedli v teoretické části této práce.

Kategorie **„ví, co chce od života“** může například vypovídat o „překonání rozporů dětství a dospívání“, „rozvinutí plně svých osobních zájmů“ (Langemeier, Krejčířová, 1998 s 162), protože takový člověk už má ujasněné cíle, se kterými se mohou pojit i zájmy, a tyto cíle naplňuje. Právě toto ujasnění si budoucnosti může znamenat překonání rozporů dětství a dospívání.

Další kategorie **„samostatnost“,** právě tím, že obsahuje výpovědi jako „samostatný“, „dokáže se o sebe postarat“, „finančně se zabezpečí“, „zabezpečí se ekonomicky“ atd. se podle nás může podobat zejména kritériím „je nezávislý na rodičích“, „začíná být ekonomicky nezávislý a přispívá k rozmnožování obecných statků“, „rozvinul plně své osobní zájmy“ (Langemeier, Krejčířová, 1998 s 162).

Kritérium „nezmítá se nepřátelstvím k sobě ani k druhým“ (Langemeier, Krejčířová, 1998 s 162) by mohlo spadat do kategorie **„sociální vyspělost“,** kam jsme zařadili

výpovědi jako „chápe normy společnosti“, „má dobré vztahy“, „dokáže se sžít s druhými“. „společensky vyspělý“ a podobně.

Kategorie **„dospělost** obsahující výpovědi „je dospělý“, „nechová se jako dítě“ a podobně může znamenat „překoná rozpory dětství a dospívání“ (Langemeier, Krejčířová, 1998 s 162).

Autentičnost, kterou považují za kritérium zralosti Langmeier a Krejčířová (1998), znamená, že člověk zná sám sebe a může se to podobat kategorii **„sebepoznání**“, která v sobě zahrnuje výpovědi „našel sám sebe“, „nehledá se“, „zná své hranice“, „má náhled na sebe“, „vnímavý k sobě“ a další.

Zdravé sebevědomí, které je podstatou kategorie **„sebevědomí“** můžeme spojit s kritériem „jeho sebehodnocení není ani příliš nízké ani příliš vysoké“ (Langemeier, Krejčířová, 1998 s 162).

Právě tento příklad nám může ukazovat, že na výpovědi respondentů má vliv hlavně jejich věk a že právě v tomto období svého života – v mladé dospělosti, mohou zralou osobnost spojovat s dospělostí jako takovou. Může o tom svědčit také to, že její dosažení považují respondenti za důležité pro zralého člověka.

Potom, co jsme se studentů zeptali na to, jak vypadá zralá osobnost, položili jsme jim několik doplňujících otázek a nakonec jim předložili seznam s adjektivy, která vyplynula z obsahové analýzy našich kolegů (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005).

Nejvíce studentů vypovědělo, že věková hranice zralosti není, že to je individuální (15), podle další skupinky se tak děje okolo třiceti let (6) a další respondenti vidí věkovou hranici zralosti okolo dvaceti let (6). Jedna respondentka si myslí, že zralost přichází ve stáří. Nejvíce respondentů si myslí, že člověk nikdy nemusí dozrát (17), další si myslí, že každý jednou dozraje (7) a zbytek se pak domnívá, že by každý dozrát někdy měl (3) a pouze jeden ze studentů vypověděl, že zralost není jeho cílem. Většina respondentů (22) si myslí, že zralost je pro povolání učitele důležitá (22) a zbytek (6) považuje za důležité, aby si učitel zachoval určitý stupeň nezralosti, který mu má pomoci v práci s jeho žáky, aby si k nim dokázal najít cestu. Nejvíce respondentů se cítí částečně zralých (11), 10 si jich myslí, že už zralí jsou a jen 7 přiznává, že zralí v žádném případě nejsou.

Podle nás to, že podle studentů přichází nejčastěji zralost okolo 20 a 30 let, může odrážet to, že studenti si pod pojmem zralost představují dospělost. Stejně tak, že si tolik lidí ve věku od 19 do 34 let o sobě myslí, že jsou zralí (10) nebo se tomu alespoň blíží (11).

K tomu, že pro tyto respondenty zralost osobnosti může znamenat dospělost se ještě jednou dostaneme.

Studentům jsme předložili seznam adjektiv ve snaze zjistit, zda některé další charakteristiky, které se jiným zdály důležité pro zralou osobnost nebyly při výpovědích opomenuty, a také abychom mohli přesněji porovnávat charakteristiky s předchozími pracemi o zralosti (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005). Porovnání adjektiv a obsahové analýzy se nachází v tabulce 6.5 v příloze. Ze srovnání vyplývá, že v adjektivech je málo zastoupena kategorie **„ví, co chce od života“,** která pro respondenty z předchozích prací nebyla asi tolik důležitá. Také **„sebepoznání“** , které bylo pro menšinu studentů důležité, nepopisuje žádné adjektivum. Kategorie **„vyhraněnost“** se dala popsat pouze jedním adjektivem. Přestože vyhraněný se ve spontánních výpovědích objevilo, nebylo později označeno. V seznamu adjektiv také nebyla zastoupeny kategorie **„dokáže obhájit svůj názor“** a **„rozvinutost“.** Tyto charakteristiky uvedlo jen malé množství studentů.

Další charakteristiky se již ve výpovědích vyskytovaly. Studenti nejčastěji označovali položku „emocionálně vyrovnaný“ a „vyrovnaný“, které patří do naší kategorie „stabilita“, jež je ve výpovědích hned na druhém místě. Potřeba zkušeností se ve spontánních výpovědích vyskytovala častěji než při označování. Předběhla ji kategorie **„zodpovědnost“,** která je pro studenty velmi důležitá. Je také zajímavé, že respondenti o morálce tolik nemluvili, ale v tabulce ji označila téměř polovina respondentů. Do kategorie **„sociální vyspělost“** se dalo zařadit mnoho adjektiv, a tím by se pak tato kategorie mohla zdát důležitější. Kategorie **„samostatnost“, „otevřenost“, „tolerance“, „jedná s rozmyslem“** a **„realističnost“** označilo v adjektivech více studentů oproti jejich vlastním spontánním výpovědím. Další rozdíly v označených adjektivech a spontánních výpovědích nejsou tak nápadné.

Výsledky obsahové analýzy jsme se rozhodli srovnat s některou z ucelených koncepcí, která by mluvila o zralé osobnosti, a protože o zralosti různým způsobem mluví nějakým způsobem mnoho teoretických přístupů a autorů, zvolili jsme jeden z těchto přístupů – humanistický. V tomto přístupu jsou podle nás nejvýraznějšími zástupci A.H.Maslow, C.R.Rogers a C.D.Ryffová, a z tohoto důvodu jsme vybrali o nich psát v naší diplomové práci. Žádný z těchto autorů nepoužívá přímo termín zralá osobnost jako hlavní pojem, přesto je Maslowův sebeaktualizující se jedinec a Rogersův plně fungující člověk podle nás zralá osobnost stejně jako člověk, který dosahuje osobní pohody podle Ryffové.

Při porovnání charakteristiky výpovědí a sebeaktualizujícího se jedince podle A.H.Maslowa, zjistíme, že se sobě moc nepodobají. Pouze jeho kritéria „mají realistickou orientaci“, „jsou autonomní a nezávislí“ a „identifikují se s lidským rodem; mají Adlerův společenský cit (lidský zájem)“ (Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz, 2002, s175) by se mohli podobat kategoriím **„realističnost“, „samostatnost“** a **„sociální vyspělost“**. Realistická orientace je v první kategorii patrná, autonomie a nezávislost se dá popsat právě samostatností a kategorie **„sociální vyspělost“** ve své podstatě vyjadřuje zájem o lidi kolem, snahu se jim přiblížit. Mohlo by se tak dít i skrze kategorie **„otevřenost“** a **„tolerance“.**

Pouze jeden jedinec svou výpovědí popsal kritérium „mají tendenci k hlubokým intimním vztahům s několika zvlášť milujícími lidmi a méně k povrchním vztahům s mnoha lidmi“ (Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz, 2002, s175) a sice ne doslovně (více viz přílohy tabulka 6.1).

Nějakou podobnost mohou mít i kritéria „lidi a věci hodnotí spíše nově než stereotypně“ a „prostředí spíš mění, než aby se s ním pouze vyrovnávali“ (Hall, Lindzey, Loehlin a Manosevitz, 2002, s175) s kategorií **„může vybočovat z většinového mínění“**. Zde je ovšem podobnost jen velice vzdálená. Ve výpovědích studentů chyběl jakýkoli přesah přes zemské bytí. Rozvojem osobnosti jako takovým se nezabývali kromě kategorie „neustále se vyvíjí“, ale i ta mluví spíše o tom, že se jedinci po celý život vyvíjejí zkušenostmi. Ve výpovědích chybí spiritualita, mystičnost, spontánnost, tvořivost a další kritéria, která jsou charakteristická pro sebeaktualizaci, jak si o ní můžeme přečíst v teoretické části této práce.

Při pokusu porovnat Rogersova plně fungujícího člověka a výpovědi respondentů zjistíme, že zde moc shod není. Jedna respondentka vypověděla, že je důležitá kongruence ve smyslu, kongruence s prožíváním, jak ji uvádí Rogers (1959). Důvěra ve své organismické hodnocení a otevřenost svému prožívání podle Rogerse (1959) se může blížit kategoriím **„sebevědomí“** a **„spokojenost“,** protože když bude člověk spokojený sám se sebou, bude také důvěřovat sám sobě, svému organismu a může lépe prožívat sám sebe, nebude zkreslovat ani popírat své zážitky a ty budou přístupny vědomí, bude sám k sobě upřímný a nebude si lhát. Může se to podobat výpovědím v kategorii *„otevřenost“* – „nic neskrývá“, „otevřenost, zvídavost“, „upřímnost“, ale tyto byly míněny spíše ve smyslu otevřenosti ke druhým.

Kategorie *„sociální vyspělost“* se může blížit Rogersovu plně fungujícímu člověku, který žije s ostatními v harmonii na základě recipročního pozitivního přijetí, které má charakter odměny (Rogers, 1959). Nikdo z respondentů ovšem o pozitivním přijetí nemluví. V kategorii *„sociální vyspělost“* je však patrná snaha po pozitivních vztazích s druhými a sociálním přijetí.

Podle Rogerse (1959) je ve stručně řečeno plně fungující zralý člověk ten, kdo je otevřen svému prožívání, jeho zážitky jsou přístupny jeho vědomí, tvořivě se adaptuje na nové zážitky (více uvádíme v teoretické části). Tyto velmi podstatné charakteristiky nebyly ve výpovědích studentu obsaženy - až na jeden případ, kdy respondentka uvedla, že zralý člověk je kongruentní.

Pro srovnání výpovědí respondentů s **multidimenzionálním modelem psychologické osobní pohody Carol Ryffové** (2002) jsme tyto výpovědi roztřídili do dimenzí tohoto modelu a můžeme je nalézt v tabulce 3.2 v předcházející kapitole nebo v tabulce 6.2 v příloze. Jak již bylo uvedeno v empirické části této diplomové práce, Ryffová (2002) těchto šest dimenzí považuje za určité výzvy k osobnímu růstu člověka, jejichž naplněním člověk dosahuje osobní pohody. Při tomto porovnávání nesmíme zapomínat na to, že jsme při dotazování pátrali po subjektivních osobnostních charakteristikách zralé osobnosti, ale tento model osobní pohody je o spokojenosti a ne o osobnosti.

Do první dimenze **sebeakceptace, sebepřijetí**, kterými Ryffová (2002) míní pozitivní hodnocení sebe a vlastního života, se dá jednoznačně zařadit naše získaná kategorie *„sebevědomí“* a *„spokojenost“*. Je-li člověk sebevědomý, je si potom vědom sám sebe a znamená to, že se přijímá takový jaký je. Bude-li člověk spokojený se sebou a vlastním životem, bude se také kladně hodnotit. Kategorie *„stabilita“* potom navazuje na tuto spokojenost. Dá se říci, že je-li člověk sám se sebou spokojený, může se to projevit také v tom, že je emocionálně vyrovnaný. Vyrovnanost, psychická síla, emocionální vyspělost a další položky z této kategorie na sebeakceptaci a sebepřijetí ukazují. Dá se říci, že přijímá-li někdo sám sebe, bude se potom ostatním jevit jako klidný a vyvážený. A právě kategorie stability, která vyjadřuje vyrovnanost se sebou samým a psychickou sílu, byla podle výpovědí studentů druhá nejdůležitější (některou z položek uvedlo 21 respondentů). Jedná se ale spíše o úvahu než o explicitní vyjádření.

Druhá dimenze **osobní růst** vyjadřující pocit nepřetržitého vývoje je obsazena naší kategorií *„neustále se vyvíjí“*. Myslíme si, že název této kategorie mluví sám za

sebe. Byly sem řazeny výpovědi, které mluví o dalším vývoji osobnosti, kterých bylo ovšem jen málo. Touha po osobním růstu nebyla ve výpovědích studentů dostatečně zřetelná. Zdá se, že tito v tomto svém období života zatím řeší jiné otázky a touha po osobním růstu se u nich nejspíš objeví až v pozdějším věku. Nebyla sem zařazena kategorie *„rozvinutost“*, protože ta vyjadřuje již ukončený vývoj, který pro dotazované studenty (4) znamená, že zralý člověk je již vyvinutý a dále se již vyvíjet nepotřebuje.

Třetí dimenze **smysl života** nebyla ve výpovědích našich respondentů vůbec zastoupena. Jak jsme si již řekli, ve výpovědích chybí určitý hlubší přesah, který je patrný v humanistických teoriích. A nezastoupením této kategorie se to velice jasně projevilo. Pravděpodobným vysvětlením tohoto jevu je věk respondentů. Podle Blatného (2006, in Hrdlička, Kuric, Blatný, 2006) nebylo prokázáno, že by se osobní pohoda nějak výrazně měnila s věkem. *„Lidé si celoživotně udržují určitou, sobě vlastní (typickou) úroveň osobní pohody... Celková úroveň osobní pohody se tedy v průběhu života víceméně nemění, mění se však její zdroje“* (Blatný 2006, in Hrdlička, Kuric, Blatný, 2006 s 132). V průběhu života se tedy mění důležitost jednotlivých domén. S věkem přibývají lidem zkušenosti a řeší v životě jiné otázky.

Do čtvrté dimenze **pozitivní vztahy s druhými** jsme zařadili kategorie *„sociální vyspělost“*, *„otevřenost“* a *„tolerance“*. Všechny tyto kategorie na pozitivní vztahy s druhými odkazují. Člověk, který podle těchto kategorií má dobré vztahy s lidmi, umí s nimi jednat, umí druhým pomoci, je otevřený ke svému okolí, má o něj zájem, je upřímný, vnímá spoustu podnětů, je tolerantní, respektující a tak dále, bude mít také podle nás pozitivní vztahy s druhými. Při tomto rozdělení ale musíme mít v paměti, že ne každý, kdo například chápe normy společnosti, má pozitivní vztahy s druhými. Podle nás ale za všemi těmito kategoriemi stojí touha člověka po těchto kladných vztazích, a proto sem tyto výpovědi byly zařazeny.

Pod pátou dimenzi **kontrola prostředí** jsme zařadili kategorie *„vyhraněnost“*, *„zodpovědnost“*, *„samostatnost“*, *„jedná s rozmyslem“* a některé výpovědi z kategorie *„další charakteristiky“*. Dokázat se přizpůsobit okolnímu světu a zároveň uspokojovat vlastní touhy a potřeby není bezpochyby jednoduchá záležitost. Ryffová (2002) to ale považuje za výzvu k osobnímu růstu této dimenze. Kategorie jsme sem zařadili proto, že si myslíme, že například zodpovědnost, charakternost, spolehlivost, samostatnost, rozvážnost a další charakteristiky jako energičnost a rozhodnost nám v tom mohou pomoci. Položky typu *„má pracovní postavení“*, *„umí hospodařit s penězi“*, *„finančně se zabezpečí“*, *„zajistí se ekonomicky“*,

„orientuje se ve složitých životních situacích“ a další mohou potom být projevem právě tohoto umění organizovat si vlastní život v souladu se svými potřebami a potřebami okolí. Člověk k tomu všemu také potřebuje být nějakým způsobem vyhraněný, aby se dokázal orientovat v tom, co chce, jak to odpovídá položkám z kategorie „vyhraněnost“ – má „vlastní názor“, „srovnané hodnoty“ a další.

Do šesté dimenze **autonomie** jsme zařadili kategorie *„ví, co chce od života“*, *„zkušenosti“*, *„sebepoznání“*, *„dospělost“* a *„dokáže obhájit svůj názor“*. Ve snaze udržet si individualitu v širším sociálním kontextu a také hledání vlastního sebeurčení a poznání sebe sama jak uvádí Ryffová (2002), je zapotřebí, abychom především znali sebe sami, měli jasno v tom a věděli, co chceme od života. Dospělost neznamená jen nebýt závislí na rodičích. V dospělosti dosahujeme právě autonomie a k tomu je zapotřebí mít nějaké zkušenosti. Navíc jsme zařadili kategorii „dokáže obhájit svůj názor“. Toto zařazení vychází z předpokladu, že naplňuje-li někdo dimenzi autonomie, dokáže si také stát za svým přesvědčením. Myslíme si, že tato dimenze je poměrně široká. Popis kategorií jako takových jsme již uvedli a zde bychom se jen opakovali. Dimenze autonomie se ve všech výpovědích objevila nejčastěji. Myslíme si, že to je proto, že je pro studenty v jejich věku aktuální.

Po našem třídění zbylo několik kategorií, které se nedají zařadit do žádné z dimenzí osobní pohody, jak je uvádí Carol Ryffová (2002). Jmenovitě jsou to kategorie *„realističnost“*, *„rozvinutost“*, *„může vybočovat z většinového mínění“* a *„další charakteristiky“*. Všechny tyto charakteristiky mohou nějakým způsobem třeba nepřímo souviset s tímto modelem, protože mohou souviset s osobní pohodou jako takovou.

Podle 4 respondentů je zralý člověk takový, který je již rozvinutý. Značí to tedy ukončený vývoj, se kterým model osobní pohody Carol Ryffové (2002) nepočítá. V něm se jedná naopak o pocit nepřetržitého vývoje. Pojmy rozvinutý či vyvinutý jsou pro naše respondenty spíše synonymy zralého člověka, a tudíž s tímto modelem mohou souviset stejně jako zralost.

Pro osobní pohodu nemusí být vždy důležité, aby člověk vybočoval z většinového mínění, byl inteligentní, vzdělaný, měl vědomosti a znalosti a podobně. Proto tyto charakteristiky nebyly do dimenzí zařazeny. Myslíme si totiž, že i člověk nevzdělaný, který podléhá stereotypu, může dosahovat osobní pohody aniž by byl fakticky zralý.

Některé kategorie ovlivňují asi celý model Carol Ryffové (2002). Asi nejjasnější propojení je to se zkušenostmi. Je zřejmé, že každý člověk vůbec tím, že je na světě a tím,

že se mu v životě něco děje získává určité zkušenosti. Tyto zkušenosti ho mohou v životě přivést k tomu, že pro něj může být důležité sebepřijetí, osobní růst, pozitivní vztahy s druhými, dobré hospodaření se životem (kontrola prostředí), pocit vlastního sebeurčení (autonomie) a také k přesvědčení, že jeho život má smysl. Je zde určitý předpoklad, že člověk při tomto procesu bude realistický a bude schopný kritiky.

Není nikde uvedeno, že by osobní pohody nemohl dosahovat člověk, který ještě není dospělý, jen bude zdroji duševní pohody něco jiného v 15 letech než ve 30 či později, protože jak již bylo během životní dráhy se mění zdroje osobní pohody (Blatný 2006, in Hrdlička, Kuric, Blatný, 2006 s 132). V podstatě na to ukazuje i náš výzkum. K tomu se dostaneme ovšem později.

Podle Blatného (2006, in Hrdlička, Kuric, Blatný, 2006) je multidimenzionální model Carol Ryffové vhodnou koncepcí pro postižení změn ve zdrojích osobní pohody v průběhu života. Jak je zřejmé z předchozího popisu, pro vysokoškoláky jsou důležité dimenze sebeakceptace, sebepřijetí (skrze kategorii stabilita, jejíž zařazení jsme si vysvětlovali), pozitivní vztahy s druhými, kontrola prostředí a autonomie. Naopak smysl života se neobjevil v žádné výpovědi a osobní růst pouze u sedmi respondentů. Podle studentů tedy tyto dvě dimenze nejsou pro zralost osobnosti tolik důležité. Myslíme si, že na výběr může mít vliv věk respondentů, kdy se zabývají spíše autonomií, sebepřijetí a svým okolím. Jak již bylo řečeno dříve, pro respondenty je v jejich věku nejdůležitější, aby zralá osobnost věděla, co chce od života a byla vyrovnaná (kategorie „stabilita“), kterou jsme zařadili do dimenze sebeakceptace.

Podívejme se ovšem na to, jak s tímto modelem osobní pohody zachází sama Ryffová. Blatný (2006, in Hrdlička, Kuric, Blatný, 2006) uvádí, že autorka porovnávala tři skupiny lidí: 1) mladé dospělé (průměrný věk 19 let), 2) dospělé ve středním věku (průměrný věk 46 let) a 3) starší dospělé (průměrný věk 73 let) a zjišťovala u nich rozdíly ve zdrojích osobní pohody. Z jejího výzkumu vyplývá, že potřeby pozitivních vztahů, životního smyslu a sebeakceptace zůstávají pro celkový pocit osobní pohody po celý život stejně důležité, pocit osobního růstu zažívaly ve větší míře první dvě skupiny lidí, druhá skupina zažívala největší pocit autonomie a druhá a třetí skupina zažívala větší pocit kontroly prostředí než první.

Myslíme si, že výsledky se mohou lišit právě proto, že jsme se neptali na to, jaký respondenti zažívají pocit osobní pohody, ale na to jak podle nich vypadá zralá osobnost. Je otázkou jaké bychom zjistili výsledky, kdybychom jim předložili hodnotící škálu osobní

pohody podle Carol Ryffové. Mohly by být podobné jako v jejím výzkumu nebo se odlišovat vzhledem k jinému kulturnímu prostředí nebo dalším okolnostem. V dalším výzkumu bychom to doporučovali.

I kdybychom se ovšem například respondentů ptali, zda si myslí, že je pro zralou osobnost důležitý pocit smyslu života a osobní růst, už bychom jim něco nabízeli a nám šlo především o to, jak podle nich vypadá zralá osobnost bez našeho ovlivňování. Chtěli jsme zjišťovat jejich mnohdy spontánní výpovědi, o tom, jaký si na zralou osobnost v průběhu života vytvořili názor. Jistým ovlivňováním již byla předložená adjektiva plynoucí z výpovědí respondentů z předešlých výzkumů zralosti (Kunová, 2006, 2007, Pokorný, 2005, Vrtělová, 2005).

Jak již bylo uvedeno zralou osobností se zabývalo několik kolegů již dříve. Nyní se podíváme blíže na jejich výzkumy. Vrtělová (2005) zkoumala osoby v důchodovém věku (63-95 let, 16 žen a 9 mužů). Výsledkem její práce bylo 80 adjektiv, která zařadila do čtyř kategorií, které dále dělila. Byly to oblasti (řazeno dle četností adjektiv, jak to uvádí autorka): 1) osobnost, 2) morální dimenze, 3) schopnosti, dovednosti, výkon a 4) genetická výbava. Podle respondentů v důchodovém věku je tedy zralá osobnost autonomní, má zkušenosti a vědomí vlastní účinnosti, má vysokou míru výkonových schopností a vysokou potřebu citových a sociálních kontaktů s druhými lidmi, umí dobře komunikovat s lidmi a značnou míru přikládají osobní a interpersonální morálce. Menší důraz kladou na emoční vyrovnanost, temperament a intelektové schopnosti.

Pokorný (2005) ve své diplomové práci zkoumal skupinu lékařů ve věku 24 až 61 let (13 mužů a 8 žen). Triangulací získal celkem 51 adjektiv, které rozdělil do tří rovin: osobní, vztahové a činnosti. Do první roviny zařadil faktory emocionality, charakteru, individuality a vitality, do druhé sociální cítění, komunikativnost a sociální adaptaci a do třetí činnost predisponující a facilitující. Lékaři nejčastěji popisovali zralou osobnost jako vyrovnanou, odpovědnou, rozvážnou, racionální (rozumnou), rozhodnou, zkušenou, sebekritickou a spolupracující.

Kunová (2006, 2007) ve své diplomové a rigorózní práci také zkoumala skupinu lékařů a to ve věku od 35 do 55 let (12 žen a 9 mužů) a nalezla 36 pozitivních charakteristik zralé osobnosti. Ve výpovědích těchto respondentů dominuje: zodpovědnost (8), zkušenost (7), inteligence, samostatnost (4). Dále se zde objevuje rozhodnost, spolehlivost, vyrovnanost (3), sebevědomí, cílevědomost, tolerantnost, sebekritičnost, moudrost (1). Objevily se i další charakteristiky, ale byly vždy jen po jedné odpovědi.

Při porovnání těchto výzkumů s naším je zřejmé, že studenti jednoznačně oproti všem ostatním respondentům preferovali to, že zralá osobnost podle nich ví, co chce od života. Takové výpovědi se u ostatních respondentů v takové míře nenašly. Jistě, u nich byla tato kategorie zastoupena adjektivem cílevědomý, ale to plně tuto naši kategorii nezastupuje. Která adjektiva se ve výpovědích studentů objevovala, můžete nalézt v tabulce 6.4 v příloze.

Dále pro lidi v důchodovém věku (Vrtělová, 2005) nebyla tak důležitá vyrovnanost typická pro kategorii *„stabilita“*, která je u našich respondentů silně zastoupena. Další rozdíl je také v požadavku na vzdělání, které je pro lidi v důchodovém věku oproti studentům důležité. V našem výzkumu se spontánně ve výpovědích objevil pouze dvakrát. Po předložení seznamu adjektiv jej uvedlo 5 respondentů.

Pro důchodce jsou také oproti studentům důležitější výkonové schopnosti, které zastupují adjektiva: disciplinovaný, pracovitý, praktický a rozhodný. Po předložení adjektiv je zaškrtlo jen málo studentů. Spontánně ve výpovědích se objevilo pouze adjektivum rozhodný a to u dvou respondentů.

Pro důchodce oproti studentům byl také důležitější požadavek afiliace, který Vrtělová (2005) popisuje následujícími adjektivy: altruistický, empatický, chápající, laskavý a soucitný. Ostatní oblasti jako samostatnost, soběstačnost, odpovědnost, morální dimenze a komunikační dovednosti se zdají pro obě skupiny podobně důležité.

Pro lékaře (Pokorný, 2005) je důležitější rozvaha, rozhodnost, sebekritičnost a spolupráce než pro studenty. Tyto charakteristiky se v jejich výpovědích také objevily, ale v menší míře. Pro lékaře stejně jako pro studenty je důležitá vyrovnanost, odpovědnost a zkušenost. Důležitost zodpovědnosti a zkušenosti uvádí také Kunová (2006). V dalších charakteristikách se na tom studenti zdají být podobně.

Na tomto místě chceme upozornit, že tato srovnání mohou být nepřesná, protože Vrtělová (2005) a Pokorný (2005) neuvádějí počet respondentů, u kterých se charakteristiky objevili, pouze konstatují důležitost či nedůležitost pro lékaře. Uvádějí četnosti adjektiv, ovšem ne respondentů. Také náš výzkumný vzorek byl o něco málo větší, což při tomto počtu respondentů je významný faktor.

4 ZÁVĚR

Oblast zralosti osobnosti není v psychologii dostatečně rozpracována, proto byla tato oblast zvolena pro tuto diplomovou práci. Mnoho autorů se nějakým způsobem zralostí zabývá, ale neexistuje jednotná koncepce. Cílem této práce bylo podívat se blíže na to, jak může vypadat zralá osobnost, jak ji vidí mladší generace studentů a zda se tyto výpovědi nějakým způsobem blíží humanistickým koncepcím. Protože teoretických přístupů je mnoho a najdeme v nich i nějaké chápání zralosti, i když terminologicky o zralosti přímo nemluví, rozhodli jsme se vybrat jeden směr – v našem případě humanistický a přístupy v něm obsažené jsme porovnávali s výpověďmi respondentů. Tento výzkum byl spíše explorační a považujeme jej za jeden z kroků pro vytvoření jednotné koncepce zralosti, tak jak tomu je u jiných psychologických pojmů.

V teoretické části jsme se zabývali zralostí jako takovou, jak se na ni pohlíží v české i zahraniční literatuře. Jednalo se o vývoj a utváření osobnosti – tedy pohled vývojové psychologie a v druhé části šlo o humanistické koncepce. Zjišťovali jsme, jak se na zralost dívají někteří autoři humanistického směru. Získali jsme výpovědi respondentů a ty jsme roztřídili podle kategorií z nich plynoucích. Kvalitativní obsahová analýza je popsána v praktické části tohoto výzkumu. Jsou zde uvedeny výsledky, které byly dále diskutovány. Vyplynulo z nich hned několik úvah.

Výpovědi studentů jsme se pokusili srovnat s humanistickými teoriemi. Z tohoto srovnání vyplývá, že u výpovědí studentů chybí hlubší přesah. Ve výpovědích studentů nebyla explicitně vyjádřena touha po osobním růstu ani po smysluplnosti života, které jsou tak typické pro humanistické teorie.

Podle nás tento výzkum přinesl takové poznání, že většina studentů klade rovnítko mezi zralost a dospělost a považuje je víceméně za synonyma. Myslíme si, že stojí za to pokračovat ve zkoumání zralosti a pátrat po tom, co si o ní myslí laická veřejnost. Podle nás by bylo vhodné se tímto směrem dále zabývat a podrobněji zmapovat například rozdíly v chápání zralosti mezi generacemi.

Během výzkumu jsme získali mnoho cenných charakteristik zralé osobnosti, jak ji vidí studenti ve věku 19-34 let. Myslíme si, že následné předložení adjektiv mělo dobrou myšlenku, ale bohužel adjektiva nepostihovala všechny oblasti, na které jsme se mohli ohledně zralé osobnosti zeptat. To se nám nyní s odstupem zdá škoda a myslíme si, že při dalším výzkumu by bylo vhodné, kromě předložení výsledků předcházejících studií,

předložit ještě další nápady ohledně zralé osobnosti, ke kterým by se potencionální respondenti mohli dále vyjádřit.

Pro budoucí exploraci se nám zdá zajímavý vývojový model osobnostní zralosti podle Loevingerové. Při studování literatury nás velmi zaujal a myslíme si, že by stálo za úvahu jeho přezkoumání na české populaci. Podobně nás zaujal multidimenzionální model osobní pohody podle Ryffové.

5 LITERATURA

1. Balcar, K. (1991). *Úvod do studia psychologie osobnosti.* Chrudim: MACH.
2. Bauer, J.J.& McAdams, D.P. (2004). Growth goals, maturity, and well-being [Electronic version]. *Developmental Psychology, 40 (1),* 114.
3. Bauer, J.J. & McAdams, D.P. (2004*).* Personal Growth in Adults' Stories of Life Transitions [Electronic version]. *Journal of Personality, 72 (3)*, 573–602.
4. Bauer, J.J., McAdams, D.P.& Sakaeda, A.R. (2005). Interpreting the good life: Growth memories in the lives of mature, happy people [Electronic version]. *Personality and Social Psychology, 88 (1),* 203.
5. Browning, D. (1987). Ego Development, Authoritarianism, and Social Status: An Investigation of the Incremental Validity of Loevinger's Sentence Completion Test (Short Form) [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 53 (1),* 113.
6. Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy.* Praha: ISV.
7. Coan, R.W. (1999). *Optimální osobnost a duševní zdraví. Hrdina, umělec, mudrc nebo světec?* Praha: Grada.
8. Cohn, L.D. & Westenberg, P.M. (2004). Intelligence and maturity: Meta-analytic evidence for the incremental and discriminant validity of Loevinger's measure of ego development [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 86 (5),* 760.
9. Čačka, O. (1997). *Psychologie vrstev osobnosti.* Brno: Masarykova univerzita.
10. Donnellan, M.B., Conger, R.D. & Burzette, R.G. (2007, January*).* Personality Development From Late Adolescence to Young Adulthood: Differential Stability, Normative Maturity, and Evidence for the Maturity-Stability Hypothesis. *Journal of Personality.* Retrieved February 28, 2008 from http://www.blackwell-synergy.com/doi/full/10.1111/j.1467-6494.2006.00438.x?prevSearch=allfield%3A%28humanistic%29
11. Drapela, V.J. (1997). *Přehled teorií osobnosti.* Praha: Portál.
12. Hall, C.S. & Lindzey, G. (1965). *Theories of Personality*. New York: John Wiley & sons., Inc.
13. Hall, C.S., Lindzey, G., Loehlin, J.C. & Manosevitz, M. (2002). *Úvod do teorií osobnosti.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

14. Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
15. Helson, R. & Roberts, B.W. (1994). Ego development and personality change in adulthood [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 66 (5),* 911.
16. Helson, R. & Wink, P. (1987). Two Conceptions of Maturity Examined in the Findings of a Longitudinal Study [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 53 (3)*, 531.
17. Hoskovec, J, Nakonečný, M. & Sedláková, M. (2003). *Psychologie XX. století.* Praha: Nakladatelství Karolinum.
18. Hrdlička, M., Kuric, J., Blatný, M. (2006). *Krize středního věku – úskalí a šance.* Praha: Portál.
19. Hy, L.X. & Loevinger, J. (1996). *Measuring ego development.* Retrieved March, 17 2008 from http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=27732707#
20. Inkles, A. & Leiderman, H. (1998). An approach to the study of psychosocial maturity: The development of a cross-national scale for adolescents [Electronic version]. *International Journal of Comparative Sociology, 39 (1),* 52 - 77.
21. John, O.P., Pals, J. & Westenberg, P.M. (1998). Personality prototypes and ego development: Conceptual similarities and relations in adult women [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 74 (4),* 1093 – 1109.
22. Keyes, C.L.M, Shmotkin, D. & Ryff, C.D. (2002). Optimizing Well-Being: The Empirical Encounter of Two Traditions [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psyychology, 82 (6),* 1007-1022.
23. King, L.A. (2001). The hard road to the good life: The happy, mature person [Electronic version]. *The Journal of Humanistic Psychology, 41 (1),* 51 - 73.
24. King, L.A. & Hicks, J. (2007). Whatever Happened to "What Might Have Been"? Regrets, Happiness, and Maturity [Electronic version]. *The American Psychologist. 62 (7),* 625.
25. Kirschenbaum, H. (2004). Carl Rogers's Life and Work: An Assessment on the 100th Anniversary of His Birth [Electronic version]. *Journal of Counseling and Development: JCD, 82 (1),* 116 - 125.
26. Kohoutek, R. (2001). *Poznávání a utváření osobnosti.* Brno: CERM.
27. Křivohlavý, J. (1994). *Mít pro co žít.* Praha: Návrat domů.
28. Křivohlavý, J. (2004). *Pozitivní psychologie.* Praha: Portál.

29. Kunová, R. (2006). *Zralost osobnosti jako psychologická kategorie* [Diplomová práce]. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Brno.
30. Kunová, R. (2007). *Zralost osobnosti jako psychologická kategorie* [Rigorózní práce]. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Brno.
31. Langmeier, J. & Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie.* Praha: Grada.
32. Leclerc, G., Lefrancois, R., Dubé, M., Hérbert, R. & Gaulin, P. (1998). *The Self-Actualization Concept: A Content Validation.* Journal of Social Behavior and Personality, 13 (1), 69-84.
33. Loevinger's Developmental Model of Personality. (n.d.) Retrieved March 17, 2008, from http://www.socialsciences.leidenuniv.nl/psychology/organisation/dev/special/personality-forum-theory.jsp
34. Maslow, A.H. (1982). *Toward a psychology of being.* New York: Van Nostrand Reinhold.
35. Mikšík, O. (2001). *Psychologická charakteristika osobností.* Praha: Karolinum.
36. Mikšík, O. (2007). *Psychologické teorie osobnosti.* Praha: Karolinum.
37. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada.
38. Nakonečný, M. (1995). *Průvodce dějinami psychologie.* Praha: SPN.
39. Newman, D.L., Tellegen, A. & Bochard, T.J.Jr. (1998). Individual differences in adult ego development: Sources of influence in twins reared apart [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 74 (4),* 985 - 996.
40. Noel, S. (2005) *Encyklopedie nejvýznamnějších psychologů.* Brno: Barrister & Principal.
41. Novy, D.M., Frankiewicz, D.J.F., Liberman, D., Overall, J.E.& Vincent, K.R. (1994). An Investigation of the Structural Validity of Loevinger's Model and Measure of Ego Development [Electronic version]. *Computational Statistics & Data Analysis,* 50 (4), 992-1015.
42. Nykl, L. (2004). *Pozvání do Rogerovské psychologie. Přístup zaměřený na člověka.* Brno: Barrister & Principal.
43. Pokorný, J. (2005) *Zralost osobnosti jako psychologická kategorie* [Diplomová práce]. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Brno.
44. Plháková, A. (2006). *Dějiny psychologie.* Praha: Grada.
45. Říčan, P. (2004). *Cesta životem.* Praha: Portál.

46. Rogers, C.R. (1959). „A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships, as Developed in the Client-centered Framework“ In: Koch, S.: *Psychology: A Study of a Science. Study I.Conceptuaaal a nd Systematic. Vol.3. Formulations of the Person and Social Context.* New York etc., McGraw-Hill s.184-256.
47. Rogers, C.R. (1996). *Ako byť sám sebou.* Bratislava: IRIS.
48. Rogers, C.R. (1999). *Klientom centrovaná terapia.* Modra: Persona.
49. Rogers, C.R. (1998). *Způsob bytí.* Praha: Portál.
50. Ryff, C.D. & Singer, B.H. (2006). Best news yet on the six-factor model of well-being [Electronic version]. *Social Science Research, 35 (4),* 1103.
51. Shaffer, J.B.P. (1978). *Humanistic psychology.* Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
52. Sheldon, K.M.& Kasser,T. (2001). Getting older, getting better? Personal strivings and psychological maturity across the life span [Electronic version]. *Developmental Psychology, 37 (4),* 491.
53. Schmutte, P.S. & Ryff, C.D. (1997). Personality and well-being: Reexamining methods and meanings [Electronic version]. *Journal of Personality and Social Psychology, 73 (3),* 549 -560.
54. Smékal, V. & Macek, P. (2002). *Utváření a vývoj osobnosti. Psychologické, sociální a pedagogické aspekty.* Brno: Barrister & Principal.
55. Smékal, V. (1985). *Přehled psychologie osobnosti.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
56. Syřišťová, E. a kol. (1972). *Normalita osobnosti.* Praha: Avicenum.
57. Švancara, J. (1981). *Kompendium vývojové psychologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
58. Tigon-Weaver, L.C., Vitunski, E.T. & Galambos, N.L. (2001). Five images of maturity in adolescence: What does "grown up" mean? [Electronic version]. *Journal of Adolescence, 24 (2),* 143.
59. Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie.* Praha: Portál.
60. Vrtělová, K. (2005). *Zralost osobnosti jako psychologická kategorie* [Diplomová práce]. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Brno.
61. Vymětal, J. & Rezková, V. (2001). *Rogerovský přístup k dospělým a dětem.* Praha: Portál.
62. Westenberg, P.M., Blasi, A. & Cohn, L.D. (1998). *Personality development: Theoretical, Empirical, and Clinical Investigations of Loevinger's Conception of Ego*

Development. Retrieved February 17, 2008, from http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=54862577

63. White, M.S. (1985) Ego development in adult women [Electronic version]. *Journal of Personality 53 (4)* , 561–574

64. Women's Intellectual Contributions to the Study of Mind and Society. Jane Loevinger. (n.d.). Retrieved March 17, 2008, from http://www.webster.edu/~woolflm/loevinger.html

6 PŘÍLOHY

6.1 Tabulky

Tabulka 6.1 Výsledky obsahové analýzy

charakteristika	*počet*	*respondenti*
1. ví, co chce od života	**23**	**1,2,3,4,7,8,9,10,11,12, 14 15,16,18,19,20,21,22,24,25,26,27,28**
ví, co chce (od života)	14	2,4,7,11,14,15,16,18,19,20,21,22,24,25,27,28
klade si cíle	5	14,16,25
jde si za tím, co chce	5	7,15,19,25,28
snaží se dosáhnout cíle	4	3,8,14,16
má to srovnané	4	2,8,12,24
cílevědomý	3	9,22,28
má v tom jasno	3	7,9,12
ambiciózní (zdravě)	2	16,24
má to uspořádané	2	2,10,
plány (životní)	2	2,3
ví, co chce, jak toho dosáhne a co mu k tomu pomůže	2	26,27
buduje pevný vztah, rodinu	1	15
snaží se oblasti práce a rodiny zařídit podle svých představ	1	7
má vyjasněnou životní dráhu	1	21
přemýšlí o životě	1	1
připravený na život	1	3
ví, co ho zajímá	1	12
ví, co chce v životě dokázat	1	9
ví, co od života čeká, do čeho se pustit	1	1
ví, kam směřuje	1	24
ví, kdy je čas založit rodinu	1	14
2. stabilita	**21**	**1,3,4,5,7,8,10,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23, 24,25,27,28**
vyrovnaný	13	3,5,7,10,13,16,18,20,21,22,23,24,25
klidný	3	3,18,22
nepodléhá tolik vlivu ostatních*	3	13,16,19
psychicky stabilní	3	14,16,19
není labilní	2	8,1
psychicky silný	2	24,28
životní zázemí	2	24,28
dokáže reagovat bez emocí, s chladnou hlavou	1	21
emocionálně vyrovnaný	1	7
emocionálně vyspělý	1	4

	je na tom psychicky dobře	1	15
	nemění příliš často názory	1	18
	nenechá se ovlivnit afekty, výkyvy	1	13
	není rozkolísaný	1	21
	není výbušný	1	10
	srovnaný osobní život a vztahy	1	20
	vyvážený	1	20
	žije klidný život	1	7
3.	**zkušenosti**	**15**	**1,2,3,6,8,13,16,18,19,20,22,24,25,26,27**
	má zkušenosti	14	1,2,3,6,8,13,18,19,20,22,24,25,26,27
	dokáže využít co se naučil	1	13
	už něco prožil	1	3
	ví, jak to v životě chodí	1	26
	záleží, co mu život přinese	1	18
4.	**zodpovědnost**	**15**	**1,3,4,5,6,7,8,13,14,15,1722,25,26,28**
	zodpovědný (za sebe)	9	3,5,6,7,8,13,17,22,26
	charakterní	3	1,15,28
	zodpovědný (za druhé)	2	13,17
	dokáže se postarat o druhé	2	1,14
	má utvořeny mantinely	2	22
	neutíká před problémy, všemu se staví rovnou	2	4
	chová se rozumně	2	1,8
	dokáže se svobodně rozhodnout	1	17
	je na něj spolehnutí	1	3
	když se nedaří dosáhnout cílů, nesvádí to na ostatní, pokud to není jejich vina a snaží se s tím vyrovnat	1	14
	schopná dodržet závazky	1	25
	umí hospodařit s penězi, chápe jejich hodnotu	1	15
	umí přijmout následky svého chování	1	22
	uvědomuje si následky svého jednání	1	17
	zralý se rozhodovat zodpovědně	1	8
5.	**vyhraněnost**	**15**	**2,5,7,8,12,13,16,17,18,19,21,22,23,24,28**
	vlastní názor	5	16,17,19,21,22,28
	má srovnané hodnoty	4	5,18,23,28
	má to srovnané*	4	2,8,12,24
	nehledá už další možnosti	1	7
	vyhraněný	1	16
	zralé hodnoty	1	13
	zralý názor	1	18
	životní názor	1	5
6.	**sociální vyspělost**	**12**	**3,4,13,15,16,17,22,23,2425,26,28**
	chápe normy společnosti	2	15,17
	má dobré vztahy	2	16,24
	umí jednat s lidmi	2	13,22
	dobré chování, jednání s lidmi	2	17,26
	dokáže druhé vyslechnout	1	28

	dokáže řešit problémy s jinýma lidmi a přijmout, když s ním mají problém	1	24
	dokáže se sžít s ostatními	1	24
	dovede odhadnout lidi kolem sebe	1	28
	je komunikativně schopná dojít k závěru když s někým něco řeší	1	25
	má malou skupinu lidí, kteří si pomáhají při problémech	1	24
	má sociální znalosti a zkušenosti	1	13
	nemá problémy v sociální oblasti	1	23
	sociálně družný	1	22
	společensky vyspělý	1	4
	umí pomoci ostatním	2	6,27
	umí komunikovat s lidmi	1	22
	začleněný, socializovaný, má určitou roli ve společnosti	1	3
7.	**samostatnost**	**11**	**1,5,6,8,14,15,16,17,18,19,26,27**
	dokáže se o sebe postarat	6	1,5,6,14,15,16
	samostatný	3	1,6,26
	finančně se zabezpečí	2	1,5
	psychická nezávislost na rodičích	2	15,18
	dokáže si najít místo v životě	1	1
	dokáže řešit problémy běžného dne	1	17
	dokáže řešit své problémy	1	27
	dokáže se osamostatnit	1	8
	nedává tolik důraz na názor ostatních	1	19
	schopen uvažovat sám za sebe	1	19
	schopný o sobě rozhodovat	1	6
	zajistí se ekonomicky	1	6
8.	**otevřenost**	**9**	**12,13,15,17,18,22,23,24,28**
	vnímá své okolí	3	15,22,28
	má rozhled	2	17,28
	zájem o okolí	2	17,22
	dokáže přijmout názor někoho jiného	1	23
	dokáže si udělat legraci sám ze sebe	1	24
	kongruentní	1	13
	nic neskrývá	1	18
	otevřeně se baví	1	22
	otevřenost, zvídavost	1	22
	otevřený ke světu a lidem	1	22
	upřímný	1	24
	vnímá spoustu podnětů	1	12
9.	**sebepoznání**	**9**	**5,10,13,14,15,16,22,24,25**
	našel sám sebe*	2	5,16
	nehádá se (ve smyslu, už se našel)	2	14,24
	má náhled sám na sebe*	1	13
	zná své hranice*	1	25
	sebereflektivní	1	22
	umí přijmout kritiku	1	22
	vnímavý k sobě*	1	15

	vyzná se v sobě*	1	25
	zná sám sebe*	1	10
10.	**tolerance**	**8**	**12,14,16,21,22,24,25,28**
	tolerantní	4	16,24,25,28
	respektující	3	12,24,28
	dokáže změnit názor*	2	24,26
	umí udělat kompromis*	2	24,25
	dokáže se přizpůsobit	1	24
	dokáže se rozhodnout, aby nikomu neublížil	1	21
	neprosazuje svoji za každou cenu	1	25
	ohleduplný	1	24
	umí odstoupit, když nemá pravdu	1	24
	umí přijmout porážku	1	28
11.	**dospělost**	**7**	**3,11,12,16,18,26,28**
	dospělý	2	16,26
	nechová se jako dítě	2	11,12
	dospěje	1	28
	není dítětem	1	18
	vyspělý, usazený	1	3
12.	**neustále se vyvíjí**	**7**	**1,3,13,16,20,24,26**
	neustále se vyvíjí	5	3,13,20,24,26
	neustále se učí, obohacuje se o další věci	1	1
	snaží se stále vylepšit svou osobnost	1	16
13.	**jedná s rozmyslem**	**5**	**1,2,13,23,27**
	nejedná zbrkle	2	1,13
	přemýšlí nad tím, co dělá	2	1,2
	nedělá hlouposti	1	1
	nezmatkuje	1	27
	přiměřeně reaguje	1	23
	zralá úvaha	1	23
14.	**realističnost**	**5**	**13,14,16,20,24**
	dokáže si přiznat chyby	2	14,16
	reálné cíle	2	14,24
	realistický	2	20,24
	nebere si nekonstruktivní kritiku	1	16
	není zklamaný, když něco nevyjde	1	20
	netrápí se kvůli něčemu, co nezmění	1	20
	schopnost sebekritiky	1	13
15.	**dokáže obhájit svůj názor**	**4**	**12,19,22,26**
	dokáže si stát za svým názorem	2	19,26
	dokáže prosadit svůj názor	1	12
	umí obhájit svůj názor	1	22
16.	**rozvinutost**	**4**	**9,10,12,23**
	vyvinutý	3	9,10,23
	rozvinutý po všech stránkách	1	12
17.	**sebevědomí**	**4**	**5,19,21,24**
	sebevědomý (zdravě)	3	5,21,24
	sebejistý	1	19
18.	**spokojenost**	**4**	**5,7,10,16**
	spokojený	1	16
	sám se sebou spokojený	1	10
	spokojený se životem	1	10

	vyrovnaný, smířený se svými chybami	1	5
	spokojený s tím, co chce dělat	1	7
19.	**může vybočovat z většinového mínění**	**3**	**12,19,28**
	nepodléhá stereotypu	2	12,28
	může vybočovat z většinového mínění	1	19
20.	**další charakteristiky**	**16**	**1,2,4,5,12,13,16,17,18, 19,21,22,24,26,27,28**
	inteligence	4	4,12,24,26
	asertivní	3	21,22,27
	nemusí mít vzdělání	3	16,22,28
	inteligence být nemusí	2	17,22
	rozhodný	2	19,21
	vzdělání	2	1,13
	energický	1	16
	charisma	1	18
	kompromis s tím moc nesouvisí	1	16
	nemusí mít postavení	1	18
	orientuje se ve složitých životních situacích	1	21
	pracovní postavení	1	5
	stabilní práce	1	2
	vědomosti	1	26
	znalosti	1	1
	citlivý	1	22

Tabulka 6.2 Zařazení výpovědí do kategorií podle Carol Ryffové

1.	**sebeakceptace, sebepřijetí**	**21**	**1,3,4,5,7,8,10,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23 ,24,25,27,28**
	stabilita	**21**	**1,3,4,5,7,8,10,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23,24 ,25,27,28**
	vyrovnaný	13	3,5,7,10,13,16,18,20,21,22,23,24,25
	klidný	3	3,18,22
	nepodléhá tolik vlivu ostatních	3	13,16,19
	psychicky stabilní	3	14,16,19
	není labilní	2	8,1
	psychicky silný	2	24,28
	životní zázemí	2	24,28
	dokáže reagovat bez emocí, s chladnou hlavou	1	21
	emocionálně vyrovnaný	1	7
	emocionálně vyspělý	1	4
	je na tom psychicky dobře	1	15
	nemění příliš často názory	1	18
	nenechá se ovlivnit afekty, výkyvy	1	13
	není rozkolísaný	1	21
	není výbušný	1	10
	srovnaný osobní život a vztahy	1	20
	vyvážený	1	20
	žije klidný život	1	7

	sebevědomí	**4**	**5,19,21,24**
	sebevědomý (zdravě)	3	5,21,24
	sebejistý	1	19
	spokojenost	**4**	**5,7,10,16**
	spokojený	1	16
	sám se sebou spokojený	1	10
	spokojený se životem	1	10
	vyrovnaný, smířený se svýma chybama	1	5
	spokojený s tím, co chce dělat	1	7
2.	**osobní růst**	**7**	**1,3,13,16,20,24,26**
	neustále se vyvíjí	**7**	**1,3,13,16,20,24,26**
	neustále se vyvíjí	5	3,13,20,24,26
	neustále se učí, obohacuje se o další věci	1	1
	snaží se stále vylepšit svou osobnost	1	16
3.	**smysl života**	**0**	**-**
	-	-	-
4.	**pozitivní vztahy s druhými**	**19**	**1,3,4,6,12,13,14,15,16,17,18,21,22,23,24,25,26,27,28**
	sociální vyspělost	**12**	**3,4,6,13,15,16,17,22,23,2425,26,27,28**
	dobré chování, jednání s lidmi	2	17,26
	chápe normy společnosti	2	15,17
	má dobré vztahy	2	16,24
	umí jednat s lidmi	2	13,22
	umí pomoci ostatním	2	6,27
	dokáže druhé vyslechnout	1	28
	dokáže řešit problémy s jinýma lidma a přijmout, když s ním mají problém	1	24
	dokáže se sžít s ostatními	1	24
	dovede odhadnout lidi kolem sebe	1	28
	je komunikativně schopná dojít k závěru když s někým něco řeší	1	25
	má malou skupinu lidí, kteří si pomáhají při problémech	1	24
	má sociální znalosti a zkušenosti	1	13
	nemá problémy v sociální oblasti	1	23
	sociálně družný	1	22
	společensky vyspělý	1	4
	umí komunikovat s lidmi	1	22
	začleněný, socializovaný, má určitou roli ve společnosti	1	3
	otevřenost	**9**	**12,13,15,17,18,22,23,24,28**
	vnímá své okolí	3	15,22,28
	má rozhled	2	17,28
	zájem o okolí	2	17,22
	dokáže přijmout názor někoho jiného	1	23

	dokáže si udělat legraci sám ze sebe	1	24
	kongruentní	1	13
	nic neskrývá	1	18
	otevřeně se baví	1	22
	otevřenost, zvídavost	1	22
	otevřený ke světu a lidem	1	22
	upřímný	1	24
	vnímá spoustu podnětů	1	12
	tolerance	**8**	**12,14,16,21,22,24,25,28**
	tolerantní	4	16,24,25,28
	respektující	3	12,24,28
	dokáže změnit názor	2	24,26
	umí udělat kompromis	2	24,25
	dokáže se přizpůsobit	1	24
	dokáže se rozhodnout, aby nikomu neublížil	1	21
	neprosazuje svoji za každou cenu	1	25
	ohleduplný	1	24
	umí odstoupit, když nemá pravdu	1	24
	umí přijmout porážku	1	28
5.	**kontrola prostředí**	**23**	**1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,17,18,19,21,22,23,24,25,26,28**
	vyhraněnost	**15**	**2,5,7,8,12,13,16,17,18,19,21,22,23,24,28**
	vlastní názor	5	16,17,19,21,22,28
	má srovnané hodnoty	4	5,18,23,28
	má to srovnané*	4	2,8,12,24
	nehledá už další možnosti	1	7
	vyhraněný	1	16
	zralé hodnoty	1	13
	zralý názor	1	18
	životní názor	1	5
	zodpovědnost	**15**	**1,3,4,5,6,7,8,13,14,15,1722,25,26,28**
	zodpovědný (za sebe)	9	3,5,6,7,8,13,17,22,26
	charakterní	3	1,15,28
	zodpovědný (za druhé)	2	13,17
	dokáže se postarat o druhé	2	1,14
	má utvořeny mantinely	2	22
	neutíká před problémy, všemu se staví rovnou	2	4
	chová se rozumně	2	1,8
	dokáže se svobodně rozhodnout	1	17
	je na něj spolehnutí	1	3
	když se nedaří dosáhnout cílů, nesvádí to na ostatní, pokud to není jejich vina a snaží se s tím vyrovnat	1	14
	schopná dodržet závazky	1	25

	umí hospodařit s penězi, chápe jejich hodnotu	1	15
	umí přijmout následky svého chování	1	22
	uvědomuje si následky svého jednání	1	17
	zralý se rozhodovat zodpovědně	1	8
	samostatnost	**11**	**1,5,6,8,14,15,16,17,18, 19,26,27**
	dokáže se o sebe postarat	6	1,5,6,14,15,16
	samostatný	3	1,6,26
	finančně se zabezpečí	2	1,5
	psychická nezávislost na rodičích	2	15,18
	dokáže si najít místo v životě	1	1
	dokáže řešit problémy běžného dne	1	17
	dokáže řešit své problémy	1	27
	dokáže se osamostatnit	1	8
	nedává tolik důraz na názor ostatních	1	19
	schopen uvažovat sám za sebe	1	19
	schopný o sobě rozhodovat	1	6
	zajistí se ekonomicky	1	6
	jedná s rozmyslem	**5**	**1,2,13,23,27**
	nejedná zbrkle	2	1,13
	přemýšlí nad tím, co dělá	2	1,2
	nezmatkuje	1	27
	přiměřeně reaguje	1	23
	zralá úvaha	1	23
	další charakteristiky	**5**	**2,5,16,19,21**
	energický	1	16
	orientuje se ve složitých životních situacích	1	21
	pracovní postavení	1	5
	stabilní práce	1	2
	rozhodný	2	19,21
6.	**autonomie**	**26**	**1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,18,19, 20,21,22,24,25,26,27,28**
	ví, co chce od života	**23**	**1,2,3,4,7,8,9,10,11,12,14 15,16,18,19,20,21,22,24,25,26,27,28**
	ví, co chce (od života)	14	2,4,7,11,14,15,16,18,19,20,21,22,24,25,27,28
	klade si cíle	5	14,16,25
	jde si za tím, co chce	5	7,15,19,25,28
	snaží se dosáhnout cíle	4	3,8,14,16
	má to srovnané*	4	2,8,12,24
	cílevědomý	3	9,22,28
	má v tom jasno	3	7,9,12
	ambiciózní (zdravě)	2	16,24
	má to uspořádané	2	2,10,
	plány (životní)	2	2,3
	ví, co chce, jak toho dosáhne a co mu k tomu pomůže	2	26,27

	buduje pevný vztah, rodinu	1	15
	snaží se oblasti práce a rodiny zařídit podle svých představ	1	7
	má vyjasněnou životní dráhu	1	21
	přemýšlí o životě	1	1
	připravený na život	1	3
	ví, co ho zajímá	1	12
	ví, co chce v životě dokázat	1	9
	ví, co od života čeká, do čeho se pustit	1	1
	ví, kam směřuje	1	24
	ví, kdy je čas založit rodinu	1	14
	zkušenosti	**15**	**1,2,3,6,8,13,16,18,19,20,22,24,25,26,27**
	má zkušenosti	14	1,2,3,6,8,13,18,19,20,22,24,25,26,27
	dokáže využít co se naučil	1	13
	už něco prožil	1	3
	ví, jak to v životě chodí	1	26
	záleží, co mu život přinese	1	18
	sebepoznání	**9**	**5,10,13,14,15,16,22,24,25**
	našel sám sebe	2	5,16
	nehádá se (ve smyslu, už se našel)	2	14,24
	citlivý	1	22
	má náhled sám na sebe	1	13
	zná své hranice	1	25
	sebereflektivní	1	22
	umí přijmout kritiku	1	22
	vnímavý k sobě	1	15
	vyzná se v sobě	1	25
	zná sám sebe	1	10
	dospělost	**7**	**3,11,12,16,18,26,28**
	dospělý	2	16,26
	nechová se jako dítě	2	11,12
	dospěje	1	28
	není dítětem	1	18
	vyspělý, usazený	1	3
	dokáže obhájit svůj názor	**4**	**12,19,22,26**
	dokáže si stát za svým názorem	2	19,26
	dokáže prosadit svůj názor	1	12
	umí obhájit svůj názor	1	22
7.	**nezařazeno**	**19**	**1,4,6,9,10,12,13,14,16,17,18,19,20,22,23,24,25,27,28**
	realističnost	**5**	**13,14,16,20,24**
	dokáže si přiznat chyby	2	14,16
	reálné cíle	2	14,24
	realistický	2	20,24
	nebere si nekonstruktivní kritiku	1	16
	není zklamaný, když něco nevyjde	1	20
	netrápí se kvůli něčemu, co nezmění	1	20

	schopnost sebekritiky	1	13
	rozvinutost	**4**	**9,10,12,23**
	vyvinutý	3	9,10,23
	rozvinutý po všech stránkách	1	12
	může vybočovat z většinového mínění	**3**	**12,19,28**
	nepodléhá stereotypu	2	12,28
	může vybočovat z většinového mínění	1	19
	další charakteristiky	**12**	**1,4,12,13,16,17,18,22,24,25,27,28**
	inteligence	4	4,12,24,26
	asertivní	3	21,22,27
	nemusí mít vzdělání	3	16,22,28
	inteligence být nemusí	2	17,22
	vzdělání	2	1,13
	charisma	1	18
	kompromis s tím moc nesouvisí	1	16
	nemusí mít postavení	1	18
	vědomosti	1	26
	znalosti	1	1

Tabulka 6.3 Shrnutí otázek

resp.	*věk*	*pohlaví*	*ročník*	*praxe*	*musí každý dozrát?*	*věková hranice zralosti*	*je důležitá zralost pro učitele?*	*vlastní zralost*
1	25	žena	5.	ano	do určitého stupně	individuální	zůstat trochu nezralý, přiblíží ho to dětem	ne
2	21	žena	2.	ne	ano	okolo 30	ano	ne
3	21	muž	3.	ne	ne	ne, ženy dozrávají dříve	ano	ne
4	20	žena	2.	ne	ano	individuální	ano	částečně, na dobré cestě, 90%
5	29	žena	1.	ne	ne	ženy po 30, muži později	trochu dětské dušičky, nezkostnatět	ještě mi něco chybí
6	22	žena	3.	ne	ne	ne	ano	blížím se
7	24	žena	1. (navaz. Mgr.)	ne	dozraje v určitých oblastech	25-30	ano	ne
8	21	žena	2.	ne	ne	individuální	ano	někdy ano, ale…
9	22	muž	3.	ne	ano	po 20. roce	ano	ještě to chvilku potrvá
10	20	žena	2.	ne	ne	individuální	ano	ani zralá ani nezralá

11	20	žena	2.	ne	ne	individuální	ano	ne
12	26	muž	5.	ano	ne	18-19	v určitých oblastech zachovat stupeň nezralosti - dětský pohled na věc	ano
13	24	žena	5.	ano	ne	okolo 30	ano	zraju
14	20	žena	1.	ne	ne	individuální	ano	úplně ne, ještě mi chybí…
15	20	žena	1.	ano	ne	20-22	je to spíš na škodu - má se umět bavit s dětmi	ano
16	21	žena	2.	ne	ne	po 20. roce	ano	ano, ještě to není dokonalé…
17	25	žena	1.	ne	ne	individuální	ano	ano, ne úplně zralá
18	21	žena	2.	ne	ano	ne	ano	ano, jak v čem, ne úplně
19	24	žena	2.	ne	ne	20-25	ano	ano, ne na 100%
20	25	žena	5.	ano	ne	individuální	ano	ano
21	32	muž	1. (dokt. st.)	ano	měl by	po 20. roce	ano	ano
22	26	žena	5.	ano	měl by, nemusí	okolo 30	ano	ano, ne úplně, blížím se
23	24	žena	1. (dokt. st.)	ano	ne	ne	ano	ne
24	22	žena	3.	ne	zralost není cílem	proces zrání není nikdy ukončen, možná v 70-80 letech	jak v čem - mít to srovnané a neustrnout	ani zralá ani nezralá, na cestě ke zralosti
25	34	žena	1.	ne	měl by, nemusí	ne	být vyrovnaný, nezralý ve smyslu hravý, ale znát hranice	z 80%
26	25	žena	2.	ne	ne	individuální	ano	ano
27	19	žena	1.	ne	ano	individuální	ano	ne
28	19	žena	1.	ne	ne	do 30 let	ano	ne úplně

Tabulka 6.4 Adjektiva

pořadí	*adjektivum*	*počet označení*	*respondenti*
1	adaptovaný	0	-
2	adekvátně reagující	12	5,6,7,8,12,13,14,17,23,24,25,28
3	altruistický	4	3,9,13,19,
4	ambiciózní	1	18
5	asertivní	9	6,9,16,18,19,22,23,24,27
6	cílevědomý	8	8,9,14,15,19,21,25,28
7	citlivý	5	3,4,12,18,21,
8	čestný	9	12,13,14,15,18,19,20,21,28
9	disciplinovaný	4	6,15,21,25
10	diskrétní	4	19,21,22,28
11	dokonalý	0	-
12	emocionálně vyrovnaný	20	2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,14,16,17,19,20,21,23,24,25,27
13	empatický	7	4,6,8,13,17,24,28
14	energický	1	18
15	flexibilní	3	6,12,17,
16	hodný	0	-
17	hrdý	0	-
18	chápající	3	2,6,18
19	charakterní	14	5,6,10,12,14,15,16,17,18,21,24,25,27,28
20	charismatický	0	-
21	inteligentní	8	2,4,5,14,18,21,25,26
22	jedinečný	1	19
23	klidný	1	3
24	komunikativní	5	2,10,18,22,24
25	konstruktivní	2	12,25
26	laskavý	1	18
27	logický	0	-
28	mírumilovný	1	28
29	morální	13	2,6,7,8,9,11,12,15,17,21,23,25,28
30	moudrý	7	1,2,4,9,12,13,14,
31	mravní	6	1,4,6,9,15,18,
32	nápomocný	2	6,18,
33	naslouchající	5	4,18,21,22,
34	názorově stálý	9	2,4,8,10,16,17,22,23,25,
35	nebojácný	0	-
36	nesobecký	5	6,7,11,18,22
37	nezávislý	7	1,2,6,8,9,15,25,
38	normální	0	-
39	obětavý	1	12
40	objektivní	7	6,7,10,11,19,20,24
41	oblíbený	0	-
42	odpovědný	12	4,6,8,11,13,15,16,17,21,22,25,27
43	odvážný	0	-
44	ohleduplný	9	6,8,11,15,17,18,22,24,25
45	ochotný	1	12
46	opatrný	0	-
47	optimistický	4	18,19,22,28
48	orientující se	3	2,11,22,
49	otevřený	5	6,13,18,22,24

50	ovládající se	12	3,6,7,8,10,11,17,21,23,25,27,28
51	poctivý	2	12,15,
52	pohotový	0	-
53	pomáhající	5	4,6,12,15,18
54	pořádný	1	15
55	pracovitý	3	14,15,28
56	praktický	0	-
57	pravdomluvný	6	3,4,14,18,21,22,
58	prospěšný	0	-
59	přátelský	0	-
60	předvídavý	1	13
61	přímý	1	18
62	přirozený	8	2,5,7,14,18,20,21,28
63	přizpůsobený	1	13
64	přizpůsobivý	6	6,11,12,17,21,25
65	psychicky silný	12	3,4,5,6,10,14,16,17,20,23,24,27
66	racionální	4	8,18,25,27
67	realistický	6	2,9,18,20,23,25
68	rozhodný	4	13,17,24,25
69	rozumný	5	4,8,14,20,24
70	rozvážný	4	15,17,20,28
71	samostatný	8	4,6,10,11,16,17,26,28
72	sebekritický	15	2,3,6,10,11,13,14,17,21,22,23,24,25,27,28
73	sebevědomý	6	1,5,6,20,27,28
74	schopný	1	18
75	slušný	2	12,14,
76	smířený	1	23
77	snášenlivý	4	15,17,25,28
78	snaživý	0	-
79	soběstačný	4	6,10,18,27
80	soucitný	1	4
81	spokojený	2	7,20,
82	spolehlivý	12	3,4,6,7,10,11,14,15,17,18,20,23,28
83	spolupracující	1	25
84	spravedlivý	8	4,6,10,11,12,13,22,23
85	starostlivý	1	15
86	svědomitý	5	3,6,10,14,17,
87	svobodný	2	4,7,
88	šetrný	0	-
89	šťastný	1	5
90	taktní	4	11,21,22,28
91	tolerantní	12	2,6,8,12,14,15,17,18,20,21,25,27
92	trpělivý	2	18,28
93	tvořivý	4	4,12,13,19,
94	ukotvený	1	8
95	upřímný	3	18,22,28
96	uvědomělý	5	5,17,22,23,25
97	uznalý	1	28
98	vděčný	0	-
99	věcný	0	-
100	velkorysý	0	-
101	věrný	3	2,14,23

102	vitální	1	18
103	vlídný	0	-
104	vnímavý	8	4,11,17,18,20,22,25,28
105	vstřícný	1	22
106	vyhraněný	0	-
107	výjimečný	0	-
108	vyrovnaný	17	2,4,5,6,7,10,13,14,16,17,18,20,22,23,25,27,28
109	vyspělý	6	4,6,9,21,25,26
110	vyvážený	3	2,22,23
111	vzdělaný	5	4,13,16,18,19
112	zásadový	4	7,11,21,28
113	zkušený	10	2,3,9,19,20,22,23,24,25,26
114	zodpovědný	19	1,4,6,7,9,10,11,12,13,14,15,16,17,21,22,23,24,25,27
115	zvídavý	4	12,13,22,24

Tabulka 6.5 Rozdělení adjektiv podle kategorií

charakteristika	*počet kategorie*	*počet adjektiva*
1. ví, co chce od života	**23**	**9**
cílevědomý		8
ambiciózní		1
2. stabilita	**21**	**24**
emocionálně vyrovnaný		20
vyrovnaný		17
psychicky silný		12
ovládající se		12
názorově stálý		9
vyvážený		3
klidný		1
smířený		1
ukotvený		1
3. zkušenosti	**15**	**10**
zkušený		10
4. zodpovědnost	**15**	**27**
zodpovědný		19
charakterní		14
morální		13
adekvátně reagující		12

	odpovědný		12
	čestný		9
	mravní		6
	svědomitý		5
	uvědomělý		5
	disciplinovaný		4
	zásadový		4
5.	**vyhraněnost**	**15**	**0**
	vyhraněný		0
6.	**sociální vyspělost**	**12**	**19**
	empatický		7
	komunikativní		5
	naslouchající		5
	nesobecký		5
	pomáhající		5
	altruistický		4
	chápající		3
	nápomocný		2
	laskavý		1
	obětavý		1
	ochotný		1
	přizpůsobený		1
	spolupracující		1
	starostlivý		1
	vstřícný		1
	adaptovaný		0
7.	**samostatnost**	**11**	**16**
	samostatný		8
	nezávislý		7
	soběstačný		4
8.	**otevřenost**	**9**	**12**
	přirozený		8
	otevřený		5
	upřímný		3
	přímý		1
9.	**sebepoznání**	**9**	**-**
	-	-	-
10.	**tolerance**	**8**	**-**
	tolerantní		12
	ohleduplný		9
	přizpůsobivý		6
	taktní		4
	soucitný		1
11.	**dospělost**	**7**	**6**
	vyspělý		6
12.	**neustále se vyvíjí**	**7**	**-**

	-	-	-
13.	**jedná s rozmyslem**	**5**	**11**
	moudrý		7
	rozvážný		4
	předvídavý		1
	opatrný		0
14.	**realističnost**	**5**	**11**
	realistický		6
	rozumný		5
	racionální		4
15.	**dokáže obhájit svůj názor**	**4**	**1**
	energický		1
16.	**rozvinutost**	**4**	**-**
	-	-	-
17.	**sebevědomý**	**4**	**6**
	sebevědomý		6
18.	**spokojenost**	**4**	**2**
	spokojený		2
19.	**může vybočovat z většinového mínění**	**3**	**1**
	jedinečný		1
20.	**další charakteristiky**	**16**	**26**
	sebekritický		15
	spolehlivý		12
	asertivní		9
	inteligentní		8
	spravedlivý		8
	vnímavý		8
	objektivní		7
	pravdomluvný		6
	citlivý		5
	vzdělaný		5
	diskrétní		4
	optimistický		4
	rozhodný		4
	snášenlivý		4
	tvořivý		4
	zvídavý		4
	flexibilní		3
	orientující se		3
	pracovitý		3
	věrný		3
	konstruktivní		2
	poctivý		2
	slušný		2
	spokojený		2
	svobodný		2
	trpělivý		2
	energický		1

mírumilovný		1
pořádný		1
schopný		1
šťastný		1
uznalý		1
vitální		1
dokonalý		0
hodný		0
hrdý		0
charismatický		0
logický		0
nebojácný		0
normální		0
oblíbený		0
odvážný		0
pohotový		0
praktický		0
prospěšný		0
přátelský		0
snaživý		0
šetrný		0
vděčný		0
věcný		0
velkorysý		0
vlídný		0
výjimečný		0

6.2 Přepis rozhovorů

1. Studentka 5. ročníku, 25 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost. Člověk, který dokáže už přemýšlet o životě. Ví, co od toho života čeká, a ví, do čeho se chce pustit. Zralá osobnost asi taky i v souvislosti s jednáním s ostatními. Ví, co si může dovolit, ví, kde končí jeho svoboda a začíná svoboda ostatních.

T: Můžeš mi k tomu ještě něco říct?

R: Je to člověk, který se o sebe dokáže postarat. Například já ještě zralá osobnost nejsem, protože pořád potřebuji za někým jít, poradit se, aby mi něco vysvětlil. A nevím, jestli někdo o sobě může říci, že už je zralá osobnost, protože se člověk pořád učí. Nevím, jestli někdo dospěje do stádia absolutní zralosti, to je asi moc… to myslím, že taky nejde.

T: Jak vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá… To by asi zase mohl být kdokoliv, protože když není, nikdo není absolutně zralej, tak je hypoteticky nezralá osobnost. Člověk, kterej si nedokáže sám najít místo v životě, člověk, který se nedokáže o sebe postarat po té finanční stránce nebo stránce i nějakého toho dalšího zabezpečení. Člověk, který se nedokáže postarat o ostatní. Může se to týkat i té sociální sféry. Chování vůči ostatním, kdy třeba má potřebu se zviditelňovat. Když to vezmu třeba ve škole, tak vím, kdo fakt uvažuje, že má potřebu se zviditelnit. Někdo se prosazuje znalostma, někdo tím, že provokuje, vykřikuje, skáče po lavicích a podobně. To je taky nezralá osobnost, protože kdyby byl zralej, tak mu docvakne, že toto není chování, který je hodnocený kladně, ale spíš záporně. Kdyby byl člověk jako úplně zralej a ke všemu přistupoval přemýšlivě, uvažoval o tom – mám to udělat, nemám to udělat, tak by to bylo jedině dobře. Nedělal by třeba takové hlouposti. To taky jako s tou zralostí souvisí. Chození na diskotéky. Kdyby byl někdo zralej, půjde si zablbnout? Zralej člověk si uvědomuje spoustu věcí. Člověk se ponižuje, když se opije, a pak se takle předvádí, pak se mu někdo směje, posmívá. Zralej člověk bude přemýšlet, jak vnímá takového křepčícího člověka okolí. Já si zralého člověka, zralou osobnost představuji jako člověka, který nad vším uvažuje, přemýšlí. Nejedná zbrkle. A to, že se někdo na té diskotéce najednou odváží, to je podle mě taky takovej projev zbrklosti. Protože někdo se odvázal, pak o tom přemýšlel a došel k názoru, že se mu řádit nechce. Nebo neznám

nikoho, kdo by se jen tak bez zábran, prostě nad tím neuvažoval. Tam musí bejt ještě nějakej zbyteček tý nezralosti.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Možná že to záleží i na výchově. Někdo se snaží i to dítě osamostatnit. Tam bych viděla i tu souvislost. Někdo je nesamostatnej i v dospělosti a někdo je schopnej se už v osmi vypravit sám do školy. Udělat si snídani, svačinu. A někdo třeba ještě v patnácti čeká, až mu maminka udělá snídani a dá svačinu do školy. Určitě to souvisí s věkem u každého. Je to, je to jedinečný. Myslím, že člověk je zralej, když získává další a další zkušenosti.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Lidé dozrajou do toho stupně, kam jsou schopni. Prostě si řekne, že tohle mu stačilo. Někdo je zralej třeba až ve čtyřiceti. Vidíš to i dneska, některej šedesátník je čipernej, chodí do divadel, jezdí na výlety, chodí sportovat a tím si myslím, že pořád dozrává, že se pořád ještě obohacuje o další a další vědomosti a někdo prostě ve třiceti řekne, skončila škola, tak prostě nic dalšího nebude, už nikam nebudu chodit. Někdo prostě skončí ve třiceti a nedá se říct, že by dozráli do stejnýho momentu. Někdo pokračuje i dál, někdo se pořád mění, a už to není třeba tak znát, když o sebe někdo furt dbá a žije. Žije a těší se, ten elán využívá.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Zralost pro učitele? Když by ta zralost souvisela s tím, jestli už jsem vzdělaná a měla ty vědomosti… Já si myslím pořád, že je pořád potřeba něco doplňovat. Je tu určitá zralost potřeba, aby se mohl postarat o ostatní, o ten kolektiv, řídit jako manažer. Tohle by měl zvládat. Zvládat jednání s lidmi, jinými učiteli, rodiči a se žáky. Tam se pořád, pořád učí, protože najednou se dostane do jiné situace. A vzdělává se pořád. Hlavně ten učitel díky tomu, že je pořád s těma mladýma. Myslím si, že oni mají tu energii z těch dětí. Ten kolektiv těch mladejch ovlivňuje toho učitele pořád, ať je mu čtyřicet, ať je mu šedesát. Ten člověk je mladej duchem. Takže je kladen důraz na to, aby byl opravdu samostatnej, aby byl vzdělanej, a zůstává trošičku nezralej, protože ho to přiblíží k těm dětem. Přemýšlí o tom, jak jednaj, co se v nich odehrává, a dívá se do nich. A to mu zůstává, takže tam taky nedojde k absolutní zralosti. Ale u těch učitelů je to dobře, že zůstávaj aspoň něčím na úrovni těch dětí a vědí, jak žijou a s čím se potýkají.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: To rozhodně ne. Když to vezmu, tak nežiju sama, stále bydlím u rodičů, když potřebuju poradit, tak za nimi mohu kdykoli jít. Teď budu mít spoustu starostí, abych měla kde bydlet. Takže určitě z tohoto směru zralá nejsem. Nevím, jestli jsem zralá po stránce

vzdělání, po stránce znalostí a kdy budu dozrávat. Ale jestli jsem schopná komunikovat s okolím, tak tam si myslím, že už ta zralost tam už došla. Dokážu se bavit s dospělýma, jednat s lidma, už mám první zkušenosti jak jednat s rodiči a jako taky člověk pořád dozrává. Díky tomu, když člověk dokončí školu. Teď budu taky dodělávat vejšku a budu mít pocit, že v rámci vysokoškolského studia jsem dosáhla zralosti. Teď jsem nastoupila do práce a možná až půjdu do důchodu, tak budu mít pocit, že jsem dosáhla zralosti v profesním životě. Protože zralost souvisí s tím, že se člověk nemusí nic dalšího učit.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Vzpomněla jsem si na Fausta, který chtěl všechno absolutně znát, mít absolutní pravdu a díky tomu, že ten Mefistofeles mu to nikdy nemohl splnit, že nikdy nemohl znát úplně všechno, znát úplně všechno dokonale, tak díky tomu ta smlouva nenabyla vlastně toho naplnění. Je to metafora toho, že člověk není nikdy dokonalý, nikdy perfektní. Takže ta absolutní zralost nikdy nebude a tudíž když člověk nikdy nebude absolutně zralej, tak nikdy nebude absolutně dokonalej. Taky to souvisí s tím, jaký má člověk charakter, jaký má vlastnosti. Potom si člověk řekne. To je dokonalá osobnost, ale je to v uvozovkách. Není to tak, že by ten člověk byl pro všechny dokonalej, ale pro mě to bude vzor. Je to jenom v něčem. Třeba z toho hlediska, že se dobře chová k lidem, že s nimi umí jednat. Dokonalej učitel, protože to dokáže dobře vysvětlit a na druhou stranu, když se zeptáš těch studentů, tak pro ně nebude dokonalej, protože něco… Zralost a dokonalost spolu hodně souvisí. Nedávala bych tam ale rovnítko.

2. Studentka 2. ročníku, 21 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Já si chvilku popřemýšlím… Má uspořádaný myšlenky, musí vědět, co chce od života. Už musí mít i plány do budoucna, třeba kolik by chtěl mít dětí nebo kde by chtěl být, musí to mít všecko uspořádaný myslím... Bude mít asi stabilní práci... Má to v hlavě srovnaný. Prostě má vědět, co chce od života, každý to má jinačí.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

R: Už asi ani ne. Každý to má jiné.

T: Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: To jsou samý psychologický otázky... Nezralý člověk jsem třeba ještě já, si myslím. Ještě pořádně nevím, co bych tak jako přesně chtěla dělat, nevim... prostě tím vším jenom

tak procházím a měla bych se některýma věcma víc zaobírat. Nezralý člověk dělá určitě nějaký vylomeniny ještě, chováním je pomalu puberťák, no jináč nevim, jak by měl vypadat nezralej člověk.

T: Dobře. Díky. Myslíš si, že každý člověk musí dozrát?

R: Měl by. Samozřejmě jsou takoví, kteří ještě ve čtyřicíti nejsou, tam záleží samozřejmě na povaze. Prostě každý by měl vyzrát podle mě.

T: Je pro to nějaká věková hranice?

R: Není určitá, ale průměr by měl být tak okolo třiceti s velkým otazníkem. A jináč je to jak pro který případy.

T: Myslíš si, že to je důležité pro tvoje budoucí povolání, povolání učitele být zralý?

R: Určitě, to každopádně. S těmi dětmi to bude vlastně úplně, už bude chování jiný, změněný, to už aj já budu úplně jiná s těma děckama. Já ti toho moc neřeknu, co?

T: Už jsi říkala, že se nepovažuješ za zralou osobnost, chtěla bys k tomu něco dodat?

R: Ne, nepovažuji se za zralou osobnost. Asi jsem ti toho moc neřekla, co? Bylo toho málo, ale mě už k tomu opravdu nic nenapadá.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Do toho seznamu patří skoro všecko. Bylo by možná lepší tam zaškrtávat, co tam nepatří. Možná bych ještě přidala ke zralosti zkušenost s otazníkem. Ale jinak je to všechno.

3. Student 3. ročníku, 21 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? Zralá osobnost jako v jakym smyslu?

T: Zralý člověk.

R: Člověk. Jestli to jako myslíš po psychické stránce, tak by ten člověk měl mít určitou zodpovědnost, něco dělat určitě. Osoba, která... na kterou by mělo být spolehnutí, že by měla mít nějakou tu zodpovědnost. Nevím, jak si přesně dovedu představit člověka, který už je zralý.

T: A co tě k tomu napadá?

R: Myslím, že to je hodně individuální a u každého se to bude projevovat jinak. Každý by měl poznat sám na sobě, jestli je zralý nebo ne. Já sám si přesně nedovedu představit zralýho člověka, protože já si myslim, že já třeba ještě zralý člověk nejsem, takže nemůžu

tak nějak soudit nebo říkat, jak by měl vypadat ten zralej člověk, když já k tomu mám ještě třeba hodně daleko a nevím, kdo by o sobě mohl říct, že už je zralej člověk, protože lidská bytost se vyvíjí neustále a dát tam někde tu hranici, kdy je člověk zralej nebo dospělej, tak to je docela těžký.

T: A co ti třeba k té zralosti chybí?

R: Tak já už dokážu třeba... mohu v některých situacích poznat, co bych měl dělat, rozhodovat se co s životem, jak s ním dál naložit, nějakej cíl mít v žitotě, držet se ho. Tak asi z této stránky bych mohl být zralý člověk. U jiného je to ale těžké posoudit. Ten člověk se jednou chová takle a jindy se zachová opravdu jako malý dítě. Je těžké poznat, kdy je to ten nezralý člověk nebo kdy už vyrostl, je strašně těžký. Já nevím, co si pod pojmem zralý člověk představit. Chápu, že asi zralej člověk je připravenej na život, už něco prožil, ví, co je jeho cílem. To je asi všechno.

T: Díky. A jak podle tebe vypadá nezralý člověk?

R: Jako já. Je takový bezstarostný. Já se nedokážu pořádně zodpovědně chovat. Zralý člověk by měl být vyspělej, klidnej, vyrovnanej, usazenej. Nezralej člověk je pravý opak toho zralého. Ten má pořád ještě spoustu volného času a třeba ještě neví, co s ním, je neusazenej, no je trošičku neklidný, je prostě ještě stále sebou, na nic si nehraje.

T: A zralý člověk si na něco hraje?

R: Ne, že by si na něco hrál, ale už je tak nějak začleněnej. Už je až moc začleněnej. Člověk se nějak začlení a už je vlastně socializovanej v té společnosti, v níž má určitou roli, svou vlastní roli, a už bez ní třeba nedokáže žít. Je to jeho role, která ho bude provázet zbytek života. To je tak všechno.

T: Dobře. Díky a myslíš si, že musí všichni lidi dozrát?

R: Musí, nemusí. Nemusíme dozrát. Věřím, že se to některým lidem ani nepodaří.

T: A je nějaká věková hranice zralosti?

R: Tak to každopádně ne, protože třeba je to i daný pohlavím. Ženy by měly asi dozrávat dřív, nebo se to aspoň říká. Podle mě ale nejvíc záleží na zkušenostech, které ty lidi mají. Kdo má ty zkušenosti, tak dozrává dřív. Nechtěl bych stanovovat nějakou hranici, nějaký rok od kterého... Já bych to nedal na rok. Záleží to právě na životě a co ho potká toho člověka.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Tak to si myslím, že je hodně důležitý nebo by to mělo být, protože vlastně... Vzhledem i k tomu vztahu učitel žák. Když vidí, že ta osoba je ještě nezralá, že se k nim chová jako kamarád, tak za prvé ten učitel nikdy nemůže mít respekt, ti žáci ho budou úplně jinak brát.

Nemůže mít nějakou autoritu přirozenou. To už ty děcka poznají, když tam dojde třeba kantor, co je otřískanej zkušenosma, tak děcka ho úplně jinak berou, a no a když je ta zralost právě. Pro to učitelství by právě měl mít tu zralost, aby ty děcka měly nějaký, aby ty děti měly nějaký vzor, aby viděly, jak to má vypadat nebo jak by to mělo vypadat. Jsou zase povolání, kde si myslím, že to není zas tak nutné. Neříkám, že by tam nebyli nebo neměli být, ale že to zase ovlivňuje no.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co bys chtěl dodat nebo vysvětlit?

R: No tak já nevim. Myslím, že už jsem řek všechno.

4. Studentka 2. ročníku, 20 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Tak ten člověk asi už ví, co od života chce. Hlavně. Neutíká před problémama, všemu se staví rovnou. Myslím, že je už vyspělej po všech stránkách. Jako emocionálně, nějakou inteligenci by měl mít, společensky.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

R: Ani ne.

T: Dobře. Díky a jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Tak ten, který pořád ještě tápe nebo který utíká před problémy. Neřeší prostě problémy, snaží se všechno odkládat. Doufá, že to za něj vyřeší někdo jinej. Nemá žádný cíle.

T: Myslíš si, že každý člověk musí dozrát?

R: Jo. Určitě jo.

T: A existuje podle tebe nějaká věková hranice zralosti?

R: To si myslím, že ne, že to je na každým individuálně.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Myslím si, že nezralé osoby ještě nemůžou učit vlastně další osoby, protože je maj ovlivňovat, a to by je ovlivňovali špatně. Vlastně by nedávali ten příklad.

T: Považuješ sebe sama za zralou osobnost?

R: Částečně. Já si myslím, že úplně ještě ně, ale že jsem na dobré cestě. Myslím, že tak z devadesáti procent. Asi mi ještě chybí přesně si ujasnit, co chci od života.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě něco, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Já myslím, že už jsem všechno řekla.

5. Studentka 1. ročníku, 29 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost. Tak já si myslím, že k tomu bude už patřit určitej věk, vyrovnání sám se sebou, najití se. Zřejmě asi srovnaný všechny ty hodnoty v životě, životní názor. Nevim.

T: Zkus se nad tím prosím ještě zamyslet.

R: Asi má nějaké sebevědomí, nějakej životní styl. Určité asi i pracovní postavení. Je sám se sebou spokojený. Víc ti neřeknu.

T: Dobře. Díky. Moje další otázka zní: jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Mě napadá nezralý, nezodpovědný, ale to se těžko takle dá říct jednoznačně. Když to převedu na ty životní hodnoty, ta nezralá osoba nevidí užití, to jsou ti mladí lidé, co žijí u rodičů a furt je maj... mají zázemí a netuší, co to je starat se o bydlení, sami o sebe, jak se vydělávaj peníze. Jsou zvyklí přijít domů a tam jsou opečováváni.

T: Myslíš si, že každý člověk musí jednou dozrát?

R: Tak to myslim, že asi ne.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Já bych řekla, že je to asi na každým, je to individuální. Možná i se liší muž žena. Ale ženy tak po té třicítce a muži ještě později.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele být zralý?

R: Já bych řekla, že ještě trošku tý dětský dušičky by to tam chtělo. Aby ten člověk nezkostnatěl. Aby byl komediant trošku i.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

R: Tak určitě to musí být člověk vyrovnanej a umět to s těma dětma.

T: Považuješ sama sebe za zralou osobnost?

R: Já myslím, že mi ještě něco chybí. Možná bych mohla mít ještě trošku víc sebevědomí.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Asi bych ti chtěla vysvětlit to sebevědomí. Myslím, že to je základ všeho. Myslím si, že zralá osobnost by měla mít sebevědomí, což mi asi chybí. Pod sebevědomím si představuju vyrovnanej, smířenej se svejma chybama, vědět, jak s nima asi zřejmě pracovat a zřejmě smýšlet o sobě mnohem lépe než... já jsem k sobě asi velmi kritická. Tak asi tak.

T: Díky...

6. Studentka 3. ročníku, 22 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? Tak musí to být člověk, který je schopný o sobě rozhodovat, má nějakou tu zodpovědnost, umí se o sebe postarat v životě, umí pomoct i ostatním.

T: Napadá tě k tomu ještě něco?

R: (Zavrtění hlavou: ne)

T: Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Je hodně závislý na ostatních lidech, spíš se tak podřizuje.

T: Napadá tě k tomu ještě něco?

R: (Zavrtění hlavou: ne)

T: Je podle tebe nějaká věková hranice zralosti?

R: Tak to teda ne. Je to spíš podle zkušenosti. Podle toho, co člověk prožije, tak získá ty zkušenosti.

T: Myslíš si, že každý člověk musí dozrát?

R: Určitě ne.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Tak může to být pro to, aby dokázali být vzorem pro ty děti, dokázali je vést.

T: Dobře. Díky. Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Myslím si, že se k tomu blížím. Pořád je to, že jsem ještě ve škole a nezajistím se sama ekonomicky.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě něco?

R: Už asi ne.

7. Studentka 1. ročníku navazujícího magisterského studia, 24 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? Tak asi aby byla hlavně vyrovnaná, aby věděla, co chce dělat, a byla s tím nějak spokojená. Jakože když člověk se rozhodne, že bude dělat třeba práci s lidma, za kterou třeba není tolik peněz jak v jiných oblastech, tak prostě aby ho to celej život pak nehlodalo... No tak zralá osobnost určitě i v těch oblastech – v práci, v rodinným životě, že ten člověk je vyrovnaný a nějak má v tom jasno, má to uspořádaný. Nevím, jestli to tak stačí.

T: Tak zkus ještě něco přidat, jestli můžeš.

R: Když je někdo zralá osobnost, tak už žije takový klidný život. Jako nehledá, nehledá ty možnosti jako, já nevim, prostě už ví, co by chtěl dělat, už ví, jakého by chtěl partnera, nebo ho má, prostě ví, že by chtěl nebo nechtěl děti, už tak jako nehledá a nezkouší, ale prostě si jde za tím svým. Buďto to už našel nebo to má ujasněné, jak by to mělo být, a snaží se toho dosáhnout třeba v tom profesním životě nebo, já nevim, zařídit si rodinnej život tak, jak si představuje.

T: Dobře. Díky. Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost. Tak podle mě je to takovej ten člověk, který prostě právě neví, hledá, zkouší, co by ho tak bavilo nebo... Prostě neví úplně tak přesně. Ví, že by to tak mělo být, a prostě zkouší, co mu bude nejlíp vyhovovat.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

R: Prostě ještě není zralej.

T: Myslíš si, že každý člověk musí dozrát?

R: No tak to je těžký. Já si myslím, možná je to úplná blbost, možná je to tak, že v určitých oblastech jako člověk dozraje, jakože v té práci a třeba v tom partnerském životě, ale pak jsou nějaké oblasti, kde se člověk vrací, jako tak trošku se i odreaguje, že se někde vyblbne nebo tak se projeví ta nezralá osobnost někdy. Možná. Možná ale zase ne u všech, někteří lidi jsou takoví... Ale to je pak otázka, jestli je to tou zralostí osobnosti nebo prostě tím, jací jsou. Někdo je prostě konzervativní, těžko říct.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Tak určitě není nějak jasně daná, ale já třeba jsem tak jako čekala na sobě nějakou změnu, že kdy to přijde, protože vlastně jsem skončila jako jeden obor vysokou školu a pak jsem se vdala a pořád to bylo stejné, pořád jsem si připadala jako dítě nebo tak. Tak nevím jako. Pak jsem se přestěhovala jako s manželem do vlastního bytu a furt žádná velká změna radikální, tak čekám, čím to přijde. Jestli třeba tím, že teďka jsem začala pracovat a pak se jako osamostatníme nebo že třeba budeme mít děti. No těžko říct, jestli to něčím takovým nastane. Myslím si, že jako nějaká věková hranice konkrétní nebude. Tak možná by to mělo přijít mezi dvaceti pěti a třiceti lety.

T: Myslíš si, že je to důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Myslím, že určitě jo. Ten učitel musí vědět, co chce, musí být emocionálně prostě vyrovnaný, jako že by to neměl být člověk, který hnedka vybuchne a střídají se mu nálady podle toho, jak se vyspí. Je to asi hodně náročný tady v tomhle, takže právě už by měl být nějak srovnaný. Takže určitě si myslím, že jo.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Já si myslím, že ne. Rozhodně ne jako. Asi ani podle toho, co jsem řekla. Asi ani ne. I v práci tak jako zkouším, kam se uvrtnu nebo tak.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Tak já myslím, že už jsem k tomu všechno řekla.

T: Tak díky...

8. Studentka 2. ročníku, 21 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: To je těžký. Zralá osobnost podle toho v čem zralá, jestli inteligenčně zralá nebo zralá se třeba se rozhodovat. Měl by to být asi někdo... Já si myslím, že zralý člověk je už třeba i na základní škole asi a někdy... Asi když se člověk dokáže tak nějak osamostatnit, když se dokáže tak sám za sebe rozhodnout. Tak nějak rozhodnout - jak to mám říct – zodpovědně. Ne jen tak ledabyle, ten člověk si už jde za svým cílem. Třeba fyzicky člověk může být vyzrálý třeba ve dvanácti letech, ale po té psychické stránce, rozumově si myslím třeba kolikrát ani ta dvacítka nestačí a někdy ani ta čtyřicítka. To záleží na člověku.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

R. Zralej člověk by se měl chovat rozumně, zodpovídat za svoje činy.

T: Jak vypadá nezralá osobnost?

R: Labilní. Nebo nezralá osobnost mi příjde třeba puberťák klasickej. Se bouří. Třeba dělá věci, který nejsou pro něho dobrý, aby naštval to okolí. To podle mě není vůbec vyzrálý.

T: Existuje podle tebe nějaká věková hranice zralosti?

R: To si myslím, že bych to nedala, nedokázala nějak říct, že teď je člověk zralej a teď ne. Je to individuální.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Já myslím, že ani ne. Když kolikrát vidím některý lidi, který po té padesádce… Tak viz můj otec, to je něco hroznýho. To je hrozně nezralej člověk.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Určitě ano. Pokud bych chtěla jednou učit děti, tak to asi musím to mít v hlavě srovnaný. Všichni by to asi měli mít srovnaný. Abych nedělala takovej ten špatnej vzor nebo aby se zase mě úplně nebáli.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Někdy si myslím, že jo, ale jsou situace, kdy mě něco dostane. Třeba se taky nezachovám tak, jak bych chtěla, i když se snažím, ale myslím si, že taky mám svůj čas. Jsem někdy taková prostořeká. Ne vždy řeknu na vhodném místě to, co bych měla říct. Pak si to třeba vyčítám. To si myslím, že je hlavní ta má nezralost. A ještě ty zkušenosti tam chybí.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: To už je asi všechno.

T: Díky...

9. Student 3. ročníku, 22 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Jak vypadá jako vzhledově?

T: Ne vzhledově, co si pod tím pojmem představíš, když se řekne zralá osobnost?

R: Zralá osobnost. Je cílevědomá, ví, co chce v životě dokázat. No to je tak jako hlavní. Chceš ještě něco víc?

T: Ano. Zkus to rozvinout.

R: Teď mě zrovna nic nenapadá. Já totiž sám nevím, jestli já jsem zralej, víš. Jak takle odpovídají lidi. To mi asi nemůžeš říct?

T: Ne. Napadá tě k tomu něco?

R: Tak že má jasno v životě. Je zralý ten člověk. Už je vyvinutý. No takle. To je všechno.

T: Dobře, díky. Co se ti vybaví, když se řekne nezralá osobnost?

R: Jako nezralý člověk? Tak to je opak toho zralýho.

T: A můžeš mi k tomu něco říct?

R: Ten člověk se projevuje tak, že nemá v tom jasno naopak od toho, co má v životě jasno. No takle bych to řek. Jsem skoupý na slovo.

T: Dobře, díky. Myslíš si, že existuje nějaká věková hranice zralosti?

R: No určitě. Já myslím, že po tom dvacátém roce by měl člověk být vyzrálý.

T: Chtěl bys to nějak rozvést?

R: Ani ne (smích).

T: A musí každý člověk dozrát?

R: No určitě.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Aby byl učitel zralý? No aby mohl učit ty nezralý. No jasný, to si myslím.

T: Dobře. A myslíš si o sobě, že jsi zralý?

R: Já si myslím, že to ještě chvilku potrvá, než úplně dozraju. Nejsem cílevědomý, ještě nevím, co chci.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěl dodat nebo vysvětlit?

R: Nó to je všechno.

T: Díky...

10. Studentka 2. ročníku, 20 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost. Tak to je asi člověk, kterej je vyrovnanej, spokojenej sám se sebou, je spokojenej se svým životem. Rozhodně není labilní. Myslím, že tím jsem tak vystihla to, co si myslím.

T: Napadá tě k tomu ještě něco?

R: Asi nebude výbušnej, ale spokojenej a vyrovnanej. Rozhodně ho jen tak něco nerozhodí.

T: Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost? Tak to bude ještě někdo nevyvinutej úplně. Neví, co chce pořádně, nemá to všechno uspořádané, možná nedokáže poznat sám sebe, neví, jak na tom je. Nevyrovnanej člověk. Za něčím se honí, neví za čím. Je takovej zmatenej.

T: Myslíš si, že existuje nějaká věková hranice zralosti?

R: Myslím, že to je hodně individuální. Tak jako to je u těch dětí, prostě někdy si chtějí hrát dlouho a jindy už nechtějí a chtějí do školy, tak je to i s tou zralostí. Je to opravdu individuální.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Myslím si, že se to někomu nepovede (smích).

T: Dobře. A myslíš si, že to je důležité pro učitele, aby byl zralý?

R: Zralý musí být určitě, aby byl odolný vůči stresu. Aby se při sebemenším náznaku, když jsou nějaký zákeřný děti, takže určitě odolnej a schopnej něco skousnout, nebát se a přejít to s úsměvem.

T: Dobře. Díky. Považuješ sama sebe za zralou osobnost?

R: No doufám, že až dostuduju pajdák, že budu zralá osobnost. Nepovažuju se za nezralou nebo zralou úplně. Mám ještě svoje věci, na kterých musím zapracovat, abych pak ty děti nepozabíjela v tý třídě (smích).

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Myslím, že bych nekladla tak vysoký nároky na to, kdo je vyrovnaný. Myslím, že jsem to prostě už všechno řekla.

11. Studentka 2. ročníku, 20 let

T: Jako podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Já to nejsem. Už ví, co chce od života, nechová se jako dítě. Já nevím, co víc k tomu říct.

T: Co tě k tomu napadá?

R: Mě už nic nenapadá.

T: Jak tedy vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá. Neví, co chce od života. Co eště... Já opravdu nevím.

T: Dobře. Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: To určitě ne, záleží na každém, kdy do toho dospěje.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: To taky ne.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: (Smích). Měl by být nějakým svým způsobem.

T: Jedna z mých otázek zní, jestli si o sobě myslíš, že jsi zralá, ale už na začátku jsi říkala, že to nejsi. Můžeš mi k tomu ještě něco říci?

R: Já myslím, že asi nejsem zralá. Já myslím, že jsem furt ještě takový dítě.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: (Zavrtění hlavou: ne)

T: Dobře. Díky...

12. Student 5. ročníku, 26 let

T: Jako podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost jo. Tak asi po všech stránkách nějakým způsobem rozvinutá. To znamená, že se neomezuje třeba jenom na jeden obor. Na jeden druh umění. Respektuje všechny lidi víceméně. Ať už mají jakýkoliv názor.

T: Napadá tě k tomu ještě něco?

R: Nevim, no. Asi i ve vztahu k nějakému partnerovi by měl být schopnej respektovat ho a taky třeba v určitý situaci prosadit svůj názor, o kterém ví, že je lepší, správnější. Mě už nic jiného nenapadá.

T: A jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Člověk, kterej podléhá stereotypu v různých oblastech. Ať už v názoru na nějaké menšiny nebo na to, jak by měl vychovávat děti, názor na to, jak by měl posuzovat politiku, když třeba v rodině je nějakej názor levicovej, tak se nedokáže od toho odvrátit, nedokáže prosadit svoje přesvědčení. Prostě někdo, kdo podlehne nějakému ať davu nebo jednotlivci asi.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Nó, věková hranice... asi je to nějaký pohyblivý, řekl bych, že to bude asi taky souviset s inteligencí. V každém případě s nějakým tím sociálním prostředím, tak bych řekl, že v těch osmnácti devatenácti letech už by měl být člověk někde na tom zlomu tý zralosti. V těch osmnácti by měl mít nakročeno a v těch devatenácti by to tam už mělo být.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Myslím si, že nemusí. Myslím, že ne. U každýho se dá najít něco. U každýho se dá najít něco, kdy podlehne dycky v nějaký situaci tomu většinovému názoru, takže tam ta komplexní zralost bude asi v takovým stylu, že v určitých oblastech je to srovnaný a někde je hodně nezralej, takže ta komplexní zralost je pak složka různých stupňů tý zralosti. Takže myslím, že nemusí dozrát úplně.

T: Myslíš, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Nó, myslim si, že jsou oblasti, ve kterých to nemusí být úplně podmínka. Jako třeba jsou oblasti, ve kterých to tomu učiteli, tomu pedagogovi pomůže, když si zachová ten určitej stupeň nezralosti, ten dětskej pohled, mládežnickej pohled na věc, takže myslím, že je potřeba pro toho pedagoga, aby byl vyzrálejší než ti, koho učí, rozhodně v takovejch věcech, jako je názor na společenský uspořádání nebo menšiny, násilí a takovýhle věci. Třeba ten pohled na svět, jak je rozložená ta moc nebo něco takovýho, tak by měl být schopen o tom taky uvažovat, diskutovat, konfrontovat různý pohledy, takže ne vyzrát jedním směrem a držet se toho striktně.

T: Považuješ sám sebe za zralého?

R: No tak většina lidí mi říká, že ne, že se chovám jako dítě občas v některých situacích, ale já si myslím, že ano, že ve svých šestadvaceti letech se můžu považovat za zralou osobnost.

T: Dobře, díky...

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěl dodat nebo vysvětlit?

R: Tak vyzrálá osobnost, tak jak si ji představuju já, vnímá tu spoustu podnětů a vždycky to nějak vyplyne z tý situace, že ho zase napadne něco, co by mohl udělat, domyslet, dotáhnout. Myslím si, že když člověk dospěje do toho okamžiku, kdy je teda vyzrálý nebo se považuje za vyzrálého, tak v tý době nebo už dávno předtím zjistí, že ho zajímá spousta věcí, spousta názorů je pro něj zajímavá. Napadá mě k tomu ještě to, že přesto, že jsem řekl, že se cítím být vyzrálou osobností, tak bych se jako vyzrálá osobnost cítil nebo viděl jenom v některých situacích třeba. Že v tý škole během toho vyučování nastane spousta situací, kdy nereaguju jako vyzrálý člověk, ale přesto to v těch konkrétních situacích funguje, že se postavím na úroveň těch dětí, těch studentů a reaguju jako oni, i kdyby to neměla být vyzrálá reakce, ale reakce, kterou my dospělí považujeme jako dětinskou, malichernou nebo něco takovýho, ale v tom vyučování to prostě zafunguje pozitivně, dobře, takže jenom v konkrétních výchovných situacích bych se viděl teďkon zpětně jako vyzrálá osobnost. Tak to by bylo asi všechno.

T: Dobře, díky.

13. Studentka 5. ročníku, 26 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost by měla být vyrovnaná, měla by mít zkušenosti. Potom by měla být jako taková ta kongruentní. To, co si myslí, by měla dávat jako najevo. Měla by mít jako nějaký ty sociální zkušenosti a znalosti a umět jednat s lidma. Nevím, už mě nic nenapadá... Zralá osobnost by měla být do určité míry asi vzdělaná. Měla by prostě to, co se naučila, umět využívat, měla by mít nějaký vyzrálejší hodnoty třeba i nějaký ty nemateriální. Měla by být schopná se nějak jako... Nějaký takový sebekritiky třeba, ale té oprávněné ne přehnané. Mít náhled sám na sebe. A měla by se umět rozvíjet, i když je zralá.

T: Dobře, díky. Jak tedy potom vypadá nezralá osobnost?

R: To jsou takový ti lidi, co rychlejc jednají bez rozmyšlení, že nejsou moc citliví k těm ostatním lidem. Vnímaví nejsou tolik. Jsou zbrklí, jsou prostě zaměření třeba víc na sebe a

na svoje zájmy než na ostatní, ti je tolik nezajímají. Zralá osobnost je odpovědná sama za sebe, má odpovědnost za to, co dělá, a třeba i za někoho jinýho, což ta nezralá osobnost většinou nemá. Potom si myslím, že nezralá osobnost jedná víc impulzivně. Nechá se ovlivnit nějakýma výkyvama, nějakýma afektama, že asi ta zralá osobnost to umí korigovat tady ty věci.

T: Myslíš, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: No jako teoreticky si říkám, že prostě spíš v té dospělosti prostě... Že ta osobnost třeba od pětadvaceti už by měla být ustálená, že zraje. Myslím si ale, že to je dost individuální, že to je taky ovlivněný těma zkušenostma, je to ovlivněný taky, v jakym prostředí ten člověk žije. Nevim, já bych to asi nevymezila přesně na roky. Určitě si myslim, že jako kolem té třicítky nejdřív.

T: Dobře. Díky. A myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: No, myslím si, že ne. Že znám i lidi, kteří dosud nedozráli a je jim hodně přes třicet. Myslim si, že jako se najdou výjimky, který nedozrajou.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby dozrál?

R: To si myslim, že určitě, protože jako u těch učitelů by se nemělo třeba jako zaměňovat, když jsou schopni akceptovat jako ty mladý lidi, že jim jako líp rozumí, že by mohli zůstat jako duchem mladší, ale nemělo by se to zaměňovat s tou nezralostí osobnosti, protože když maj ty děti nějak vychovávat a na ně působit, tak musí mít jako i zralou osobnost.

T: Dobře. Myslíš si, že ty jsi zralá osobnost?

R: No, myslím si, že jako zraju, a jako eště si myslim, že úplně všechny věci nejsou jako, že se to ještě změní. Ale myslim si jako, že to je rozhodně lepší, než když jsem začala studovat jako jo, že takovej hodně velkej posun vidim od toho, jak jsem nastoupila na vysokou.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: No já už nevím, myslím, že jsem ti všechno řekla.

14. Studentka 1. ročníku, 20 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost podle mě ví, co chce, klade si cíle, snaží se jich dosáhnout. Ty cíle jsou reálné, a když se to nepodaří dosáhnout těch cílů, tak nesvádí vinu na ostatní, pokud to není

jejich vina, a snaží se s tím vyrovnat. Ví, kdy je čas založit rodinu. Dokáže se o ni a o sebe postarat. To je asi tak úplně nejhlavnější.

T: A co ještě bys k tomu chtěla přidat?

R: Myslím si, že takových lidí je čím dál míň, že třeba je čím dál víc rozvodů, rozchodů, hodně nějakých... Hodně věcí se dává k soudu, lidi se chtějí soudit, neuznávají, že to je jejich vina.

T: Dobře. Díky. Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost. Že se hodně hádá, neví, co chce nebo pokaždé chce něco jiného. Je taková nestálá, psychicky labilní.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Myslím si, že není, že je to hodně individuální věc.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Myslím si, že nemusí.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Já abych byla zralá jako učitelka? Myslím si, že určitě. Abych věděla, co... Jaký mám klást těm dětem požadavky, jak jim mám tu látku vysvětlit. Co po nich můžu chtít, abych se třeba zbytečně nerozčilovala a nenadávala jim.

T: Myslíš si, že jsi zralá?

R: Myslím, že uplně ne. Myslím, že mi k tomu chybí cíle, že nevím pořádně, čeho bych chtěla dosáhnout a občas... Ne že bych byla úplně hádavá, ale mám takovou náladu se pohádat.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Už nevím.

T: Dobře. Díky...

15. Studentka 1. ročníku, 20 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? Tak jako psychicky to myslíš spíš? Tak já nevím. Myslím si, že to je člověk, který ví, co chce od života. Umí si za tím jít hlavně. Když něco chce, tak prostě jde za tím, aby to získal. Dokáže vnímat svoje okolí a hlavně třeba problémy svoje co má. Tím si myslím, že je člověk zralej. Určitě hospodařit s penězma a nějakým způsobem si myslím budovat pevnej vztah. V návaznosti na tu zralost... Kdo je zralej, tak si myslím, že dokáže

budovat vztah, aby šel za tím cílem mít rodinu. K tomu to nějak patří. Já nevím, ty peníze a tak nějak.

T: Můžeš mi to ještě přiblížit?

R: Myslím si, že to je individuální. Někdo dokáže... Někdo rozhazuje peníze, někdo si je zase škudlí a nemůžeš říct, že ten jeden je nezralej a druhej zralej. Spíš záleží na tom, jakej má ten vztah k těm penězům. Třeba já mám třeba vztah, že když mám peníze, tak si je snažím šetřit a přítel, když má peníze, tak je utratí. A nemůžu o něm říct, že je nezralej.

T: A je to tedy potom kritérium?

R: Já spíš myslím, aby dokázal chápat peníze jako... Třeba můj malej brácha pětiletej si háže do pokladničky ty korunky, ale absolutně nechápe tu hodnotu. Děcka v družině taky, ty nechápou tu hodnotu těch peněz. Mají je v peněžence, tak jdou a něco si koupí. Kdežto přítel sice rozhazuje, ale dokáže chápat tu hodnotu, že ,já nevim, když má poslední tisícovku, tak že ji nemůže utratit za bonbóny, ale ještě tejden bude, než dostane výplatu. Takže on ví, že potřebuje si koupit jídlo za to. Takle spíš jsem to myslela. Že chápe hodnotu těch peněz.

T: Co tedy dalšího ještě chápe?

R: No tak potom třeba normy ve společnosti. Tak když to vezmu zase na ty děcka, tak ty absolutně nevijou, jak se maj chovat, tak zralý člověk už jo. Protože aj děcka v patnácti, v sedmnácti maj problem, že jo. To může vidět aj člověk na ulici. Kdežto vyzrálej člověk v těch dvaceti, v jednadvaceti už potom jako ví, co je, co se smí a co se nesmí. Tím si taky myslím, že je dána ta vyzrálost.

T: Ještě něčím?

R: Já si myslím, že toto jsou prostě ty nejdůležitější věci. Nějak vztah k té společnosti. Možná ještě třeba vztah k sobě samýmu. To záleží na každým. Já myslím, hlavně to starání se o sebe, abych měla co jíst, abych měla kde spát, co si na sebe oblíct, jó a hlavně si myslím, psychicky abych na tom byla dobře. Jó to si myslím, ty děcka taky tak nějak neřeší. Tam nechá mikinu v družině a je mu to úplně jedno. Když já někde nechám botu, myslím papuču, tak jasně, mohu si ji koupit za stovku, ale prostě vím, že jsem to já udělala blbě. Nebo když něco ztratím, třeba rukavici z kapsy v zimě, vypadne mi rukavica, tak prostě řeším to, že jsem si na to nedala pozor, jo a ty děcka to neřeší. A zase je to v tom... Zase to navazuje na ty peníze. Já si jich dokážu vážit, už znám tu hodnotu. Vím, jak je těžký je vydělat. Oni to nechápou.

T: Dobře. Díky. Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost? Já bych to tak úplně neřekla jako nezralá, protože si myslím, že jsou stádia zralosti. Můj malej brácha je nějak vyzrálej na svůj věk buď hodně, nebo málo, nebo je tak akorát a já zase na svůj věk taky. Buď jsem vyzrálá, nebo nejsem vyzrálá, nebo jsem vyzrálá víc, než bych měla být. Já si myslím, že se to mění s letama. Jako že třeba v mém věku nemůže být vyzrálej člověk, když nedokáže pochopit... já nevím, třeba že peníze maj nějakou hodnotu. Má v peněžence dva tisíce, tak jde a utratí je za nepotřebný věci, protože ví, že rodiče mu všechno ostatní nakoupí. To si myslím, že je nevyzrálý. Ale nemusí to znamenat to samý v patnácti, že jde a ty peníze utratí. Myslím si, že tam se to takle nedá specifikovat.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: No já si myslím, že člověk by měl být jako vyzrálej na tu dospělou úroveň, a to by mělo být kolem dvacátého, jednadvacátého roku. Možný, že se to teďka posunulo na dvaadvacátej. Myslím si, že tak od dvaceti do dvaadvaceti tak zhruba tak nějak by to mělo bejt.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Ne, určitě ne. Já si myslím, že je plno lidí, co nedozrajou, jo že jako nikdy nebudou chápat tady všechny ty věci. Teď třeba nemyslím zrovna mentálně postižení. Ti teda asi nedozrajou nikdy, ale zase na tu jejich mentální úroveň mohou být třeba zase vyzrálí, fakt si myslím, že tohle je hrozně jako – záleží na každým, jak si to veme. Pro koho to co znamená. Ale určitě existujou lidi, co nikdy nebudou vyzrálí, to jako určitě.

T: Myslíš si, že je důležité pro povolání učitele...?

R: (Skočí do řeči.) Jako být vyzrálá?

T: Ano. Aby byl učitel zralá osobnost. Abys ty jako učitelka byla zralá.

R: No já si myslím, že tady je spíš kolikrát na škodu, to že jsem dozrála do toho určitýho věku, jo, že když jsem začla chodit. Já jsem chodila totiž ještě na střední na pajdák. Jo, když jsem tam začala chodit, tak mi bylo vlastně šestnáct, to jsme chodili za děckama do školky a sama na sobě cítím, že jsem k nim měla úplně jinej vztah než teďka, když už su dospělá jo, nebo já se tak aspoň považuju, tak prostě si myslim, že už mám ten vztah trochu jinej, že už do nich nevidim tolik, jako jsem viděla tenkrát, i když eště mám velkou výhodu oproti kolegynim, kerym je čtyřicet, to určitě beze sporu. Ale jinak myslim si, že zrovna v povolání učitelky to moc dobře neni, že tam by člověk neměl být vyzrálej nějak moc. Měl by tak jako, spíš míň by bylo lepší, aby se dokázal s těma děckama tak nějak v pohodičce bavit a všechno v klídku. Ale zas třeba jasně v případě politiků, doktorů jo, tak tam je to určitě hrozně důležitý, aby byl člověk vyzrálej.

T: Myslíš si, že jsi zralá?

R: Ježiši. (vydechnutí) No, já si myslim, že na svůj věk asi jo. Jo, když to porovnám s kamarádkama tak nějak kolem sebe, tak si myslim, že su vyzrálá tak akorát, že to není na škodu.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: No charakterní. Charakter, si myslím, je taky hrozně důležitý, protože... Necharakterní lidi podle mě nemůžou být vyzrálí, protože charakter je důležitej v jednání s lidma... V osobním jednání, jo s partnerem, s dětma, jo. Necharakterní člověk se nemůže chovat k dětem hezky. Jó, to si myslím, že nejde dohromady... Ještě jak tam bylo nezávislost, tak si myslim, že člověk je zralej, až nebude závislej na rodičích. Psychická závislost na rodičích je horší než finanční závislost na rodičích. Že se to hůř jako odbourává. Ta psychika. Je to tvrdší kalibr než peníze (smích).

16. Studentka 2. ročníku, 21 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost... vyrovnaná, spokojená, energická, tolerantní, udělaná? Stačí?

T: Mohla bys mi to víc přiblížit?

R: Takový člověk se snaží asi něčeho dosahnout... Má nějaké cíle... Nějaké zdravé vztahy možná... Pracuje na sobě... Dokáže si možná přiznat chyby, a teda nějak se snaží vylepšit stále tu svoji osobnost... Nebere si príliš... Například kritiku, když není konstruktivní... Nevím, co bych k tomu ještě pověděla... Kompromisy s tím asi velmi nesúvisí... Možná s rodinným prostředím nebo tak... Záleží, vplivy jaké na toho človeka mají ostatní... Teda asi by neměl být až tak ovlivnitelný, že by měl mít nějaké vlastní názory... To je asi vše.

T: Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Tak asi není velmi vzdělaná, bez ambicí, lehko ovlivnitelná, možná výbušná, agresivní... Taký člověk asi nemá potřebu něčehoo dosáhnout, skor taký nějaký ztracený v tom životě... možná nějaké zlé sociální vazby... Netoleratnost, přebírání názorů od druhých.... Možno aj zlých nějakých vzorou...

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Tak všeobecně se asi hovoří o té dospělosti asi těch 18 roků, ale keď to mám zoberať asi tak nějak na seba, tak bych to asi najskor o tej dvaciatke hraničila... A dost si myslim, že záleží... Nie že od vzdělania, ale keď človek přijde do takého prostredia, že už sa musí

postarat sám o seba – napriklaď ta vysoká škola, že to dost změní člověka, že už má nějaké ty trvalejší rysy, už se tak vyhraní, že ví teda, co chce, co nechce, jao to v životě chodí, jak ne... Čiže neviem, asi je to dost individuální, protože nie každý jde na vysokou školu, ale.. Já bysom povedala, že po té dvaciatke asi, keď bysom měla určit věkovou hranici.

T: Dobře. Díky. Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: No... Myslim, že dost záleží aj na prostredí v jakém vyrůstá... Teda když napriklad leň niake nie že zlé puosobení na něho, ale možno ne právě nějaké výchovné, alebo také to, že bude zpomalený ten vývoj, alebo teda možno nikdy k němu nedojde.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele být zralý?

R: Hmm. To si myslím, že áno, protože keď je to nějaká nestálá osobnost, tak potom sa to projevuje aj na té komunikácii… Napriklaď keď takéto pán nějako ludovo vyvršuje nějaké ty svoje komplexy na tých žiakov, tak to práve nevnímám niako moc pozitivně. Čo sa teda i já som se s tím stretávala vo svojej školskej historii možno takže... Myslím, že áno, učitel ako osobnost by mal býť hlavně jako vyrovnaný.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Tak keď si mám tak představit teraz svoj nějaký vývoj, povedzme, tak myslím si, že teraz je to o kus lepší... Tak to tak porovnám naprieklaď s tou strednou školou, myslím, je už to rozhodně niečo iné, už se cítím tak... Stabilnější než pred tím, mám už nějaké to svoje zázemí, aj myslím, že jsem se už našla, ako sama seba, takže myslím, že to ještě nie dokonalé a mám na čem pracovat, ale keď to mám tak zobrať, jestli se cítím jako dospělá, tak myslím, že áno.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě něco, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Keď bysom to mela teda stiahnut na toho pedagoga, ak můžem, tak to myslím, aj keď to tak sledujem na fakultě, ako mám známých a spolužákov, tak je tam práve taká různorodá typológia takých ľudí a často myslím, že jsou tam i také osobnosti napriklad, že jsou pomerně tichý a málo průbojní, tak to se mi zdá takové třošku… keď si mám zobrať, že učitel má být autorita, což v dnešnej době dost ani dost nefunguje, ale preca jen no, keď má člověk v povolání, že učí někoho druhého něco a má mu něco dát, tak musí být istým způsobom, alebo malo by z něj malo něco vyžarovať... No a to myslím dnes mnohým aspoň študentom pedagogické fakulty chýba, ale ťažko povedať, já nerozhodujem o tom, kdo to povolání bude vykonávať, tak isto se hovoria o tom, že osemdesať percent lidí z pajdáku nikdy nepojde učit, lebo vetšina hlavně jazykárov to študuje preto, aby se moli zamestnať po firmách lépe, takže tam těžko hovoriť o tej osobnosti či teda je vhodná pro

pedagoga, alebo nie, ťažko to hodnotit no ale, tak myslím, že čo se týká té vysoké školy, tak je to také období, kdy se ten človek vykrystalizuje, aký bude po zbytek života... To je tak iste všetko, co ma k tomu napadá.

T: Dobře, díky...

17. Studentka 1. ročníku, 25 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Nó... Záleží z jakýho hlediska. Z biologickýho – zralá osobnost asi schopná reprodukovat další jedince... A z psychologického nebo sociálního hlediska asi osobnost, která je schopná být zodpovědná za své činy, za své konání, dokáže být zodpovědná za své děti, za svoji práci... Nevím co ještě... Mám to nějak víc specifikovat?

T: Ano.

R: Asi, že dokáže řešit věci běžnýho dne... Já nevím... Asi by měla být vyrovnaná... Měla by mít nějaký rozhled... Asi zajímat se o nějaký dění kolem sebe, nebýt laxní a ignorant... To je jediná otázka?

T: Jediná není, ale je to hlavní otázka.

R: Nevím, mě už asi nic nenapadá.

T: Můžeš to ještě zkusit? Podle čeho bys takového člověka poznala?

R: Nó tak asi podle jeho chování, jednání k druhým lidem... Podle asi z části i podle inteligence, i když zralá osobnost na tom asi tak až moc nestojí...

T: Dobře a jak vypadá nezralá osobnost?

R: Od té zralé se liší asi podle zodpovědnosti... To jsou hrozný otázky... Nezralá.... Tak... asi neuvědomuje si následky svýho jednání... Já si vždycky představím takový ty puberťáky, takový to chování... vlastně neodpovídá zralýmu člověku...

T: A to je jaké?

R: Dokáže se svobodně rozhodovat... Zralá osobnost, měla by mít nějakej svůj vlastní názor na svět, na jednání, měla by mít správně nějaký společenský zásady... To je vše.

T: Myslíš, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Nó tak určitě z psychologickýho hlediska nějaká hranice je...

T: A kolik by to asi bylo?

R: Nó já mám pocit, že se říká tak kolem čtyřiadvaceti, šestadvaceti... Ale tak určitě je to individuální jako. Znám lidi, který... o kterých si myslím, že jsou zralí ve dvaceti, takže se životu věnují asi trošku jinak a... a mají určitý rozhled a jsou zodpovědní a... a jsou lidi,

který asi nebudou vyzrálí nikdy, že jo. Tak... to se může týkat různých duševních nemocí tam asi... Nó a ... určitě, určitě tam nějaká hranice jako je, ale, ale asi to není úplně tak striktní.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Ne, rozhodně ne... To určitě ne... Tak to je prokázaný, to je jasný, to ne, určitě ne.

T: Myslíš si, že je to důležité pro učitele, aby byl zralý?

R: No, tak učitel by měl být zralý.

T: Proč?

R: Nó tak, aby dokázal zodpovědně předávat nějaký... životní moudra, ale hlavně je to výchovný vzor pro děti. Takže... takže myslim si, že oni si z něj berou... berou hodně do života... a hlavně když nastoupí do školy, tak si myslim, že... že to je velký vzor. Nó že vlastně osobnost učitele nosí i domů, a já si pamatuji, jak jsem vždy o učitelích vykládala rodičům. Byli.. samozřejmě perfektní, že jo. Na základce. Takže určitě no.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá osobnost?

R: Nó tak to je hodně těžká otázka... Nó tak asi ne úplně zralá, ale tak snad... snad jo. Těžko říct. Zodpovědná za sebe určitě jsem. Žiju už dlouho sama. Schopná vychovat děti bych asi taky byla... Těžko říct.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Nevím, já nemám co už k tomu víc říct. Ještě mám něco vykládat?

T: To je na tobě.

R: Já už nevím.

T: Už nevíš?... Tak díky...

18. Studentka 2. ročníku, 21 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Podle mě zralá osobnost rozhodně nezávisí na věku, ale zralá osobnost je ta, která ví, co chce, je to ten člověk, který prostě už má uspořádaný svoje hodnoty v životě a vlastně na druhý lidi působí klidným vyrovnaným dojmem. To si myslím, že takový je. Řeknou si, že takový je, ne že jen tak vypadá.

T: Ještě něco?

R: Já si myslím, že to je otázka, toho charismatu, toho být dospělej. Není to, co třeba má nebo co vlastní. Že to může být opravdu obyčejný člověk, aniž by třeba měl nějaké

postavení. Já dám na to, když se mnou člověk promluví, že se mi podívá do očí. Tak třeba takový člověk, který má co skrývat, tak se ti nepodívá do očí. Takže taková ta vyrovnanost v tom, že se ti podívá. Tak podle mě teda.

T: Mám to chápat tak, že když se ti podívá do očí, tak je ten člověk zralý nebo jak?

R: Náznak podle mě teda jo. Náznak, že to je takovej vyrovnanej člověk. To člověk jako pozná, tak koukne na dva lidi a pozná to. Ten člověk je takovej vyzrálejší, názory... Jakoby ve všem.

T: Názory?

R: Názory, má určitou takovou představu, má... To člověk jako pozná... Něco v něm je... Jaký jsou názory, to je subjektivní. Ví, o čem mluví, má určitej cíl, určité body, drží se těch bodů a podle těch jede. Tak bych to řekla.

T: Dobře. Díky. Jak vypadá nezralý člověk?

R: Nezralý člověk. Já to nechci říct hrubě, ale (smích). Nezralý člověk je ten, který, já si myslím, nemá ten svůj názor, přijímá názor od jiných. Neudělá si ten obrázek třeba o té skutečnosti. Když třeba jeden řekne to, aby byl v tom kolektivu, tak začne přikyvovat a pak přijde do druhýho a třeba si bude úplně protiřečit. To si myslím, že to je i takovej člověk, co hraje jen na to, ne sám za sebe, hraje za to, aby byl v tom kolektivu. Asi tak nějak.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice, kdy člověk dozrává?

R: Já si myslím, že ne. Jako člověk může... Záleží myslím na zkušenostech. Pokud člověka potká nějaká událost... Že jo, stane se v životě něco... Ať už člověk dospěje nebo dozraje mnohem dřív než ten, kdo má tu cestičku životem pevně vyšlápnutou už od někoho. Tak to si myslím, že není ten člověk jakoby vyzrálý. Záleží na tom životě, co mu přinese, co musí udělat... Jakože je to hodně o tom, co mu ten život přinese.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Tak jako být dítětem?

T: Dozrát ve smyslu tak, jak jsme o tom mluvily. Jestli se z každého člověka jednou stane zralá osobnost.

R: To si myslim, že k tomu každej dospěje. Viz, třeba jsou takové případy, kdy se řekne, tak ten je ještě dítětem, ale jednou si myslím, že určitě. Je to třeba čas stáří. Jednou se člověk musí zamyslet a říct si... Já si myslím, že jo.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Zralý. Já si myslím, že nemůže být člověk nějaký roztěkaný nebo... Ta zralost tam musí být, nebo to musí být vidět, že tam ta zralost je. Pokud to je učitel, který mění názory každou chviličku, třeba jen co vidí zprávy. Jednou to podá tak, po druhý tak. Tak jako stačí

říct, toto je můj názor a vy si o tom udělejte svůj názor. Ale jako dát jim takovej nástin toho. Co třeba si myslím já a oni ať si udělají svůj. To už je na každým, ale jako myslím si určitě. Ten člověk... ale to jako všude... Myslím si, že když chce člověk dělat něco kvalitního, tak si myslím, že člověk musí mít určitou zralost... Asi jo.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Já? Asi jak v čem. Myslím si, že když mi bylo třeba osmnáct, tak jsem se furt cítila asi jako... Trochu jako děcko, ale teďka člověk s postupem času... Už má svý hodnoty, už ví, co chce... Já jsem třeba dala víc na rodiče. Mladší když jsem byla... A teďkon třeba člověk třeba zjišťuje, že to tak nechce, jak to chtěli oni. A přitom já jsem to tak brala. Chcou to naši, chci to taky. Teďkon už si člověk uvědomuje ty svoje body, ty mantinely si udělá.

T: Takže chceš říci, že teď už víš, co chceš, nebo víš, kam směřuješ?

R: V životě? Jo. Teď už člověk jako jó, má už takovej... Že už jo, tady... Jako teď už v těch dvaceti, dvaadvaceti má člověk už trošku... Neříkám, že už su zralá úplně, to přichází s věkem a se zkušenostma, ale takle už mám, jakoby co chcu, a představu, jak aby to bylo.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Já myslím, že přijde člověk a řekne si, ten je zralý, i když třeba není. Je to myslím hodně taky o tom subjektivním názoru. Že třeba pro mě by to byl třeba zralý člověk a pro druhýho ne. Myslím, že to je těžko takový měřitelný. Že to není, jako ty kategorie. Ty jsi zralá. Jako že ne. Tak mi to přijde.

19. Studentka 2. ročníku, 24 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: To je dobrá otázka... Věk není rozhodující, já si myslím, že třeba někdo může být ve dvaceti zralý a někdo nemusí být vůbec. Já si myslím, tak možná mezi dvacátým, pětadvacátým rokem.

T: Tak to jsi mi odpověděla na jednu z mých dalších otázek. Můžeš se vrátit k tomu, jak ta zralá osobnost podle tebe vypadá? Co si pod tím pojmem zralá osobnost představuješ?

R: Tak já si zralou osobu představuju podle toho, co se týče uvažování, tak je schopen uvažovat sám za sebe a nedává takový důraz jakoby na názor těch ostatních, ale má vlastní názor a jde si za tím. Když někdo nesouhlasí s jeho názory, tak si to nebere osobně, umí se s tím vyrovnat. Přemýšlí nad tím, co dělá, rozhoduje se a možná tak trochu může vybočovat z toho většinového... jak bych to řekla, mínění. Nechává si třeba chvilku, aby si

to promyslel a je schopen jakoby stát si za svým názorem a pak jakoby i argumentovat. To by se dalo poznat třeba i podle oblečení, že nezapadá do těch modelů, co většina lidí nosí, takový uniformní.

T: Dobře. Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Takový nervózní, roztěkaný a nemá svůj vlastní názor a spoléhá se na to, co řeknou ostatní. Je tím ovlivňován a svým způsobem bych řekla i deprimován a tak jakoby... Že většina lidí se stále dívá na to... On nosí toto a já to budu nosit taky... Já si myslím, že to je hodně o tom úsudku, a takle...

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: No tak... Bylo by záhodno, kdyby dozrál, ale myslím si, že nemusí a ne všem se to povede.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Tam si myslím, že určitě. Tam hlavně základem jakýhokoliv povolání je, aby člověk dozrál sám o sobě. A hlavně při práci s dětmi. Racionálně co umí a co neumí a potom teprve může pracovat jakoby s ostatními lidmi. Pokud nemá pořádek v sobě, tak těžko bude dělat pořádek v těch ostatních. Myslím si, že to je to důležitý.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Řekla bych, že se občas snažím. Určitě, stoprocentně ne, ale vím ty chyby, který je potřeba napravit, vím, jak na to. Ale je to asi otázka času, kdy se k tomu člověk dopracuje. Jo jako samozřejmě podle zkušeností s jinými lidmi. Možná i absolvováním něčeho třeba jako návštěvy psychologa nebo sebezkušenostního kurzu.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Co mě napadá? Myslím, že jsou důležité taky ty zkušenosti. Jinak už to je asi vše.

20. Studentka 5. ročníku, 25 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Jak podle mě vypadá zralá osobnost?

T: Zralý člověk.

R: Tak takovej člověk musí vědět, co od života chce, měl by být aspoň trochu realistickej, i když ideály taky teda nevaděj, i když neměly by být přehnaný, aby nebyl zklamanej. To by asi tak stačilo ne?

T: Zkus, jestli tě ještě něco napadne.

R: Tak mě nech chvíli přemýšlet... Takže spíš realistickej, měl by vědět, co chce, neměl by být zklamanej, když to nevyjde náhodou, měl by se oklepat a jít dál. Já myslím, že tady toto jsou takový ty hlavní věci. Já bych spíš poznala nezralého člověka než zralého.

T: Jak tedy vypadá nezralá osobnost, nezralý člověk?

R: Takový člověk řeší zbytečné věci, nebo neřeší to, co by měl řešit. Je důležitý se netrápit, zralej člověk by měl být vyrovnanej. Tak nějak... Pro mě by musel být realistickej. Ne moc velkej idealista, reálnej odhad aby měl dobrej. Ze mě víc nedostaneš. Já bych řekla, že toto je takový to nejdůležitější.

T: Mohla by ses prosím vrátit k té nezralé osobnosti? Napadá tě k tomu ještě něco?

R: Tuhle jsem potkala jednu kamarádku ve vlaku a ta si myslím, že je nezralá. Trápí se kvůli něčemu, co nemůže nijak změnit. Je to takovej ten idealista, kterej se zbytečně trápí, měla by to hodit za hlavu a jít dál. Kdyby to byla zralá osobnost, tak by rozeznala, které ty situace jsou pro ni dobré a které ne. Měla by se přes to přenést a jít dál. Aby taky ten člověk nezakrněl a trošku se vyvíjel. Víc opravdu nevím. Co tam máš dál pro mě připravené?

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Jako kdy už je ten člověk zralej?

T: Ano.

R: No tak to si myslim, že je naprosto individuální. Znám lidi, kterejm je patnáct a jsou naprosto vyzrálí, a znám lidi, kterejm je padesát a vyzrálí nejsou. A jsou naprosto na zabití... Takže není žádná hranice pro to.

T: Myslíš si, že musí každej člověk dozrát?

R: Já si myslím, že ne každýmu to dojde, takže určitě ne. Existují lidi, kterým je osmdesát a nedošlo jim to, o čem ten život je. I když je možný, že mě to taky nedošlo. Je to těžký hodnotit.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Jako abych já byla zralá jako učitelka? Já si myslím, že jo. Jako nemusim bejt... Zase nějaký zkušenosti jdou s věkem, takže bych měla bejt připravená na to, co mě tam čeká, a bejt zralá k tomu věku, v jakém jsem, že jo. Nemám zkušenosti s dětma, třeba vlastníma, že jo. Nemám zkušenosti z rodiny, já nevím, rodinný zázemí. Já nevím, až mi bude čtyřicet, tak co třeba budu vědět, jak to vypadá v mý rodině. Dokážu si to třeba představit, jak to vypadá mezi těma dětma. Jak teď na ně koukám, tak je tam věkovej rozdíl deset let plus mínus, že jo. Mezi některejma je i míň. A teďka co ty, co já teďka učím, tak tam máme devět deset let. Nó, takže tam ten věkovej rozdíl není velikej a já na ně koukám jako na

kamarády, i když teda samozřejmě oni ke mně mají teda horší, teda já na ně koukám jako na kamarády, a oni na mě musí koukat jako na autoritu. Rozhodně mi netykaj, nedovolujou si to, ani by je to nenapadlo si to dovolit, což třeba k některejm učitelům si to dovolujou a pak maj velkej problém. Ty začínající jako jsem já, třeba jeden od nás taky. Ten si je musel srovnat. Nechal je mu tykat a neměl autoritu. Teď už to je prej lepší, došlo k nějakejm chybám a udělala závěry. Takže já si myslím teďka, vzhledem k tomu, jak já učím a jak já se k nim chovám, že jsem zralá osobnost. Když za mnou přijdou s nějakýma problémama, tak jim dokážu většinou pomoct.

T: V čem si tedy myslíš, že to je důležité?

R: Tak kdybych byla idealistka. Chceš to tedy z té praktické stránky, jo? Tak budu idealista a budu si myslet, že všechny děti všechno musej umět a já jsem schopna všechny děti všechno naučit. Tak to bych skončila brzo někde ve cvokárně, protože ty děti na to nemaj. Nedokážou nikdy všechno, co maj splnit. Jsou tam děti nadprůměrný, průměrný a podprůměrný. A ty průměrný a podprůměrný by mě naprosto psychicky deptaly, že nemaj ty jedničky, které já od nich očekávám, takže já musím být realista, abych věděla, na co ty děti maj, abych věděla, který dítě má na lepší, než u mě má, který dítě se fláká, měla bych to umět odhadnout. Měla bych mít asi dobrej čuch na lidi, abych věděla, prostě jaký to jsou osobnosti, jestli je vůbec to baví. Ty děti, které učím teď druhej rok, tak vím, které to baví, které jsou tam jen z donucení nebo který tam poslali rodiče a v životě by tam už nešly, kdyby se měly znova rozhodnout. Takže jsem je relativně dobře poznala a nemám přehnaný nároky na ty děti, o kterých vím, že prostě na jedničky nemaj. Tak to od nich nechci. Zbytečně bych je trápila, abych to po nich chtěla, takže... Anebo i se vztahama, taky se k nim musím chovat nějakým způsobem a nesmím to přepísknout ani na jednu ani na druhou stranu. Jako být příliš přísná nebo příliš přátelská, aby oni si víc nedovolily nebo aby se zase do těch hodin netěšily a nenáviděly mě, nesnášely mě a neříkaly o mně, jaká jsem to kráva. Tak to taky po tom netoužím. Myslím si, že mně se zadařilo najít takovou tu správnou hranici a jako jsou tam děti, který matiku nebo fyziku neuměj a nebaví je to, takže určitě si řeknou, že jsem nějaká slepice, ale myslím si, že i ti, co u mě maj ty čtyrky, tak to přežívaj ve zdraví. Že se nebojej chodit na ty hodiny, že tam mohou dojít prostě se čtyrkou a můžou se se mnou domluvit, to se potom domluvíme tak nějak blíž potom. Na další písemce nebo na něčem. A nebojej se mě. To je důležitý. I když maj u mě tu čtyrku, tak se nebojej přijít, nevyhejbaj se mně a tak.

T: Jak tě tak poslouchám, tak mluvíš o zralosti, jak jsi jí dosáhla jako učitelka. Taky jsi zdůraznila být realista?

R: No myslím si, že tam musí být velká část realismu a kor v tomhle povolání. Myslím si, že určitě jsou povolání, kde ta zralá osobnost musí bejt z jinejch hledisek, ale ve školství člověk musí bejt opravdu realista. I pohled na ten svět, na ten život je tam důležitej, kterej nemusí bej realistickej. Já po nich... Co to je realista, může to být věřící realista, může to bejt člověk, kterej je ateista. Jó, to se nevylučuje, ale myslím si, že člověk by měl mít ten správnej, zralej pohled na život a na ten, na to, jak žije. A to si myslím, že když bude člověk hodně tak někde v oblacích, tak spíš většinou hodně spadne na ústa. Což myslím, že člověk by měl být na nějaký tý úrovni. Je to tak osmdesát procent toho realismu.

T: A co by tvořilo těch zbylých dvacet procent?

R: Tak asi nějaká ta kreativita, hraní, hrát si. Nějaký sny. Samozřejmě musí tam být sny. Člověk jde do toho s tím, že by měl věřit v něco, co bude v budoucnu chtít dělat, kam směřuje, což si člověk musí vybásnit v tý hlavě. Tak to by mělo být asi v těch zbylejch dvaceti procentech.

T: Ty jsi mluvila o tom, že jsi zralá jako učitelka, myslíš že jsi zralá celkově?

R: Tak myslím, že dělám věci, který jsou bez rozmyslu, ale většinou to vidím až zpětně. Á tohle jsem si mohla odpustit, vždyť jsem věděla, jak to dopadne, a stejně jsem do toho šla. Já jsem slepice. Ale jako se kvůli tomu netrápím. Mohla jsem si některý zkušenosti odpustit, už jsem věděla, jak to dopadne. Ale to spíš jako to vidím zpětně. Teď už si myslím, že jsem relativně vyrovnaná, vyvážená. Ano, myslím si, že jsem zralá.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Člověk, kterej je vyrovnaná osobnost, by měl mít hlavně srovnanej osobní život a vztahy. Když má člověk bordel v soukromí, tak má bordel i všude jinde.

T: Dobře. Díky...

21. Student doktorského studia, 32 let

T: Jak podle vás vypadá zralá osobnost?

R: Taková, která je vyrovnaná a už má vyjasněné názory, ví, co chce, co bude dělat. Už má prostě vyjasněno... Vyjasněnou životní dráhu.

T: Můžete mi to ještě trochu přiblížit?

R: Takový člověk se dokáže orientovat ve složitých životních situacích, dokáže reagovat bez emocí, s chladnou hlavou a dokáže se nějak zorientovat v problémech, když se nějaké vyskytnou... Je to takový člověk, který je nad věcí, dokáže se rozhodnout tak, aby nikomu

neuškodil, aby si vždycky našel nějaké konkrétní řešení... Vždycky je to ten člověk, který nějak se snaží dosáhnout... Nebo je to taková ta vůdčí osobnost, když je nějaká mezní situace, tak do toho dokáže říznout a už ví co a jak.

T: Jak podle vás vypadá nezralá osobnost?

R: Je takový nejistý, neví co má udělat, nerozhodný... Prostě nemá ještě ujasněno, co by chtěl.

T: Myslíte si, že je nějaká věková hranice, kdy lidé dozrávají?

R: No v učebnicích se uvádí hranice plus mínus do těch osmnácti let, ale myslím, že to trvá i hodně po dvacítce.

T: Takže těch osmnáct je hranice podle učebnice a podle vás?

R: Jsou výjimky, kdy jsou jedinci v osmnácti letech vyzrálí, ale to jsou spíš takové bílé vrány. Setkal jsem se s hodně případy, kdy lidé ještě v pětadvaceti nebyli dozrálí. Kdy ještě byli takoví rozkolísaní.

T: Myslíte si, že musí každý člověk jednou dozrát?

R: Měl by... ale jsou i lidé, kteří jsou větší puberťáci. Dokonce jeden herec říká: Z puberty do urny. Takže to spíš u těch herců, to jsou takové nevyzrálé osobnosti.

T: Myslíte si, že je důležité, aby učitel byl zralý?

R: Stoprocentně.

T: A proč?

R: Učitel by měl těm svým žákům dávat příklad a měl by je směrovat. V podstatě každý učitel by měl ovlivňovat ty své žáky a nějakým způsobem je směrovat k určitému cíli a tím pádem se očekává, že každý učitel je už vyzrálá osobnost.

T: Myslíte si o sobě, že jste zralý?

R: Doufejme, že ano.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá vás k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co byste chtěl dodat nebo vysvětlit?

R: Já myslím, že to je naprosto přesné... ten dotazník.

22. Studentka 5. ročníku, 26 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: (Pauza.) Nějak rozvinutě nebo jednoslovně?

T: Rozvinutě.

R: Vyrovnaná, která umí jednat s lidma... Sebereflektivní, asertivní, umí přijmout následky svýho... Ví, co chce, kam směřuje... Z toho asi vyplývá, že až tak vyrovnaná nejsem, ale tak bych to asi definovala... A umí přijmout kritiku... Ale to je snad vyčtený všechno, jako, možná jako to má bejt. Jako ale jak si to myslím... Samozřejmě, že to je vyčtený, já jako s tím souhlasím, jsou to takový ty fráze... Já si to zopakuju: je citlivý, vyrovnaný, sebereflektivní, víceméně cílevědomý, nemusí být ctižádostivý, ale cílevědomý... asertivní... příjde družný, nějak sociálně, sociálně samozřejmě jako že vyrovnanej, umí komunikovat ve společnosti, umí jednat v sociálních situacích a je prostě tak nějak otevřenej světu a lidem. To je možná asi tak všechno. To je ta sociálnost. Asi jsem na něco zapomněla, jsem pořád taková nedůkladná. Já pak zapomínám, co jsem řekla všechno... Ono to koresponduje pak s tím, že jakmile je vyrovnanej, klidnej, tak ví, co chce, jaký chce i jako partnerský život, má tak jako ve všem jasno, má na všechno nějaký svůj názor a umí si ho obhájit. Nemusí být ani jako přemíru inteligentní, vzdělaný, ale musí jako prostě mít jasný ten svůj názor. Stát si za ním. A to. Prostě vnímavý. Jak jsem říkala ta sociální, sociální složka. Tak je určitě vnímavej k okolí, nejenom v sociálních vztazích, ale i ke světu... Zajímat se, otázky, každodenní problémy, prostě otevřený všem problémům, na ty si zase utváří ten názor, kterej asi by měl mít na všechno nějaký... takže otevřenost bych řekla... Kdybych to měla sepsat, tak to bude asi jednodušší jo, protože tam vidím ty body, který jsem tady jakoby zmínila, protože jsem tady v tom taková jo nepozorná na vlastní slova, takže můžu zapomínat na něco, co jsem řekla vlastně už předtím. Víc už bych se k tomu nevyjadřovala, protože bych se opakovala. Takže už...

T: Dobře. Díky. A jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Je nezralá, no. Ta, která se nechce... Nikdo jí nevytvořil pocit otevřenosti k okolí, tak ta která nevnímá... Nějaký společenský vztahy... Takže je to pak v jednání, v chování... Takže je to pak neotevřenost vůči okolí... Jako nezralost... Ještě může přijít někdo zralej v patnácti, protože se s tebou otevřeně baví a s tebou komunikuje... Už to mi příjde jako známka zralosti, že... že jako chce něco poznávat... Člověk, kterej nemá zájem poznávání, tak bych to asi jako zestručnila.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: To je sporný no... To mi teďkon jako navodilo vlastně tu otázku, jak hodnotit zralost. Určitě by se ta zralost by se měla hodnotit v dospělosti, potom co si člověk prošel tím pubescentním, adolescentním obdobím, kdy se poznává, hledá se, hledá právě ten svůj jako vlastní názor na svět, svůj pohled... možná ani ne po osmnáctce, ale po dvacítce... takže jakoby si měl určitě určit nějaký definitivní názor a pohled na svět. Myslím, že tak. Protože

si už si jako hledá si zaměstnání, hledá si partnera, přemýšlí, jak bude žít dál... To jsou takový ty věci, co bych tu zralost dala jako hodnocení, ale vzhledem ke mně samotný, tak třeba až po pětadvacítce, protože bych ti třeba tadyto před pětadvacítkou neřekla to samý, nepřipadám si zralá, ale zralejší, než jsem byla... Ale nedá se to ohraničit... Asi bych to... Kdybych to měla ohraničit, tak bych řekla třicítkou třeba... Jako věková hranice... Jako věk, v kterým bych to hodnotila, jestli je někdo zralej nebo nezralej. Vzala bych si skupinu lidí třeba jako ve třiceti letech, to už by všichni měli být zralí.

T: Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: Měl by alespoň dozrát do tý podoby, aby měl vlastní, vlastní názor... Ale jako nemusí... nedozraje každej... Ale aby ta společnost fungovala, tak by asi ve třiceti měl být každej tak nějak zralej, odpovědný za svý činy. Odpovědný jsme my v osmnácti, ale... co lidi poznávám... tak dělaj hlouposti třeba i do třiceti...

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Určitě. Kdyby nebyl... nemusí být úplně jako dozrálý, ale musí mít hlavně, fakt jako musí být sebereflektivní strašně, nesmí působit, otevřenej všemu, protože on vlastně může dozrávat během, během, co učí jako. Věřím, že někdo může učit ve dvaceti a pokud si... prostě... tak nějak vyhodnocuje prostě všechny ty situace, tak se jako tím učí a může jako nějak jako na tom stavět. Určitě bych se neomezovala... Člověk má jít do praxe... Je to hrozně individuální. Takže může být zralý i během toho procesu, že... Jak říkám, někdo nedozraje nikdy, že jo. Takže nemůžeme posuzovat, kdo by se učitelem měl stát a kdo ne. Já si uvědomuju, že určitě dělám nějaký chyby ve škole, že jo. No asi hlavně si to uvědomovat a můžu si s tím klidně, z těch situací může vycházet se špatnou sebereflexí... třeba prostě... Nenajdu úplně odpovědi na to, jak bych měla příště jednat a zase to zkazím a ani si to třeba neuvědomuju... Je dobrý aspoň... aspoň si to obhájit to svý jednání, aby ten učitel věděl, jako proč to dělá, a uměl si to obhájit i před ostatníma dospělýma a i před těma děckama... Aby před těma děckama neměnil názor...

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Nemyslím si, že jsem úplně zralá... Musím se pořád ještě... Je dost zkušeností... Neřekla bych, že jsem definitivně. Ale myslím, že se k tomu blížím jako... Vím, že zkušeností je dost... A tak nějak... Dokážu si říct, co chci a co nechci a za jakých okolností budu šťastná, nešťastná, spokojená, nespokojená... To je asi... A hlavně myslím si, že je ta zralost už jenom ta moje hloupá pedagogická praxe... To ti najednou dává takový rychlý ťafky toho, jak si zralá a nezralá, když musíš prostě najednou konfrontovat se s těma názorama o těch věcech a těma dotazama. A najednou si musíš jako utvořit ty svý mantinely. Když jako to

víš, že musíš. No nemusela bych. Mohla bych jim tam vykládat nějaký bludy, ale jako vnímám to a rychle to do sebe obracím... To pomáhá být vyzrálá, protože když jsi s těma děckama v konfrontaci, tak tě to nutí udělat ze sebe dospělýho... Takže to asi přichází asi rychleji. Možná nějaká nesprávná zralost, ale aspoň si vytvoříš nějaký svůj definitivní názor na svět, na určitý situace.. A... A to, co tě jako... A to mi pomáhá... Možná už se k tomu blížím. Takže nemůžu říct, že člověk když jde do praxe, tak že by měl být zralej, protože nikdy nejseš. Člověk si může připadat nějak zralej, a pak první zkušenost s učením a najednou zjistíš, že zralej asi nejseš. Pokud jsi to nikdy nezkusil, nikdy nedělal... Takže nejsem zralá. To je možná odpověď.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co bys chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Asi bych to shrnula, že člověk, který je komunikativní a čerpá jako z lidí, je vnímavej vůči okolí, prostě je to otevřenost, zvídavost... asi úplně všechno... otevřenost a nějaká ta vnímavost... To je asi všechno jako... Asi všechno.

23. Studentka doktorského studia, 24 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? (Smích) Cože? Zralá osobnost... nemůžu ti to zpracovat písemně (smích)... Zralá osobnost, je to asi individuální... zralá osobnost by měla být vyrovnaná určitě... a schopná... přiměřeně reagovat v situacích každodenního života...

T: Můžeš mi k tomu říci něco více?

R: To fakt nevím... Určitě by měl být schopen nějaké zralé úvahy... přijmout názor taky někoho jiného... a tak dále.

T: A to je?

R: To je strašně abstraktní, mě už nic nenapadá... To je situace od situace, těžko si představit něco konkrétního... Ježišmarja já než se vymáčknu... Já fakt nevím.

T: Jak vypadá nezralá osobnost.

R: Nezralá osobnost... Bude mít zřejmě problémy v nějaké sociální komunikaci... Možná sám se sebou... zase opak k tomu, co jsem ti řekla. Takže bude nevyrovnaný... (Smích) To je asi tak všecko, co bych ti k tomu mohla říct.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Ne.

T: Myslíš si že musí každý člověk dozrát?

R: No to bude... Taky to asi nebude jednoznačné, protože... než vůbec si myslím... je těžké vůbec to pojetí té normy, to, co je opravdu ta zralá osobnost... v tom, jak to bude individuální tak... nedokážu ti odpovědět, jestli jednou každý dozraje. Řekla bych, že podle toho, co já, v čem já vidím tu zralost, tak nemusí.

T: Myslíš, že to je důležité pro učitele, aby byl zralý?

R: Aby byl učitel zralý... Asi pro každého je to důležité.

T: Vidíš v tom něco specifického?

R: Nějaká specifika v té učitelské praxi... Nó, že jo, to je člověk, který by měl vychovávat a vzdělávat, takže by to asi byl problém, kdyby on sám nebyl vyrovnanou zralou osobností.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralá osobnost?

R: To jsem nečekala (smích). Já si myslím, že nejsem zralá osobnost. Myslím si, že... jsem se spoustou věcí na sobě nespokojená a chtěla bych to nějakým způsobem zlepšit, chtěla bych se ještě nějak jako vyvíjet, rozvíjet... a... myslím si, že člověk ve čtyřiadvaceti letech by mohl být zralej, vyrovnanější sám se sebou, než jsem já.

T: Ještě bys to chtěla nějak rozvinout?

R: Ne.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Asi ani ne.

24. Studentka 3. ročníku, 22 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? Asi vyrovnaná, né tak jako úplně, protože nikdo není dokonalý, možná asi zdravě sebevědomá, aby si nedávala takové ty vysoké cíle, které nemůže splnit a... Když nepoužiju slovo tolerantní, ke kterému mám výhrady, tak člověk, který se dokáže sžít s ostatními, dokáže je poslouchat, dokáže nepřijmout jejich názory, ale ocenit, že vůbec nějaké vůbec mají a dokáže, když třeba nemá pravdu, tak i odstoupit. To je asi velký znak zralé osobnosti.

T: Ještě něco?

R: Ještě něco ke zralé osobnosti? Asi člověk, který se nenechá vytočit nějakými drobnostmi, člověk, který to má v hlavě srovnaný v tom smyslu, že se nenaštve, když mu ujede tramvaj, nebo každý má takový horší, špatný dny, ale myslím si, že to je zbytečný. Zralá osobnost? Émm... Vyrovnaný už tady bylo... Tak říká se třeba, že člověka hodně

ovlivňují vztahy s rodiči, že když nemá vyrovnaný vztahy třeba chlap s matkou nebo holka s otcem, tak se to strašně odrazí na osobních vztazích. Já si to úplně nemyslím, protože znám spoustu lidí, kteří vlastně nemaj dobré vztahy s jedním, s rodičema, a naopak mají dobré vztahy partnerské, takže tady na to bych ani vliv nedávala, takže spíš na to, že když se má člověk kam vrátit, tak má takový to svoje... doma. Nevím, jak s těmi partnerskými vztahy, tady nevím, jestli o tom mohu hovořit, protože veškeré moje partnerské vztahy bych považovala za nevyrovnané (smích), ale možná... možná je to o kompromisech, umět udělat kompromis s tím člověkem, a to je možná také znak té vyrovnané osobnosti, že si nestojí na svém a že dokáže se přizpůsobit. My když jsme měli psychologii, tak tam se mi líbilo, když ti do toho tak jako fušuju, tak jsme probírali taky partnerský vztahy a tam bylo... o... takové to klasické, ty hádky, zvednutý prkýnko, blbě vymačkaná zubní pasta a bordel, bordel někde... ponožky a takle. A došli jsme k zajímavému zjištění, že tady to se neděje u těch lidí, kteří jsou spolu krátce nebo který spolu začnou bydlet nebo začnou spolu chviličku chodit. Že to je obraz toho, jak si toho druhýho člověka vážím, že... řekněme, já blbě vymačkávám zubní pastu, tak že vím... tomu chlapovi to vadí, tak já to prostě neudělam, protože mu chci udělat radost a není to pro mě problém to tak udělat. Tak nevím, jestli to úplně souvisí s otázkou vyrovnané osobnosti, nicméně jsem měla tendenci ti to říct. Takže tak. Možná i vztahy s přáteli, že... Nemyslím si, že vyrovnaná osobnost je osobnost, která má kolem sebe dvacet tisíc kamarádů a se všema vychází. Myslím si, že tady je hodnotnější, když má kolem sebe nějakou menší skupinku lidí, nemyslím úplně nejlepší přátele, ale lidí, na které se může obrátit a zároveň funguje jako takovej protipól, že ty lidi se můžou obrátit na ni. Možná to i souvisí s volbou výběru, že právě ne každý... Nebo takle pro mě třeba se svýma kamarádkama strašně náročné, když vidím, že máme mezi sebou nějaký problém, a bojuju s tím, nechci říct úspěšně, ale jít za tou dotyčnou osobou a říct jí, podívej, vadí mi na tobě to a to... a strašně dlouho mi trvá, než se k tomu odhodlám, pořád si probírám pro a proti, jestli když to tomu člověku řeknu, tak jestli on to dokáže změnit, jestli by to mělo cenu. A poslední dobou jsem zjistila, že i pro mě a pro moji vyrovnanost je lepší za tím člověkem jít a říct mu, že s ním mám ten a ten problém, a pak se ukáže. To je asi taky znak vyrovnanosti, že dokážu řešit problém s jinýma lidma a zároveň i přijmout, když mají nějaký problém se mnou. To bych řekla, že je vyrovnané. Potom určitě bych řekla, že to bude nějakej druh empatie, ale zase to je složitý. Říká se, že třeba chlapi mají mnohem větší empatický cítění než ženský, jó... žiju se třema chlapama a těm než něco dojde, tak je lepší, když jim to člověk napíše, ale zase každej to má jinak a

nemůžu to nijak zobecňovat, ale určitě nějaká zdravá hranice té empatie, kdy dokážu zjistit, co tomu druhému člověku vadí a nedělat to. Tak to je také znakem vyrovnanosti.

T: Jak vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost? No tak bude asi opačná než osobnost zralá, když už jsme tady o tom tak hovořili. Zase – použiju termín nevyrovnaná, ale mě příjde nezralá a nevyrovnaná jako synonymum, že to je jedno a totéž. Myslím si, že nezralá osobnost je taková, která ještě neví, kam směřuje, a úplně neví, jak... To kam směřujeme, neví téměř nikdo, nikdo neví, za pět let budu tady a za pět let tady, to jsou spíš výjimky, ale jde po to po té cestě... jak to jen říct... Zralá osobnost neví, kam a hlavně neví, jak by měla směřovat. To je asi takový hlavní. Nevím, já se částečně považuji za nezralou osobnost, protože ještě spoustu věcí nemám srovnaných, ať už partnerské vztahy... a vztahy s vrstevníkama, ale možná právě znakem té mé částečné zralosti je to, že se na tom snažím pracovat. Takže to bych k tomu řekla.

T: Myslíš si tedy, že nejsi zralá?

R: Já myslím, že jsem na cestě ke zralosti. Rozhodně bych se neoznačila za zralou osobnost, ale myslím si, že nezralá taky dávno nejsem. Ani kdyby to souviselo s věkem. Takže tak.

T: Myslíš si, že existuje nějaká věková hranice zralosti?

R: Jako jestli člověk dosáhne čtyřiceti let a dosáhne tím zralosti? To asi ne... No možná... a to by znělo tak strašně jako pateticky, že staří lidé, takoví ti sedmdesát, osmdesát let, takoví ti lidé zkušení. Je blbý říct, že už jim v životě o nic nejde, ale jsou... ale už tak nějak nemaj potřebu stále někam ubíhat a chodit, tak tihleti lidé... někteří, ale myslím, že to souvisí hodně i s inteligencí a vůbec.. obecnou inteligencí, tak tihleti lidé už by asi dosměřovali k té zralé osobnost, ale jinak si myslím, že ten proces není nikdy ukončen... toho zrání, vždycky se něco objeví, co tě ovlivní, a nikdy si nemůžeš říct, tak teď jsem zralá osobnost, nic se nestane, co by mě vysunulo z té mojí pozice... a myslím.... třeba puberta, jakožto jedno stádium vývoje osobnosti, to je nezralé od začátku až do konce. A tak... Nemyslím si, že by nějaká etapa byla zralejší, nemyslím si, že by to někdy bylo ukončeno. Tak, to je myslím to, k čemu bych chtěla dojít. K této odpovědi.

T: Takže si nemyslíš si, že musí každý jednou dozrát?

R: Myslím si, že zralost není cílem. Jako že cílem bude ta cesta toho zrání. Asi tak. Může si dát nějaký cíl, já nevím třeba: budu zralá osobnost, ale ta cesta k tomu je zajímavější a hlavně ten cíl, ke kterému začnu směřovat, tak ho nemusím dosáhnout, ale nebude to špatně. Jako že během té své cesty mohu získat zkušenosti, můžu potkat zajímavé lidi,

může se mi stát bůhví co a pořád mě to bude posouvat dál a dál a... a to je asi to nejhodnotnější na tom všem. Bez ohledu, jestli dojdu k něčemu. Já si myslím, že stejně vždycky k něčemu dojdeš, ale nikdy to nebude to, co bys asi opravdu chtěla. Jó, že můžu si říct, že budu trpělivá a budu na tom pracovat, a můžu si dát trpělivost jako hlavní ten cíl zralosti, ale jednak to sama jakoby neposoudím, jestli jsem k tomu už došla, ale hlavně... Podle mě to je nesmysl dávat si cílem zralost, cíl zralosti. Dává to smysl aspoň trošku, co říkám?

T: Ano.

R: To je dobře. Ještě něco?

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele být zralý?

R: Nó, jak v čem.

T: Tak povídej.

R: Já si myslím, že třeba pro povolání učitele je dobrý, aby měl některý věci srovnaný. Jednak vztahy k lidem... jednak nějaký cíle, kterých chce dosáhnout ve svém povolání ve smyslu, že si nemůže říct ve třídě třiceti lidí, ze třiceti lidí udělám génie, který se budou zabývat jen tím, co já jim chci říct, ale nějaký takový reálně dosažitelný mety. Že ty žáky úplně neunudím, že... jim poskytnu nějaký takový směr, kterým by se mohli vydat, což je osobně moje meta, kterou já bych chtěla dosáhnout, až budu učit. Ale zase taková přílišná dokonalost... jednak tedy neznám nikoho, kdo by takový byl, a jednak si myslím, že dokonalost je nebezpečný mýtus... takže to vůbec nemá cenu k něčemu takovému směřovat nebo někoho takového hledat. Takže tak. Jak v čem zralost. Tak bych to asi shrnula.

T: V čem ne?

R: V čem ne? Asi ne v tom, že možná člověk chce neustále někam směřovat. Jako neustrnout. A říct si, nejsem dokonalá a nebudu sice směřovat k té dokonalosti, ale budu někam směřovat. Nebo takle k té dokonalosti budu směřovat, ale vím, že ji nedosáhnu, nebo tuším, že ji nedosáhnu. Takže, takže jo... asi zralost v tom smyslu, že chci někam směřovat a že to, co dělám má smysl. To si myslím, že je strašně důležitý, protože spoustu lidí třeba právě od pedagogického povolání nebo od práce učitelky odradí právě to, že si myslí, že to nemá smysl. Takže tak.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomu, o čem jsme tady hovořili, ještě cokoli, co bys chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Dopsala jsem tam zdravě ambiciózní, protože si myslím, že to souvisí s asertivitou a ta ambicióznost je dobrá, pokud to neznamená, že ubližuji jiným lidem. A dala jsem tam respektující, protože se mi nelíbí slovo tolerantní. A přijde mi to důležitý, ne všichni jsou

stejní jako já a ne všichni mají stejný pohled, tudíž... Bylo by ode mne příliš sobecké a egoistické tvrdit, že jenom já mám pravdu, takže jsem tam dala respektující. Taky jsem tam dala humor. K tomu si myslím, že taky bude lepší vysvětlení, protože já si myslím, že vyrovnaná osobnost je taková, která si dokáže udělat legraci sama ze sebe, která se nebere příliš vážně a která nežije jen v takovém tom černobílém světě. To je asi všecko.

T: Takže už tě k tomu nic nenapadá?

R: No možná ještě, že spousta vlastností jako normální nebo šťastný, to je... Kdy můžeš říct, že jsi šťastná nebo můžeš o sobě říct, že jsi normální nebo o komkoli jiným? Mně příjde, že normálnost je vlastnost, která nesvědčí o zralosti. Jak jsme všichni jakože jedineční, tak právě takové ty drobné nuance, které mezi sebou máme, taková ta nenormálnost v uvozovkách, tak to člověka dělá.. dělá člověkem. A názorově stálý mi příjde jako úplná hloupost, protože můžu mít nějaké stálé názory, ale právě tím, jak se někam vyvíjím a někam jdu, tak se ty moje názory mění, protože si rozhodně nemyslím, že bych stála na pravdách, které jsem měla v jedenácti letech. No a oblíbený a tohleto je všechno hrozně relativní a nebudu používat slovo relativní, protože ho také nemám ráda... no... a jinak pracovitý... No nechápu termín svobodný. Svobodný, jak to někdo může uvést jako znakem, znakem té zralosti nebo vyrovnanosti. Myslím si, že ne. Nevím jak to vysvětlit. Takže tak. Asi mě už k tomu nic jinýho nenapadá. Psychicky silný. Možná bych dala i psychicky silný, když se na to teď dívám, ale psychicky silný pro mě bude také synonymum pro slovo zralý, takže tak.

25. Studentka 1. ročníku, 34 let

T: Jak podle vás vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost ví co chce, jde si za tím... ehm... Dá si.. Určí si své cíle, které se snaží... plnit, naplnit. Stačí to? (Smích.)

T: Mohla byste mi k tomu ještě něco říci?

R: Myslím, že zralá osobnost přijde s věkem... ale u každýho je to jinak, ten věk samozřejmě. Musí mít určité životní zkušenosti a poznatky, aby byla schopna vyzrát... Stačí?... (Smích) Ještě?... Nevim. Rozhodně zralá osobnost je tolerantní, protože je si sama vědoma, že nikdo není dokonalý, že má své chyby tak jako ostatní... Je, je schopná dojít k závěru... je komunikativně schopná dojít k závěru, když s někým něco řeší... je ochotná se domluvit... dělat kompromis... (Smích) Už mě opravdu nic nenapadá... (smích).

T: Jak vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost... Prosazuje si svojí. Za každou cenu. Není samozřejmě tolerantní... Myslí si, že svět se točí okolo něj... Nemá ujasněno, co bude v životě dělat, co v budoucnosti... Není schopná podle mě dodržet svoje závazky... (smích) Není prostě rozhodnutá. Nevyzná se sama v sobě. Neví co očekávat... (smích) Nevím... Na mě jdete s psychologií (smích).

T: Myslíte si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: To určitě není. Říkám jenom, že určitě zralost přichází s věkem, ale to se vlastně rovná životním zkušenostem... ale já znám zralé osobnosti v osmnácti letech a znám nezralý, já nevím, klidně v padesáti, takže věk v tom není možná ta... ty životní zkušenosti, ta... aj povaha samozřejmě člověka.

T: Myslíte si, že musí každý člověk dozrát?

R: Nó musí... Jak to berete, jako, že jako by měl dozrát nebo že je to dáno lidskou...

T: Zkuste obojí.

R: (Smích) Tak dáno, že musí někdo dozrát, to určitě neni, ale rozhodně by měl dozrát každý.

T: Myslíte si, že učitel by měl být zralý?

R: Zralý. Aby byl vyrovnaný, to rozhodně. Zralý, to může znamenat i... Nebo nezralý může znamenat i hravý, takže hravý učitel by určitě nebyl špatný, ale... Musí vědět... znát své hranice odsud posud...

T: Myslíte si o sobě, že jste zralá osobnost?

R: Hmmm... No zralá... No... Stoprocentně zralá osobnost určitě nejsem, ale tak... Bych tomu dala osmdesát na dvacet procent.

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá vás k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co by jsi chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Nó to asi... Mě nenapadá nic teda. Je tady tolik slov, že... to myslím stačí ne?

T: Dobře. Díky...

26. Studentka 2. ročníku, 25 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Ták... Myslím si, že to je... u každého to může vypadat jinak... Každý tenhle pojem může chápat jinak... u mě... tak takový člověk... by měl... být jak kdyby... v té své určité etapě... Počkej, jak bych to nějak zformulovala (smích)... že by... dosáhl nějak té své... toho určitého vývoje, kde by věděl... co chce od toho života, jak toho dosáhne, co mu k tomu

pomůže..... Čiže se k tomu pojí i... inteligence, samozřejmě že... a zase je to individuální, že jo, každý jsme někde jinde..... určitě zkušenosti by tam hrály roli... takový jedinec by si měl stát za svým, zase je něco jiného, když se v průběhu života mění okolnosti nebo nabývá nové informace, tak samozřejmě neříkám, že by se to nezměnilo nebo že by svůj názor nemohl změnit, ale ehm... taková ta určitá... takové ty určité hranice by měl mít..... jak bych to ještě... Nevim, jestli z toho jde jako cítit... (delší pauza) Nevim, jak bych to opsala, popsala... Já chvilku popřemýšlím... že by se ta zralost, ta se vlastně netýká jenom té inteligence jako takové nebo stanovení si nějakých těch cílů, ale i všeobecně i jako chování toho jedince... nebo toho člověka... takový prostě... Zralost se mi pojí s dospělostí, i když jako neřekla bych, že to má být, nebo by to mělo být, rovná se, že to tak jako to někdy nebývá... že se v tom... v té zralosti skrývá... daleko víc těch oblastí... že se to jako týká, já nevim... jednání s druhým... á v projevu jako takovém... asi všechno to je individuální, že? Každý jsme jinačí... Co dál... Nevim no. Dál asi, abych to víc rozvedla... Co... Asi bych to nerozvedla dál.

T: Určitě?

R: Určitě.

T: Dobře. Tak tedy další otázka. Jak podle tebe vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralý... Tak obecně by to měl být pravý opak, než co jsem teďkon řekla. Á určitě takový člověk... bude ovlivněn určitě věkem... Když třeba řeknu nezralý, tak se mi to pojí třeba vlastně s mladší, mladší kategorií, třeba děti a zase že jo, může to být i věkově dál, určitě... je to... nebo kdybych k tomu měla přiřadit nějaký další slova, tak nezkušenost k té nezralosti... vlastně že ten vývoj... (smích)... že ten člověk nedosáhl... buď když to vezmu z té stránky, z toho, co on vlastně sám by chtěl, jako když to vezmu, co by v životě chtěl dosáhnout, tak v tom případě toho, že on o tom ví, anebo když neví, tak vlastně mu tam chybí spousta, spousta faktorů, vlastně nemohl buď prožít nebo získat, ať už to jsou vědomosti nebo ty zkušenosti informace... zase by se to odráželo ve všem, v chování... v chování vlastně vůči druhým lidem... asi tak? A samozřejmě já to asi spíš beru z toho pohledu toho psychického a samozřejmě může to být i fyzické. A tak to... to už... i kdyby... nebo nevím, jestli to chceš taky slyšet, co to je (smích) nezralost... v rámci toho psychického, to už jsem řekla a v rámci fyzického na rozhraní toho fyzického těla v těch různých etapách to může být... co se týká mozku nebo vůbec jako že tělesné soustavy...

T: Já myslím, že mi to tak bude stačit, díky. Teď bych chtěla vědět, zda si myslíš, že existuje nějaká věková hranice zralosti?

R: Jak už jsem řekla na začátku, myslím si, jako že nevím, jestli to v literatuře někde je dané, ale já si myslím, že je to různé, že u každého toho jedince fungovaly jinačí podmínky... nebo jinačí podmínky toho jeho růstu a dozrávání, když bych to nazvala takhle, ale celkově si myslím, že okolo těch... kdybych to měla vzít na ty roky, tak bych tam dala prodlevu tak patnáct až pětadvacet... jakože od patnácti do pětadvaceti takové to údobí... třeba znám mladé lidi, kteří třeba tím, co si prožili nebo v tom... v jaké situaci se třeba nacházejí, tak jsou třeba někdy daleko dál než třeba moji vrstevníci, kteří …(smích), ještě bych řekla tam k tomu... někdy ta zralost se pojí s takovou tou dospělostí, zodpovědností, ať už se to týká čehokoli, tak prostě neměli ty podmínky, jak kdyby ta zralost... taková samostatnost, třeba tak co mě tak napadlo, že třeba ten vliv na něj tak nějak nezapůsobil (smích) do těch... tak třeba jako na ty mladší, takže bych neřekla, že to je otázka jenom osumnáct až dvacet let... je to... někdo k tomu dojde, někdo třeba nedojde, ale tak tam asi... já už to třeba beru z toho mojeho... z toho mojeho pohledu, z toho mého studia, tam už jsou různé ty faktory, které tomu jako zabrání... ale neřekla bych nějaký přesný věk... je to individuální... u každýho.

T: Dobře. Díky. Myslíš si, že musí každý člověk dozrát?

R: S tím musí, tak bych řekla, že nemusí. Může, to je druhá věc, to je trošku jinačí pojem (smích)... ale nemusí. Ať už z jakýchkoli příčin, ať už svých nebo okolních nebo tělesných nebo duševních.

T: Dobře. Myslíš si, že je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Určitě... (smích)... Na to asi nemám jinačí odpověď, to... protože... samozřejmě dál bude ovlivňovat další generace, takže... tam vlastně, jak jsem na začátku říkala, když z té zralosti se odvíjí... nebo je tam víc těch oblastí, takže... samozřejmě všechno se přenáší na ty děti, takže... a zase, že jo, zase nějaké úrovně zralosti (smích)... takže... ale v tom, jak to chápu já, tak určitě... tak určitě by měl být vyzrálý.

T: Dobře. A myslíš si, že ty sama jsi zralá?

R: Nó... tady tu otázku jsem čekala (smích)... Tak jsem si jako myslela... Já si o sobě myslím, že... Kdybych to měla převést na procenta, tak asi... jestli, asi bych si nikdy nemohla říct sto procent, protože se ten člověk furt nějak vyvíjí, a kdybych to měla převést... furt jak kdyby dozrává, takže... ale v rámci slova si myslím, že ano.

T: V rámci?

R: V rámci, jako když se tady bavíme o té zralosti, tak jestli ano nebo ne, tak si myslím, že ano. No ale zase říkám, kdybych to měla potom rozvést jako na nějaké stupnici a měla bych si třeba určit, kde od té nuly do té stovky jsem, tak určitě bych si nedala sto, protože...

no... ještě mě před sebou čeká, doufám, tak ještě třikrát tak dlouhý život... (smích) no možná... třikrát možná (smích).

T: Dobře, děkuji.

(Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomuto tématu nebo k tomu seznamu ještě cokoli, co bys chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Že vlastně, jak tady je ten seznam, tak... z toho mojeho úsudku bych tady ty čtyři, které mám, bych dala jako hlavní, co se týká mě... á ten zbytek bych tak rozdělila, nevím, jestli přesně na dvě poloviny nebo nějak část... no prostě jedna část by byla, která... kterou bych třeba napsala i já, že třeba to pro mě jako více vystihuje... á ta druhá část by byla jakože okrajová... jakože ano, ale takový člověk může být vlastně každý á... kdybych... když pominu tady ty hlavní čtyři, tak á... ty další, že když si vezmu od toho slova ten protivýznam... jó ten protiklad... tak, že vlastně i takový člověk může být vyzrálý... jó, že když tak... třeba když tady mám pojem ochotný, tak když si vezmu neochotného člověka, tak nemůžu o něm říct, že není vyzrálý, protože mi třeba s něčím nechce pomoc... jó takhle... že třeba tímhle... ... když třeba vezmu inteligentního, tak třeba už ten méně inteligentní, když to řeknu trošku pěkně, tak ... prostě s tou vyzrálostí to tam nebude tak... vážné (smích)... tak bych to pojmenovala... nebo tak á... takové netypické... to je asi tak hlavní nebo jó prostě třeba tento pojem mi tu vyzrálost vystihuje daleko víc... tak třeba proto asi tady ty čtyři jenom. Nó to bych... já prostě vím, že když si to přehodím na opačný... opačný... opačný význam... pro mě je to taková zralá osobnost člověk... kterej už dospěl v tom svém životě do určité... stupně... do určitého stupně vývoje, kdy... a měl, měl k tomu určité ty předpoklady, že vůbec toho stupně dosáhne... že... říkám tady ty pojmy, to už bych se opakovala... jo žé... už něco zažil... ví, tak v uvozovkách, o čem život je... je schopen třeba to všechno předávat dál... tak asi tak.

T: Dobře. Ještě něco tě napadá?

R: To je asi všechno.

T: Určitě.

R: Já nevím, já si myslím, že k tomu, co si myslím, jsem už všechno řekla.

T: Dobře. Děkuji...

27. Studentka 1. ročníku, 19 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost? To je osobnost, která pravděpodobně ví, co chce... která dokáže řešit své problémy... prostě asertivní osobnost. Nevim. Už víc asi nevymyslím.

T: A mohla bys to ještě zkusit?

R: Jako vzhledově jak vypadá?

T: Co si pod pojmem zralá osobnost představíš?

R: Nevím... dokáže spoustu věcí a problémů... nezmatkuje... Nevím, opravdu nevím.

T: Jak si tedy představíš nezralou osobnost?

R: (smích) Tak nezralej člověk, nevim... stresuje se ze všeho, že je víc problémů, neví, kudy kam... Problémy si nechá nabalovat a pak neví, jak je řešit... Já si ho představím tak různě...

T: Je nějaká věková hranice zralosti?

R: To záleží, to má asi každý sám, záleží, kde vyrůstá. V jakém prostředí. Jaký má pohled na svět, co má za sebou... Tak... Jistě, jasně není to čtrnáct let, ale nedá se říct, že to je ni?ani třicet. To prostě záleží na každém.

T: Musí každý člověk dozrát?

R: Já bych řekla, že dřív nebo později jo. Třeba to někomu dýl trvá. Nevim, asi to není ze dne na den, ale asi to je těma zkušenostma... doufám, že každý jednou dospěje nebo dozraje. Ale mě to ještě čeká.

T: Myslíš si, že je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: Nó, asi by bylo lepší, kdyby byl, aby dokázal předat to určité moudro tomu člověku, aby věděl, jak ho předat... no asi jo... aby věděl, jak reagovat... toho koho učí, kdyby se ptal, kdyby potřeboval pomoct... měl by bejt zralej. To je asi vše.

T: Už jsi něco takového tady zmínila, ale zeptám se tě ještě znova. Myslíš si o sobě, že jsi zralá?

R: Ne. Nejsem. Přijde mi, že problém, co řeším, že to ani takové problémy nejsou, když se nad tím zamyslím... Kdyby mi to řekl někdo úplně jinej, tak bych mu radila asi úplně jinak, než se chovám já... Asi potřebuju spíš poradit, než abych někomu radila... Zralá určitě nejsem... Asi toho musím ještě trochu prožít...

T: (Po předložení seznamu slov): Napadá tě k tomu ještě cokoli, co bys chtěla dodat nebo vysvětlit?

R: Nevybírala jsem věci jako rozumný nebo vděčný... to jsou vlastnosti, který by mohl mít i nezralý člověk... Napadá mě pár lidí, kteří by mi přišli zralí, ale ty stejně neznáš, takže... To je asi vše.

T: Dobře. Děkuji...

28. Student 1. ročníku, 19 let

T: Jak podle tebe vypadá zralá osobnost?

R: Zralá osobnost má podle mě názory, které se neřídí tím, co říká výlučně okolí nebo výlučně většina. Zralá osobnost si myslím, že s tím má co dělat, tak má co dělat, že je určitým způsobem cílevědomá, což nemusí znamenat, účel světí prostředky teda. Zralá osobnost myslím si, že dovede odhadnout lidi kolem sebe. Myslím si, že dokáže po nějakou dobu snášet určitou psychickou zátěž, a určitě taky nějaký charakter, systém hodnot, žebříček hodnot. Asi takle.

T: Ještě něco bys k tomu chtěl přidat?

R: Zralá osobnost... Tolerance, schopnost... třeba vymezit se vůči názorům druhých, ale jako dokázat je vyslechnout, nějak je nevyvracet, neútočit na ně. Asi tak.

T: Jak vypadá nezralá osobnost?

R: Nezralá osobnost... Nezralá osobnost si myslím, že možná základem a příčinou nezralé osobnosti je, že člověk je někde zastrčenej, nevidí dál než za obzor, setkal se s pár lidma, kteří mu říkali neustále to stejný. To znamená, nesetkal se v podstatě s celou šíří toho života. Co... co kolem nás se tady děje, na všechno nějaké procesní schéma. To znamená, pokud se to stane, tak, tak se udělá to. Všechno je bud dobře, nebo špatně. To znamená jako... to znamená že, určité dvojice slov v dotazníku jsou jedno a totéž a nerozlišují nuance a... v podstatě závan každého větru jde se s dobou, ať je to, co je to. V podstatě je schopnej otočit se jak korouhvička, nezáleží mu příliš na tom, co bylo před chvílí. Anebo třeba nemusí mu docházet, co tím, co dělá, může způsobit. Možná, když jsem v předchozím případě zmiňoval toleranci, tak agrese spíš z takové obavy, že někdo mi vezme ty jistoty, které přece dlouhou dobu mám. Tak tam může být neumět přiznat porážku, neumět se smířit, byť po nějaké době teda řekněme.

T: Myslíš si, že je nějaká věková hranice zralosti?

R: Tak většinou by měla být asi. Jako bavím-li se o té šedé většině, tak někde dejme tomu, že když už je člověk adolescent takovej dospělejší, tak předpokládám, že už by měl mít něco za sebou, měl by z toho života přeci jenom vědět, což neznamená, že své názory nemůže později změnit, ale nějaký ten obrázek, je ta povědomost o tom, co je v té jeho kultuře správný, a co není. A přibližný žebříček hodnot si myslím, že by tam měl být. A jinak... snad do té třicítky by člověk měl. Do toho pomalu nastávajícího životního poledne, byť u žen se to nesmí říkat, samozřejmě, že by asi měl mít zformulovaný nějaký životní

názor. Měl by už mít i nějaké životní zázemí. Prostě nějaký takový samostatný člověk. Jinak tedy teoreticky, teoreticky být nemusí.

T: Musí tedy podle tebe každý člověk dozrát?

R: (Vydechnutí) Dozrát nemusí, protože spousta lidí je v patologických podmínkách, spousta lidí, nemusí to být nutně záležitost vzdělání, ale pokud mám za sebou jenom devět tříd základky a v zásadě mě zajímá jen okruh nějakých zálib a nezajímám se o vnějšek, tak teoreticky si dokážu představit, že takový člověk, jak jsem mluvil o té nezralé osobnosti, to znamená, jde si s proudem... v tom teda nejtragičtějším případě prostě člověka potká někde nějaká katastrofa a on na ani šanci dozrát teda vůbec nemá, anebo teda podlehne nějaké dominantní osobnosti. No o chomoutu nemluvím, říkám to spíš s nadsázkou, ale určitě... většinou ten člověk dozraje, ale může se stát za nějakých mimořádných okolností bohužel zůstane dítětem až do pozdní dospělosti.

T: Myslíš si, že to je důležité pro povolání učitele, aby byl zralý?

R: No tak v jistém smyslu určitě a já si myslím, že nejen pro povolání učitele. I vůbec, vůbec pro těch pár desetiletí a semestrů krát dva. Že je to potřeba, protože v životě se člověk umí nějakým způsobem orientovat nebo minimálně nějakým způsobem se poučí z chyb nebo alespoň, aby ho to trklo k přemýšlení. A jestliže člověk chce vychovávat budoucí generace, byť já jako lektor mám spíš na starosti jazykové kompetence, tak jako je to určitě nutné, protože člověk tím ovlivní, co ty generace, které přijdou po nás, jestli budou zralé, nebo nebudou. Takže tam je ten, ta řetězová reakce.

T: Myslíš si o sobě, že jsi zralý?

R: No, kdysi jsem si to bláhově myslel, ale... Podstatně zralejší než před několika lety. Ten motor růstu tam určitě je, ale asi to bude ještě pár let trvat ještě. Ty věci, o kterých vím, tak se na nich snažím trošičku pracovat. Ty věci, o kterých nevím, tak tam mě bude muset ještě někdo trknout, takže takže asi takle. Ještě do toho konce adolescence je dost času, takže úplně, ale doufám, že se k tomu nějakýma krokama blížím.

T: Dobře. Díky...